

KONSTYTUCJA
Nowej Zelandii

AKTY KONSTYTUCYJNE
Nowej Zelandii

BIBLIOTEKA SEJMOWA
KONSTYTUCJE ŚWIATA

AKTY
KONSTYTUCYJNE
Nowej Zelandii

THE CONSTITUTION
ACTS OF NEW ZEALAND

Tłumaczenie z języka angielskiego

Łukasz Jakubiak

Wstęp

Andrzej Zięba

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2018

Seria: Konstytucje Świata

Akty konstytucyjne Nowej Zelandii

Weryfikacja naukowa: **Wiesław Staskiewicz**
Redakcja: **Wiesław Staskiewicz, Katarzyna Gralak**
Projekt graficzny: **Darek Kondefe**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2018

Biblioteka Sejmowa
ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa
e-mail: biblioteka@sejm.gov.pl

Druk: AKCYDENS S.J.

ISBN: 978-83-7666-594-8

Spis treści

<i>Wstęp</i> Andrzej Zięba.....	7
 <i>Akty konstytucyjne Nowej Zelandii</i>	
Traktat z Waitangi (<i>The Treaty of Waitangi</i>).....	51
Ustawa o Traktacie z Waitangi z 1975 roku (<i>Treaty of Waitangi Act, 1975</i>).....	55
Ustawa o tytułach królewskich z 1974 roku (<i>Royal Titles Act, 1974</i>).....	93
Ustawa o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku (<i>Seal of New Zealand Act, 1977</i>).....	97
Proklamacja o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku (<i>The Seal of New Zealand Proclamation, 1977</i>).....	103
Ustawa o ochronie flag, godeł i nazw z 1981 roku (<i>Flags, Emblems, and Names Protection Act, 1981</i>).....	107
Patent królewski ustanawiający Urząd Gubernatora Generalnego Nowej Zelandii z 1983 roku (<i>Letters Patent Constituting the Office of Governor-General of New Zealand, 1983</i>).....	137
Ustawa Konstytucyjna z 1986 roku (<i>Constitution Act, 1986</i>).....	147
Ustawa o stosowaniu praw imperialnych z 1988 roku (<i>Imperial Laws Application Act, 1988</i>).....	163
Ustawa o nowozelandzkiej Deklaracji Praw z 1990 roku (<i>New Zealand Bill of Rights Act, 1990</i>).....	173
Ustawa o wolności osobistej z 2001 roku (<i>Habeas Corpus Act, 2001</i>).....	183
Ustawa o Sądzie Najwyższym z 2003 roku (<i>Supreme Court Act, 2003</i>).....	197
 <i>Wybrana literatura</i>	 233

WSTĘP

Andrzej Zięba

Nowa Zelandia to państwo, którego terytorium o powierzchni 270 534 km² tworzy archipelag wysp usytuowanych w południowo-zachodniej części Oceanu Spokojnego. Od kontynentu australijskiego oddziela ją Morze Tasmana i odległość 1600 km, od Antarktydy dystans 2200 km. Największe z wysp nowozelandzkich to Wyspa Południowa (151 tys. km²) i Wyspa Północna (115 tys. km²), rozdzielone Cieśniną Cooka. Pozostałe wyspy, terytorialnie o wiele mniejsze, to: Stewart (1680 km²), Chatham (920 km²), Raoul (29 km²) w archipelagu Kermadec oraz Campbella (113 km²)¹. Oś obydwu głównych wysp tworzy łańcuch górski, który na Wyspie Południowej przebiega równoległe do wybrzeża zachodniego, natomiast na Wyspie Północnej zajmuje jej wschodnią część. Niemal cały obszar terytorium Nowej Zelandii znajduje się w zasięgu klimatu oceanicznego, umiarkowanego.

Ludność Nowej Zelandii² liczy ok. 4 mln 800 tys. mieszkańców, z tego 74,6% populacji to społeczność o korzeniach europejskich, a 15,6% – Maorysi. Gęstość zaludnienia wynosi średnio 18 mieszkańców na km² i jest dalece nierównomierna. Wyspę Północną zamieszkuje ponad 76,5% Nowozelandczyków. W następstwie procesów urbanizacyjnych ponad 85% ludności zamieszkuje w miastach. Stolica państwa Wellington (ok. 400 tys.) i największe miasto Auckland (ok. 1,5 mln) tworzą aglomeracje skupiające ok. 40% ludności Nowej Zelandii i blisko połowę mieszkańców ośrodków miejskich. Współcześni Nowozelandczycy postrzegani są jako społeczeństwo demograficznie młode, o dużej dynamice rozwojowej.

W strukturze etnicznej ludności dominują Nowozelandczycy pochodzenia europejskiego. Są to przede wszystkim potomkowie dawnych kolonistów angielskich, szkockich, walijskich i irlandzkich wywodzących się z narodów byłej metropolii, współtworzących dzi-

¹ Dane za www.teara.govt.nz.

² Dane o liczbie ludności kraju, wysp i miast oraz o gęstości zaludnienia podano za szacunkami nowozelandzkiej agencji statystycznej Statistics New Zealand na czerwiec 2017 r. (<http://www.stats.govt.nz/infoshare/>, dostęp 17.04.2018 r., grupa danych DPE), zaś dane o poszczególnych grupach etnicznych – za spisem powszechnym z 2013 r. (*2013 Census QuickStats about national highlights*, Statistics New Zealand, 3.12.2013 r., <http://www.stats.govt.nz/Census/> (dostęp 17.04.2018 r.)).

siaj Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Europejską tkankę etniczną społeczności Nowej Zelandii zasilił ponadto imigranci z Europy kontynentalnej – Austrii, Chorwacji i Czech oraz z krajów skandynawskich, a także imigranci z USA. Po II wojnie światowej osiedlili się tutaj w ramach emigracji politycznej również imigranci z Polski, dając początek liczącej obecnie ok. 6 tys. osób nowozelandzkiej Polonii.

Maorysi, których napotkali osiedlający się na wyspach Nowej Zelandii koloniści, nie są ludnością autochtoniczną. Na obszar obecnego terytorium nowozelandzkiego przybywali oni między IX a XIV stuleciem z polinezyjskich archipelagów Cooka i Tonga. Populacja Maorysów, szacowana w początkach XIX w. na około 250 tys., wskutek walk plemiennych i konfliktów zbrojnych z kolonistami uległa radykalnemu zmniejszeniu i pod koniec stulecia liczyła niespełna 46 tys. Odwrót od tej tendencji, wyrażający się stałym wzrostem ludności maoryskiej, datuje się od XX w. W dużym stopniu jest to zasługą rozsądnie prowadzonej, i unikalnej jak na stosunki imperialne, polityki pozyskiwania ludności tubylczej. Jej wyrazem w sferze życia publicznego było przyznanie Maorysom praw obywatelskich, zaś w praktyce stosunków społecznych położenie nacisku na przestrzeganie zasad partnerstwa i równorzędności.

Nowa Zelandia należy do grupy wysoko rozwiniętych państw świata. Materialny i kulturowy poziom życia statystycznego Nowozelandczyka porównywalny jest z warunkami cywilizacyjnymi cechującymi społeczeństwa Australii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Szwecji czy Zjednoczonego Królestwa. W gospodarce o profilu rolniczo-przemysłowym przeważa rolnictwo nastawione na hodowlę owiec i bydła. Produkcja hodowlana zorientowana jest na eksport baraniny i wołowiny. Ponadto dużą rolę w rozwoju gospodarczym kraju odgrywają przemysł rolno-spożywczy i rybołówstwo morskie. Systematycznie rośnie także znaczenie sektora usług.

Przynależność Nowej Zelandii do świata anglosaskiego sprawia, że jej instytucje i standardy ustrojowe wchodzą w obieg porównywalnej praktyki politycznej, a tym samym wpisują się w dorobek konstytucjonalizmu tego kręgu kultury prawno-ustrojowej. Stosowanie zasad organizujących aparat państwowy opartych

na wartościach wyrosłych na gruncie wspólnej tradycji konstytucyjnej rodzi też określone konsekwencje. Zwiększony przepływ i wymiana doświadczeń prowadzonej w „koncercie” praktyki państw anglosaskich wzmacnia siłę oddziaływania ich idei i instytucji. Anglosaskie wzorce ustrojowe zyskują uznanie z uwagi na swój pragmatyzm, zdroworozsądkowe rozwiązania oraz zracjonalizowane i odformalizowane procedury. Za ich rosnącą popularnością stoją także międzynarodowy prestiż wzmiankowanych państw, ich potencjał gospodarczy i wysoki poziom rozwoju cywilizacyjnego. Z kolei rozmieszczenie na różnych kontynentach zwiększa zasięg ich „ustrojowego promieniowania”. Oddziałując tylko na swoje najbliższe otoczenie, państwa anglosaskie osiągają efekt wymiaru globalnego.

I

Państwowość Nowej Zelandii formowała się w zasięgu wartości właściwych dla kręgu kulturowego zakreślonego przez oddziaływanie Imperium Brytyjskiego. Geneza tradycji kulturowej wyrastającej z imperialnych fundamentów świata anglosaskiego wywodzi się z Anglii, będącej ojczyzną nowożytnej demokracji. To stąd recypowano instytucje, zasady ustrojowe i wartości konstytucyjne, które pomimo utrzymywania żywych więzi z metropolią były równocześnie weryfikowane i odpowiednio dostrajane do nowozelandzkich kontekstów społecznych i geopolitycznych. Do takich zasadniczych komponentów dziedzictwa anglosaskiego nawiązuje kultura prawna Nowej Zelandii. Wywodzi się ona – podobnie jak ma to miejsce w przypadku Kanady, USA czy Związku Australijskiego – z tradycji i etosu anglosaskiego prawa powszechnego – *common law*.

Historycznie określenie *common law* pojawiło się w Anglii w dobie podboju normandzkiego dla oznaczenia prawa jednolitego i wspólnego dla całego królestwa. Tworzone od średniowiecza w drodze orzecznictwa sądów królewskich, przeciwstawiane było partykularnym prawom i zwyczajom obowiązującym w wielu ówczesnych księstwach anglosaskich. Kolejne znaczenie termin

common law zyskał w Zjednoczonym Królestwie po przeprowadzonych w latach 1873–1875 reformach znoszących dualizm sądownictwa (sądy westminsterskie i sąd kanclerski). Krok ten nie oznaczał jednak uchylecia dualizmu prawa. Mimo to *common law* i *equity* jako odrębne – a jednocześnie komplementarne wobec siebie – gałęzie prawa obejmowano zbiorczo pojęciem *common law sensu largo*. Starano się je w ten sposób odróżnić od uchwalanego przez parlament prawa stanowionego (*statute law*), które od XIX w. normowało coraz szerszy zakres stosunków społecznych. Najszersze ze spotykanych znaczeń *common law* stosowane jest dla charakteryzowania systemów prawnych państw anglosaskich. Systemy te – różne od wyrosłych z pnia rzymskiej kultury prawnej porządków normatywnych Europy kontynentalnej znanych jako *civil law* – zaliczane są w doktrynie do prawniczej rodziny *common law*. W tym przypadku możemy mówić o kulturze *common law* poszczególnych krajów, w których nabrała ona lokalnego zabarwienia obyczajowego.

W katalogu cech składających się na ogólną charakterystykę *common law*, czyli prawa powszechnego – *lex communis* (określanego także jako „prawo pospolite”) – na czoło wysuwa się współistnienie w obrębie organizmu państwowego z innymi gałęziami prawa, głównie zaś z prawem stanowionym. *Common law* to prawo, którego normy i zasady są tworzone i rozwijane na gruncie rozstrzygnięć przyjętych w orzecznictwie sądowym. W myśl definicji klasycznych, merytoryczny rdzeń prawa powszechnego stanowi katalog zwyczajów, tradycji i maksym ustalonych w procesie orzekania przez sędziów, a także wywodzony z jego logiki sposób jurydycznego myślenia oraz porządek wnioskowania. Jest to zatem prawo, które z racji swego źródła, jakim jest orzecznictwo sądów, określane jest obrazowo jako prawo sędziowskie – *judge-made law*.

Postrzegane z perspektywy kontynentalnych kategorii prawnych regulacje systemu *common law* uznawane są za kazuistyczne. Tworzące je orzeczenia sądów zapadają przy rozstrzyganiu konkretnych spraw. Stąd też norma prawna – *legal rule* – nie ma tak jak w przypadku kontynentalnego *civil law* charakteru ogólnego i abstrakcyjnego, lecz praktyczny. Przyjmuje formę dyrektywy wywiedzionej z jednego bezpośredniego rozstrzygnięcia i od-

noszącej się do sprawy rozpatrywanej przez sąd. Kluczową dla systemu prawa powszechnego jest instytucja precedensu, czyli orzeczenia sądu, które w warunkach stwierdzenia luki prawnej ustanawia zasadę prawną na podstawie i dla potrzeb osądzanego stanu rzeczy. Wiążący charakter rozstrzygnięcia precedensowego wyraża się w wypływającym z zasady *stare decisis*³ zobowiązaniu, obejmującym sądy niższej instancji, aby podobne przypadki rozstrzygać w podobny sposób.

Prawo precedensowe (*case law*) wykracza poza obszar prawa powszechnego. Obok precedensów ustanawianych w obrębie *common law* obejmuje także orzeczenia sądów interpretujące przepisy ustawy. Ten rys jest kolejną konsekwencją różnic w pojmowaniu kategorii normy prawnej, jakie zachodzą pomiędzy systemami *civil law* a *common law*. Dla prawnika anglosaskiego norma prawna w sensie kontynentalnym przedstawia się z racji swojej abstrakcyjności bardziej jako nakaz moralny. Sformułowane ustawowo normy ogólne nie wydają się dostatecznie sprecyzowane, dlatego w anglosaskich systemach prawnych ustawa dopiero wtedy zyskuje pełny walor, gdy zostanie zinterpretowana przez sąd.

W kulturze *common law* prowadzi to do prymatu opartego na precedensach prawa sędziowskiego. Potwierdza to praktyka orzecznicza w państwach anglosaskich. Nawet w tych dziedzinach, które zostały unormowane ustawowo, sądy preferują powoływanie się na orzeczenia precedensowe (*case law*). Zatem w sytuacji, gdy dojdzie do ustanowienia precedensu w trybie sądowej wykładni przepisu ustawy, inne sądy orzekając w podobnych sprawach będą powoływały się nie na ustawę, lecz na ten właśnie precedens.

W toku rozwoju *common law* doszło do przeobrażenia się jego formy z prawa niepisanego – *lex non scripta*, którym było jeszcze w XIII w. – w prawo pisane. Załączkową formę wersji pisanej stanowiły sporządzane przez sędziów sprawozdania z przebiegu rozpraw sądowych. Struktura tego rodzaju dokumentów zawierała na ogół wyjaśnienia dotyczące: zasadniczych przesłanek rozstrzygnięć, które zapadły w orzeczeniach (*ratio decidendi*); motywów

³ W pełnym brzmieniu *stare decisis et non movere quieti* – przestrzegać wydanych decyzji i nie zmieniać istniejącego stanu rzeczy.

ściśle powiązanych z istotą rozpatrywanej sprawy (*holdings*) oraz branych pod uwagę przy orzekaniu – wątków ubocznych (*obiter dicta*). Powyższe komponenty sędziowskich sprawozdań wykształciły się w następstwie zastosowania w postępowaniu sądowym *common law* odmiany zasady kontradiktoryjności określanej jako *adversary system*. Nadawała ona sędziemu status procesowy arbitra rozstrzygającego kwestie sporne na podstawie przedstawionych przez strony dowodów.

Tomy orzeczeń sądowych wraz ze sprawozdaniami publikowano tradycyjnie w zbiorach określanych jako *Year Books*, a później *Reports*. Bardziej dojrzałą i rozwiniętą przedmiotowo pisaną wersję *common law* stanowią komentarze porządkujące poszczególne materie tego systemu zamieszczane w renomowanych podręcznikach i traktatach prawniczych autorstwa wybitnych znawców prawa. Dzieło Edwarda Coke'a (1552–1634) – *Institutes of the Laws of England* (1628–1644) oraz czterotomowy zbiór studiów Williama Blackstone'a (1723–1780) – *Commentaries on the Laws of England* (1765–1769), znane w piśmiennictwie anglosaskim jako „księgi autorytetu” – *Books of Authority* – traktowane były w tradycji prawniczej jako źródło prawa.

W charakterystyce systemu prawa powszechnego ważne miejsce zajmuje argumentacja przyjęta w teorii deklaratoryjnej. W myśl jej podstawowego założenia prawo jako owoc historycznego rozwoju natury zawiera się w odwiecznych zasadach i praktykach społecznych. Stąd sędziowie, dokonując w trakcie orzekania wyboru normy stanowiącej podstawę rozstrzygnięcia sprawy, nie tworzą prawa, ale je ogłaszają jako wcześniej uformowane i istniejące. Deklaratoryjny charakter norm *common law*, identyfikowanych w XVIII stuleciu z prawem naturalnym, znajduje wyraz w przeświadczeniu, że rola sędziego w akcie orzekania polega na uchwyceniu prawa już istniejącego.

W materialny i proceduralny wizerunek prawa powszechnego wpisany został pierwiastek zwyczaju wyrażany w odwoływaniu się do zbioru pojęć wyjaśniających i uzasadniających dawną praktykę. Z drugiej strony merytoryczna zawartość owego katalogu kategorii pojęciowych dostarcza podstaw do wyprowadzania wskazań i dyrek-

tyw, które mogą być przydatne zarówno dla praktyki współczesnej, jak i przyszłych rozstrzygnięć. W ten sposób tworzy się źródło dynamizmu skutkującego statuowaniem nowych zasad i standardów.

W klasycznej wersji *common law* postrzegane jest jako system prawny, który charakteryzuje się ciągłością. Naruszeniu kontinuum zapobiegały w historycznym rozwoju prawa powszechnego takie okoliczności, jak: odrzucenie recypowania na grunt angielski praw obcych, a zwłaszcza prawa rzymskiego; długotrwała nieobecność w porządku prawnym prawa stanowionego; rezygnacja z kompleksowej kodyfikacji poszczególnych gałęzi prawa. Zachowaniu i utrwaleniu ciągłości *common law* sprzyjało także oddziaływanie kultury politycznej Anglosasów. Rozwijana na podłożu gradualistycznych, cząstkowych i mających organiczny charakter przemian społecznych, dokonujących się w myśl dewizy *non subitum sed graditi*, stwarzała silną motywację socjologiczną dla zachowania ciągłości prawa.

Na obecnym etapie rozwoju dochodzi do wyraźnego zbliżania się porządków *statute law* i *common law*. Wymuszane czynnikami unifikacji prawa w skali globalnej wzajemne przenikanie się kultur obydwu systemów prawnych skutkuje wzrostem rangi i autorytetu prawa sędziowskiego w kulturze prawa stanowionego i odpowiednio rozwojem ustawodawstwa w porządkach *common law*.

II

Jako pierwszy z Europejczyków do wysp nowozelandzkich dotarł w połowie grudnia 1642 r. holenderski podróżnik Abel Tasman. Na skutek konfliktu z Maorysami odkrycie A. Tasmana przysporzyło wyspom złej sławy i przez 127 lat pozostawały one nieznanym dla świata obszarem⁴. Dopiero lądowanie angielskiego żeglarsza Jamesa Cooka w październiku 1769 r. i proklamowanie w imieniu monarchy brytyjskiego Jerzego III objęcia w posiadanie

⁴ Nowa Zelandia zawdzięcza jednak Ablowi Tasmanowi oficjalną nazwę państwa. Na wykonywanych przez siebie mapach opisał nowoodkryty kraj jako *Nieuw Zeeland*, dla upamiętnienia jednego z regionów Holandii.

wysp zapoczątkowało etap stopniowego włączania ich w krąg spraw europejskich i stało się punktem zwrotnym w historii kraju.

Pierwsi koloniści zaczęli przybywać do Nowej Zelandii już około 1800 r. Byli to przeważnie skazańcy zbiegli z kolonii karnych w Australii oraz wielorybnicy przybywający na polowania na wodach południowego Pacyfiku. W 1820 r. liczba osadników wynosiła około 2 tys. osób i systematycznie wzrastała. Od roku 1838 rozpoczęła się planowa akcja osiedlania kolonistów. Warunki żywiłowo rozwijającego się życia publicznego społeczności kolonistów i ludności maoryskiej stwarzały zapotrzebowanie na bardziej stabilny ład społeczny. Zaczęto stopniowo wprowadzać regulacje określające zasady porządku publicznego, w tym podstawy wzajemnych relacji między kolonistami a Maorysami, oraz rozstrzygnięcia definiujące charakter stosunków z metropolią.

Historia ustroju Nowej Zelandii – jeżeli ograniczyć się do przełomowych etapów tego procesu – wiąże się z zasadami organizującymi całokształt instytucji służących sprawowaniu władztwa państwowego na obszarze kraju oraz ze zmianami ich statusu prawnopolitycznego, a także z ewolucją statusu terytorium państwowego.

W latach 1814–1820 gubernator utworzonej na kontynencie australijskim kolonii brytyjskiej Nowa Południowa Walia kilkakrotnie podejmował próby objęcia swoją władzą terytorium Nowej Zelandii. Taka droga rozciągnięcia jurysdykcji była kwestionowana z powodu niespełniania przez Nową Zelandię formalnych przesłanek terytorium zależnego od Korony brytyjskiej. Kolejnym krokiem na drodze instytucjonalizowania relacji z metropolią stało się ustanowienie urzędu brytyjskiego rezydenta ds. Nowej Zelandii. Na mocy nominacji Biura ds. Kolonii został nim w 1833 r. James Busby. Wśród powierzonych urzędowi rezydenta spraw znalazły się: ochrona handlu pomiędzy Nową Zelandią a australijskimi koloniami; roztoczenie pieczy nad rosnącą liczbą brytyjskich poddanych, a także – jako odpowiedź na słańce do Londynu petycje – objęcie opieką Maorysów. Powyższe kwestie James Busby rozwiązywał powołując się na autorytet osobistego reprezentanta monarchii. W praktyce rezydent dysponował skromnymi uprawnieniami sprowadzającymi jego rolę bardziej do statusu mediatora niż arbitra.

Dokumentem, którego proklamacja uchodzi za symboliczną genezę nowozelandzkiej państwowości, stała się Deklaracja Niepodległości Nowej Zelandii (*A Declaration of the Independence of New Zealand*). Zainicjowane przez J. Busby'ego przyjęcie deklaracji doprowadziło do jej podpisania w dniu 28 października 1835 r. przez grupę wodzów plemiennych występujących pod szyldem Konfederacji Zjednoczonych Plemion (*Confederation of United Tribes*). Mimo że dokument ten nie zyskał praktycznego znaczenia i został potraktowany w Londynie z rezerwą, oceniany jest jako „kolejny krok w ustanawianiu formalnych więzi ustrojowych z Wielką Brytanią”. Przyjęcie do wiadomości przez stronę brytyjską ogłoszenia deklaracji stanowiło bowiem, niezależnie od krytycznej oceny jej treści, potwierdzenie interesów Korony na obszarze Nowej Zelandii.

Prawnie sformalizowane ramy stosunków z metropolią określono w podpisanym 6 lutego 1840 r. Traktacie z Waitangi (*The Treaty of Waitangi*)⁵. Stronę brytyjską reprezentował oficer marynarki królewskiej William Hobson – zaprzysiężony w Sydney na wicegubernatora Nowej Południowej Walii w związku z planami nadania Nowej Zelandii statusu terytorium zależnego (*dependency*). Wyposażony w instrukcje ministra stanu ds. kolonii Lorda Normanby, zalecające wynegocjowanie „dobrowolnego przekazania suwerenności przez Maorysów Koronie brytyjskiej”, Hobson przybił do brzegów Nowej Zelandii w styczniu 1840 r. Maoryscy sygnatariusze dokonali cesji zwierzchnictwa nad ich terytorium na rzecz Korony brytyjskiej, w zamian za co mieli uzyskać prawa i przywileje poddanych brytyjskich. Podpisana przez wodzów maoryskich plemion umowa tworzyła formalne warunki do roztoczenia brytyjskiego władztwa nad terytorium i mieszkańcami Nowej Zelandii. Proklamowana w maju 1840 r. jako terytorium zależne, Nowa Zelandia uzyskała w 1841 r. na mocy nadanej karty konstytucyjnej status kolonii Korony (*Crown Colony*)⁶. Obecnie traktat zaliczany jest do źródeł

⁵ Waitangi to zarazem nazwa rzeki i rozlokowanej nad nią miejscowości położonej na Wyspie Północnej nad zatoką *Bay of Islands*. W wolnym przekładzie wyraz *waitangi* oznacza „lamentujące wody”.

⁶ W miarę upływu czasu status prawny kolonii brytyjskich ulegał przekształceniom. Przykładowo kolonie istniejące w Ameryce w dobie wojny o niepodległość dzielono na trzy

nowozelandzkiej konstytucji. Okoliczności jego przyjęcia wpisują się w tradycję kontraktowo-statutowego nurtu anglosaskiej kultury prawnopolitycznej. Ogólna idea traktatu oparta na wartościach *lex mercatoria*, obecnych w kompilacyjnych ujęciach *common law*, koresponduje z handlowo-kupiecką strategią imperialną Anglików epoki wiktoriańskiej⁷.

Roszczenia, które wysuwali mieszkańcy kolonii, aby jako podstawę zarządzania jej sprawami publicznymi wprowadzić instytucje rządów parlamentarnych nasiliły się w okresie rządów Hobsona. Awansowany na mocy patentu królowej Wiktorii z 16 listopada 1840 r. na urząd gubernatora i zwierzchnika sił zbrojnych pozostawał co prawda w stosunku zależności wobec ministra ds. kolonii, ale w obrębie Nowej Zelandii władzę sprawował w sposób arbitralny. Rozwijana w tych warunkach praktyka życia publicznego budziła krytycyzm Londynu wobec administracji Hobsona. Rozwój sytuacji w Nowej Zelandii zbiegł się z przewartościowaniami w brytyjskiej polityce imperialnej, jakie wystąpiły po ogłoszeniu w roku 1838 raportu Lorda Durnhama – gubernatora Kanady, wnioskującego o przyznanie koloniom większej autonomii.

Mając na względzie zaistniałe okoliczności, parlament brytyjski przyjął w 1846 r. *Ustawę o dalszych gwarancjach dla ustroju Wysp Nowej Zelandii (An act to make further provision for the Government of the New Zealand Islands)*. Wprowadzony w regulacjach tego aktu ustrój terytorialny opierał się na podziale kraju na dwie prowincje – Nowy Ulster i Nowy Munster. Rola ważnego ogniwa zarówno w systemie instytucji prowincjonalnych, jak i organów szczebla centralnego przypadła Zgromadzeniu Ogólnemu (*General Assembly*). Struktura zgromadzenia zgodnie z brytyjską tradycją suwerenności „króla w parlamencie” skonstruowana została w duchu

kategorii: królewskie, prywatne i autonomiczne. Z powyższą typologią koresponduje inna – oparta na kryterium sposobu powstawania kolonii w XVII i XVIII w. – wyróżniająca kolonie: Korony, uprzywilejowane i prywatne. W okresie kształtowania się podstaw nowozelandzkiej państwowości w XIX w. występowały dwa typy – kolonie Korony (*Crown colonies*) i kolonie wyposażone w system rządów odpowiedzialnych przed parlamentem (*responsible government colonies*).

⁷ Por. A. Krzemiński, *Imperia trwale i chwilowe*, [w:] *Imperium Brytyjskie „Polityka Pomocnik Historyczny”* 2014, nr 8, s. 135.

formuły trójsegmentowej legislatywy⁸. Tworzyli ją: Gubernator (*Governor-in-Chief*), pochodząca z nominacji Rada Ustawodawcza (*Legislative Council*) i Izba Reprezentantów (*House of Representatives*), w której skład wchodził członkowie delegowani przez ciała przedstawicielskie obydwu prowincji. Funkcje legislatury zostały ograniczone do ściśle wyliczonego katalogu kompetencji.

W 1848 r. parlament Zjednoczonego Królestwa uchwalił ustawę, zgodnie z którą część postanowień ustawy z 1846 r. dotycząca zgromadzeń prowincjonalnych i Zgromadzenia Ogólnego nie mogła wejść w życie przez okres pięciu lat. Jak oceniano wówczas, regulacje zawarte we wzmiankowanym akcie ustanawiały nazbyt skomplikowany system sprawowania rządów dla zaledwie 13 tys. Europejczyków. Krytykę ustroju wywołało też wykluczenie ludności maoryskiej z udziału w wyborach.

Okrojowana w 1852 r. ustawa konstytucyjna weszła w życie rok później jako *Ustawa nadająca ustroj reprezentacyjny Kolonii Nowej Zelandii* (*An Act to grant a Representative Constitution to the Colony of New Zealand*). Ustawa z 1852 r. statuowała, w ramach kompleksowo zaprojektowanego systemu konstytucyjnego kolonii, instytucje reprezentacyjne i ustrojowe konsekwentnie odwołujące się do brytyjskich pierwowzorów. Przez historyków ustroju została oceniona jako akt, który ustanowił podwaliny sprawowania rządów przez następne 150 lat.

Stosunkowo szybko rozstrzygnięta została kluczowa dla logiki systemu rządów parlamentarnych zasada odpowiedzialności politycznej rządu przed parlamentem – *responsible government*. Mimo że ustawa konstytucyjna milczała w tej kwestii, to czynnikiem stymulującym przyjęcie ustroju rządów parlamentarnych stały się roszczenia przybywających z Wielkiej Brytanii imigrantów. Wielu

⁸ Wzorzec trójsegmentowej struktury parlamentu cieszy się dużą popularnością w konstytucjonalizmie anglosaskim. Analogiczną konstrukcję do modelu nowozelandzkiego i brytyjskiego przyjmują: na mocy art. 17 kanadyjskiej ustawy konstytucyjnej z 29 III 1867 roku – parlament kanadyjski i – zgodnie z art. 1 Konstytucji Związku Australijskiego z 9 VII 1900 roku – parlament australijski. Do logiki trialistycznej struktury legislatury nawiązuje też dyspozycja art. 15 ust. 1 pkt. 2 Konstytucji Irlandii z 1 VII 1937 r. W akcie konstytucyjnym tego programowo odcinającego się od brytyjskiego dziedzictwa ustrojowego państwa recypowano wzorzec parlamentu tworzonoego przez prezydenta, senat i izbę reprezentantów.

z nich należało do klasy średniej i oczekiwało w nowym kraju zapewnienia im warunków zbliżonych do rodzimych standardów ustrojowych, a do takich należała zasada „rządów odpowiedzialnych”. Postulaty rządów parlamentarnych popierali od samych początków ukonstituowanej w 1854 r. nowozelandzkiej legislatywy jej członkowie. Dążenia do wprowadzenia mechanizmu rządów parlamentarnych wzmacniały rozstrzygnięcia zapadające w ramach szerszej tendencji ustrojowej rozwijającej się w skali Imperium Brytyjskiego. Modele rządów *responsible government* przyjęły bowiem już wcześniej kolonie w Kanadzie i w Australii. Nowozelandzka praktyka ustrojowa już w cztery lata po okrojowaniu ustawy konstytucyjnej z 1852 r. wkroczyła na drogę rządów parlamentarnych, doprowadzając do powołania w 1856 r. ministrów desygnowanych przez premiera i solidarnie odpowiedzialnych przed parlamentem⁹. Krok ten przesuwał Nową Zelandię do kategorii kolonii wyżej zaawansowanych pod względem ustrojowym i zapewniał jej status *responsible government colony*.

Systemowi organów państwowych ustawa konstytucyjna z 1852 r. nadawała strukturę dwuszczeblową. Na poziomie centralnym stanowienie prawa powierzono trójsegmentowemu parlamentowi o nazwie Zgromadzenie Ogólne (*General Assembly*). Konstrukcję legislatywy tworzyły, obok mianowanego przez Królową Gubernatora (*Governor-in-Chief*), jeszcze dwie izby: Rada Ustawodawcza (*Legislative Council*), licząca nie mniej niż 10 członków desygnowanych w drodze nominacji oraz wybieralna Izba Reprezentantów (*House of Representatives*), gremium o zmiennym, bo obejmującym od 24 do 42 deputowanych składzie osobowym. Uprawnienia wykonawcze pozostały w gestii gubernatora wspieranego przez Radę Wykonawczą (*Executive Council*) powoływaną przez izbę reprezentantów spośród urzędujących ministrów. Stosunki pomiędzy legislatywą a organami władzy wykonawczej kształtowały się od roku 1856 – jak już wspomniano – zgodnie z zasadami

⁹ Pierwszym nowozelandzkim politykiem, któremu w kwietniu 1856 r. gubernator Thomas Gore Browne powierzył obowiązki premiera, został – legitymujący się poparciem Izby Reprezentantów – Henry Sewell. Termin „premier” pojawił się w oficjalnym nazewnictwie urzędowym w 1864 r., a w roku 1902 zastąpiono go bardziej przystającym do brytyjskiej tradycji ustrojowej określeniem – *Prime Minister*.

rządów parlamentarnych, co w konsekwencji doprowadziło do zminimalizowania i sformalizowania kompetencji gubernatora.

Terytorium Nowej Zelandii podzielone zostało na sześć prowincji: Auckland, Taranaki, Wellington, Nelson, Canterbury i Otago, których liczba w późniejszym okresie wzrosła do dziewięciu. Na tym szczeblu ukonstytuowały się wybieralne rady prowincji (*Provincial Councils*), z których każda obradowała pod przewodnictwem kuratora (*Superintendent*). Organy te wyposażono w uprawnienia prawodawcze w granicach właściwości rzeczowej i terytorialnej prowincji z zastrzeżeniem, aby stanowiące prawa nie pozostawały w sprzeczności z ustawodawstwem brytyjskim i aktami normatywnymi uchwalanymi przez zgromadzenie ogólne. Ponadto do wyłącznej kompetencji legislatury Nowej Zelandii zastrzeżono katalog obejmujący enumeratywnie wyliczone dziedziny życia społecznego.

Ustawa konstytucyjna z 1852 r. była wielokrotnie nowelizowana w latach, kiedy sytuacja prawna Nowej Zelandii ulegała zmianom, a jej pozycja ustrojowa przeobrażała się z autonomicznej w dominialną, a następnie stopniowo ewoluowała w kierunku statusu państwa w pełni niezależnego. W kalendarium wprowadzanych zmian ustrojowych zasadnicze kierunki rozwoju wytyczyła ustawa o reprezentacji Maorysów z 1867 r., przyznająca im prawa wyborcze oraz uchwalone w 1893 i 1896 r. ordynacje wyborcze przyznające prawo głosu kobietom i likwidujące cenzus majątkowy. Unitarny ustrój terytorialny, który wprowadzono ustawą o zniesieniu prowincji z 1875 r., sprzyjał formowaniu się jednolitego i scentralizowanego systemu organów władzy. Ten kierunek ewolucji ustrojowej tworzył zaś ważną przesłankę dla rozwoju westminsterskiego modelu rządów. Od roku 1890, kiedy na forum parlamentu rozpoczęły działalność partie polityczne, rządy parlamentarne przyjęły – za sprawą wpływu wywieranego przez mechanizm dwupartyjny – jeszcze bardziej wyrazistą orientację westminsterską.

Uzyskanie podczas konferencji kolonialnej w 1907 r. statusu dominium wniosło do historii Nowej Zelandii pierwiastek większej samodzielności. I chociaż terminem tym określano bardziej wyciemniane kolonie, organizujące swój ustrój według zasad systemu rządów parlamentarnych, to dominium pozostawało

nadal formą zwierzchnictwa brytyjskiego. Kolejnym etapem na drodze do pełnej niezależności była konferencja imperialna z 1926 r. W dokumencie przyjętym przez jej uczestników, znanym jako Deklaracja Balfoura, ogłoszono, że Zjednoczone Królestwo oraz dominia są sobie równe w ramach Imperium Brytyjskiego. Proklamowana zasada równouprawnienia rozciągała się na całość spraw wewnętrznych i zewnętrznych obydwu stron; spraw rozwijanych jednak pod protektoratem Korony. Jak trafnie podkreślają historycy ustroju, konstytucyjna przewaga metropolii uległa zatarciu dopiero po uchwaleniu przez parlament brytyjski w 1931 r. Statutu Westminsterskiego i przyjęciu tego aktu przez legislatury dominii.

W Nowej Zelandii nastąpiło to dopiero w 1947 r. Uchwalona wówczas przez legislaturę dominium ustawa o przyjęciu Statutu Westminsterskiego (*Statute of Westminster Adoption Act*) i przeprowadzona równolegle nowelizacja ustawy konstytucyjnej z 1852 r. tworzyły formalno-prawne przesłanki uznania Nowej Zelandii i Zjednoczonego Królestwa za państwa ustrojowo równorzędne. Nowelizacja umożliwiła zreformowanie parlamentu. W ustawie o zniesieniu rady ustawodawczej z 1950 r. (*Legislative Council Abolition Act*) legislaturę przekształcono w instytucję dwusegmentową składającą się z gubernatora generalnego i izby reprezentantów. Ważną cezurę w kształtowaniu społecznych fundamentów współczesnej państwowości nowozelandzkiej stanowiło uchwalenie w 1975 r. ustawy o Traktacie z Waitangi (*Treaty of Waitangi Act*). Krok ten zapoczątkował proces korygowania dysproporcji w relacjach pomiędzy społecznościami Maorysów a Nowozelandczyków o korzeniach europejskich oraz normalizowania stosunków między nimi na kanwie kanonów współczesnego porządku demokratycznego.

Uchwalenie w 1986 r. obowiązującej Ustawy Konstytucyjnej – *Constitution Act* – uznawane jest w historii nowozelandzkiego konstytucjonalizmu za moment przełomowy. Akt ten, zastępując stosowane od 1852 r. prawne zasady ustrojowe, uchylał równocześnie dotychczasowy tryb zmiany regulacji konstytucyjnych. Do tej pory całkowitej zmiany albo nowelizacji obowiązujących w Nowej Zelandii norm konstytucyjnych dokonywał parlament brytyjski na wniosek lub za zgodą nowozelandzkiej legislatury. Odstąpienie

na mocy art. 15 ust. 2 Ustawy Konstytucyjnej z 1986 r. od udziału parlamentu brytyjskiego w stanowieniu porządku prawnego Nowej Zelandii, w tym także norm o charakterze konstytucyjnym, oznaczało uzyskanie pełni władzy ustrojodawczej – *pouvoir constituant* – przez podmioty nowozelandzkie. Istotą tego rozstrzygnięcia było zatem przekazanie pełnej kontroli nad postępowaniem ustrojodawczym państwu przyjmującemu konstytucję. W doktrynie konstytucjonalizmu anglosaskiego taki transfer proceduralnych rudymetów władzy ustrojodawczej z byłej metropolii na rzecz państwa obowiązywania konstytucji określono mianem *patriation* – „unarodowienia konstytucji”¹⁰.

III

Nowa Zelandia obok Zjednoczonego Królestwa i Izraela należy do nielicznej grupy państw, w których organizacja podstaw ustrojowych nie opiera się na konstytucji w znaczeniu formalnoprawnym (jurydycznym). Oznacza to brak kodyfikującej fundamenty ustroju ustawy zasadniczej – aktu, którego normy mają w porządku prawnym najwyższą rangę, a ich przyjęcie i zmiana wymagają (w porównaniu z ustawą zwykłą) szczególnego, kwalifikowanego trybu. Przyjmując brytyjski model konstytucji, Nowa Zelandia zdecydowała się na wersję, w której podstawy ustroju i status jednostki w państwie określane są również przez normy konstytucyjne, ale innego charakteru. Regulacje te odróżnia jednak od formalnoprawnej postaci konstytucji kilka istotnych cech.

¹⁰ W praktyce ustrojowej państw anglosaskich akty *patriation* miały miejsce w Kanadzie w 1982 r. i w Nowej Zelandii w 1986 r. W obydwu przypadkach z udziału w procedurze przyjmowania i zmiany konstytucji wyłączono organ państwa drugiego, jakim był do tej pory parlament brytyjski. W polskiej literaturze przedmiotu dla opisanie tego rozstrzygnięcia stosowane są trzy określenia: „patriacja”, będące spolszczeniem terminu oryginalnego; „uoczyźnienie”, uznawane za określenie niefortunne i „kanadyzacja”, co z racji kazuistycznego charakteru obliuguje do tego, aby o podobnym rozwiązaniu w Nowej Zelandii mówić „zelandyzacja” itd. Sytuacja powyższa uzasadnia poddanie pod rozwagę własnej propozycji terminologicznej. Oprzemy ją na następujących przesłankach: władza ustrojodawcza – *pouvoir constituant* – jest pochodną suwerenności jako władzy najwyższej w państwie. We współczesnych demokracjach suwerenność uznawana jest bezspornie za przymiot narodu. Zatem ów akt powierzenia procedury ustrojodawczej podmiotom państwa narodowego, w którym konstytucja ma obowiązywać, można określić jako „unarodowienie konstytucji”.

W nowozelandzkim wzorcu regulacji konstytucyjne nie są skodyfikowane w jednym bądź kilku aktach normatywnych, ale są rozproszone w licznych źródłach. Po wtóre, nie wszystkie normy konstytucyjne przyjmują charakter przepisów prawnych. Obok konstytucyjnych norm prawa stanowionego (*statute law*) i konstytucyjnych norm prawa precedensowego (*case law*) na treść konstytucji składają się bowiem konwenansowe normy konstytucji (*conventions of the constitution*), które nie mają charakteru prawnego. Z punktu widzenia formalno-prawnych wymogów dotyczących trybu zmiany, konstytucja Nowej Zelandii kwalifikowana jest jako konstytucja elastyczna. Oznacza to, że normy konstytucyjne nie posiadają najwyższej mocy prawnej i mogą być zmieniane w trybie właściwym dla ustawodawstwa zwykłego.

Pluralizm źródeł regulacji konstytucyjnych, występujących w stanie daleko posuniętego rozproszenia i nieusystematyzowania, sprawia, że nieporównywalnie wzrasta znaczenie opinii nauki zamieszczanych w renomowanych traktatach literatury prawniczej. Ich rola nie ogranicza się do komentowania fundamentalnych rozstrzygnięć i idei konstytucji, ale obejmuje prawotwórcze „odkrywanie prawdziwej treści konstytucji”. Jak widać, a ilustrują to przykłady Zjednoczonego Królestwa i Nowej Zelandii, obok powszechnego wzorca konstytucji *de iure* jako skodyfikowanej ustawy zasadniczej incydentalnie występuje jeszcze inna jej postać. Jest nią konstytucja postrzegana w kategoriach socjologicznego realizmu i określana jako materialna¹¹.

W wizerunku konstytucji Nowej Zelandii wyraża się symbioza brytyjskich i nowozelandzkich komponentów ustrojowych. Ta konstrukcja prawno-polityczna recypując ustrojową postać i strukturę konstytucji brytyjskiej wiele jej form wypełniła rodzimymi treściami

¹¹ Samo stosowanie określenia „konstytucja materialna” w kontekście ustrojowych realiów świata anglosaskiego nasuwa pewne obiekcje. Jako kategoria pojęciowa ukształtowana w doktrynie konstytucyjnej państw obszaru niemieckojęzycznego termin „konstytucja materialna” nie przystaje do emocji i stereotypów prawnoustrojowych państw kręgu *common law*. Ryzyko w omawianym przypadku polega na tym, że do opisu nowozelandzkiego paradygmatu konstytucji stosuje się siatkę pojęciową, którą od charakteryzowanej instytucji oddziela bariera odmiennego rozumowania prawniczego. Mimo przytoczonych zastrzeżeń będziemy się odwoływać – z racji jego zakorzenienia w krajowej literaturze – do określenia „konstytucja materialna”, traktując je zamiennie z powszechnie stosowanym w konstytucjonalizmie krajów anglosaskich pojęciem „konstytucja nieskodyfikowana” – *uncodified constitution*.

ustrojowymi. Konstytucyjne normy prawa stanowionego (*statute law*) uważane są współcześnie za podstawowe źródło prawa konstytucyjnego. Prowadzi to do wystąpienia pewnej hierarchii źródeł konstytucji. W razie kolizji norm regulacje *statute law* mają pierwszeństwo nie tylko przed konwenansami konstytucyjnymi i wytycznymi jurysprudencji, lecz także przed rozstrzygnięciami prawa sędziowskiego (*case law*). Normy *statute law* tworzą równocześnie pisaną warstwę konstytucji. Tę obserwację należy traktować dosłownie, czyli w odniesieniu do formy tekstu właściwej dla aktu normatywnego rangi ustrojowej.

Wzmiankowana uprzednio skala rozproszenia źródeł konstytucji ulega zwielokrotnieniu na poziomie, tworzących korpus konstytucyjnych norm prawa stanowionego, ustaw ustrojowych. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest zaliczenie do kategorii aktów konstytucyjnych zarówno ustaw regulujących podstawy ustroju państwa incydentalnie, jak i ustaw kompleksowo normujących określony dział materii konstytucyjnych. Szacunki wskazują, że regulacje materii konstytucyjnych w Nowej Zelandii zawierają się w liczbie ponad stu aktów ustawowych. Z jednej strony pozwala to zaliczyć nowozelandzką wersję do klasy konstytucji złożonych¹², z drugiej unaocznia ilościowy kontrast źródeł w stosunku do ustrojów przypisywanych tej kategorii. Rozstrzygnięcie, które z ustaw lub ich konkretnych unormowań mają charakter konstytucyjny, a które takiej funkcji nie wypełniają, powierzone zostaje właściwości sądów i nauce prawa. Czynnikiem przesądzającym o konstytucyjnym charakterze konkretnych regulacji *statute law* staje się, wobec braku przesłanek formalno-prawnych, kryterium materialne. Jeżeli zatem dana norma lub akt normatywny *in toto* regulują podstawy ustroju państwa zostają tym samym uznane przez jurysprudencję bądź sądy za komponent konstytucji Nowej Zelandii.

¹² Określenie „konstytucja złożona” odnoszono m.in. do stanu prawnego występującego w monarchii austro-węgierskiej, która w 1867 r. opierała swój ustrój na trzech zasadniczych aktach konstytucyjnych, podobnie jak we Francji okresu III republiki, której konstytucja z 1875 r. obejmowała trzy ustawy. Powyższe wartości w zestawieniu ze stu siedemdziesięcioma ustawowymi źródłami jednego z segmentów konstytucji Zjednoczonego Królestwa dzieli fundamentalna różnica.

W bloku ustaw będących źródłem konstytucyjnych norm *statute law* dadzą się wyodrębnić trzy zespoły regulacji. W chronologicznym ujęciu jest to: indeks angielskich historycznych źródeł w Nowej Zelandii, ustawowo potwierdzonych i określonych jako „prawa imperialne”; rejestr współczesnych regulacji obowiązujących w ustawodawstwie nowozelandzkim oraz kodyfikująca istotne fragmenty materii ustrojowych Ustawa Konstytucyjna z 1986 r.

Katalog ustaw historycznych – imperialnych obejmuje statuty monarcharsze i akty parlamentu, których doniosłości ustrojowej dowiodły dzieje państwowości angielskiej, a później brytyjskiej. W myśl tradycji imperialnej akty te zaliczono do kanonu nowozelandzkiego i zarazem wspólnego dla konstytucjonalizmu anglosaskiego dziedzictwa ustrojowego. Obecnie ustawa o stosowaniu praw imperialnych z 1988 r. (*Imperial Laws Application Act*) zawiera w art. 3 ust. 1 wykaz liczący ponad 50 aktów normatywnych i uznaje ich regulacje za „część porządku prawnego Nowej Zelandii”. Wśród historycznych źródeł norm konstytucyjnych nowozelandzkiego ustrojodawcy wymienia pomniki angielskiej tradycji konstytucyjnej jak: Wielka Karta Wolności z roku 1215 (*Magna Carta Libertatum*)¹³; Petycja o Prawo z roku 1628 (*Petition of Right*); Deklaracja Praw z roku 1689 (*Bill of Rights*)¹⁴ oraz Ustawa o następstwie tronu z roku 1701 (*Act of Settlement*)¹⁵. Współcześnie ustawy historyczne nie mają charakteru wyłącznie symbolicznego. W komentarzach

¹³ Różne daty wymieniane przy powoływaniu się na *Magna Carta Libertatum* ilustrują dzieje dokumentu, ogłoszonego w roku 1215 jako przywilej angielskiego monarchy króla Jana bez Ziemi (1167–1216), który w ciągu ośmiu stuleci doczekał się 38 potwierdzeń zasad prawnych w nim zawartych. Po kolejnych wersjach dokumentu (z których drugą przyjęto już w 1216 r., a najistotniejszą w roku 1225) w roku 1297 Edward I, ulegając ponownie naciskom baronów, wydał akt potwierdzający postanowienia Karty w brzmieniu z 1225 r. W konsekwencji w brytyjskich rejestrach źródeł prawa konstytucyjnego Karta datowana jest na rok 1215, podczas gdy w Nowej Zelandii na rok 1297.

¹⁴ W terminologii konstytucjonalizmu państw anglosaskich kategoria pojęciowa *Bill of Rights* stosowana jest na oznaczenie odnotowanego dokumentu ustrojowego Anglii okresu Chwalebnej Rewolucji. Wykorzystywana jest także do określenia pierwszych 8 lub 10 (liczba jest przedmiotem dyskusji) poprawek do konstytucji USA. W trzecim znaczeniu używana jest jako nazwa rodzajowa aktów normatywnych kompleksowo regulujących materię praw i wolności obywatelskich.

¹⁵ Nieuwzględnienie w wykazie historycznych źródeł nowozelandzkiej konstytucji ustawy o wolności osobistej z 1679 r. (*Habeas Corpus Act*) wynika z przyjęcia przez parlament w 2001 r. zrewidowanej wersji aktu potwierdzającego historyczne zasady prawa i stwarzającego nowe gwarancje proceduralne wolności osobistej, zob. *Habeas Corpus Act, 2001*.

konstytucjonalistów formułowanych np. w odniesieniu do Wielkiej Karty Wolności wprawdzie podkreśla się bardziej historyczny i symboliczny wydźwięk tego aktu niż jego prawny prestiż. Wartość historycznych praw imperialnych wpływa jednak nie z ich wieku, ale z rozłożonego na stulecia procesu krystalizowania się i formowania ich rozstrzygnięć. W tym kontekście ów historyczny segment nowozelandzkiej konstytucji postrzegany jest nie tyle jako owoc wyrozumowanego projektowania, ile jako synteza doświadczeń gromadzonych przez praktykę ustrojową kolejnych generacji. Ten punkt widzenia tłumaczy, dlaczego ustawy historyczne traktowane są do dnia dzisiejszego jako źródło obowiązujących zasad konstytucyjnych.

Za współczesne źródła norm konstytucyjnych w ustawodawstwie nowozelandzkim uznawane są m.in.: ustawa o sądownictwie z 1908 r. (*Judicature Act*); ustawa o tytułach królewskich z 1974 r. (*Royal Titles Act*); ustawa o Ombudsmanie z 1975 r. (*Ombudsmen Act*); ustawa o Traktacie z Waitangi z 1975 r. (*Treaty of Waitangi Act*); ustawa o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 r. (*Seal of New Zealand Act*); ustawa o ochronie flag, godeł i nazw z 1981 r. (*Flags, Emblems and Names Protection Act*); ustawa o stosowaniu praw imperialnych z 1988 r. (*Imperial Laws Application Act*); ustawa o nowozelandzkiej Deklaracji Praw z 1990 r. (*New Zealand Bill of Rights Act*); ustawa wyborcza z 1993 r. (*Electoral Act*); ustawa o prawach człowieka z 1993 r. (*Human Rights Act*); ustawa o wolności osobistej z 2001 r. (*Habeas Corpus Act*); ustawa o Sądzie Najwyższym z 2003 r. (*Supreme Court Act*)¹⁶.

Powyższe akty przytoczono dla zilustrowania statusu i materii ważnego ogniwa nowozelandzkiego modelu konstytucji, jaki stanowią współczesne regulacje ustawowe. Stąd też przedstawiony wykaz nie ma charakteru wyczerpującego, a jedynie przykładowy. W charakteryzowanym nurcie źródeł regulacji konstytucyjnych sytuują się nadto normy prawa parlamentarnego materialnego

¹⁶ Od dnia 1 marca 2017 r. sukcesywnie wchodzi w życie postanowienia ustawy uchwalonej przez parlament Nowej Zelandii o sądach wyższych instancji (*Senior Courts Act*), która konsoliduje postanowienia ustawy o sądownictwie z 1908 r. (*Judicature Act, 1908*) i ustawy o Sądzie Najwyższym z 2003 r. (*Supreme Court Act, 2003*).

i parlamentarne przepisy proceduralne wywodzone w szczególności z postanowień regulaminu (*standing orders*) Izby Reprezentantów.

W odpowiedzi na pytanie, co wyróżnia ustawy konstytucyjne określone jako *fundamental statutes* bądź *constitutional laws* spośród innych aktów ustawodawstwa zwykłego można wskazać na dwie istotne właściwości. W sferze przedmiotu regulacji jest to problematyka zaliczana do kanonu materii konstytucyjnych, a więc taka, która zwykle jest przedmiotem unormowań konstytucji w znaczeniu formalno-prawnym. Z kolei w stosunku do formy ustaw konstytucyjnych, której charakterystycznym rysem jest analogiczność do ustawodawstwa zwykłego tryb zmiany, zaobserwować można występującą w ostatnich dekadach tendencję do jego usztywnienia. Kierunek ten, widoczny w praktyce ustrojowej i orzecznictwie sądowym obydwu anglosaskich państw o nieskodyfikowanej konstytucji¹⁷, w Nowej Zelandii znalazł również wyraz na gruncie ustawodawstwa. W przyjętej w 1993 r. ustawie wyborczej na podstawie art. 268 uznano, że do zmiany przepisów określających długość trwania pełnomocnictwa parlamentu, granic okręgów wyborczych, cenzusu wieku wyborczego oraz tajności głosowania wymagana jest większość kwalifikowana 3/4 głosów ustawowej liczby deputowanych.

Konstytucyjne normy *statute law* tworzą obecnie zasadniczy zrąb korpusu nowozelandzkiej konstytucji nieskodyfikowanej. Ich specyfikę wyraża m.in. mieszany charakter źródeł, którymi są ustawy konstytucyjne. W tej klasie aktów normatywnych z rozstrzygnięciami angielskiej Deklaracji Praw z 1689 r. sąsiadują zasady przyjęte u podstaw uchwalonej w 2003 r. ustawy o Sądzie Najwyższym. Regulacje ustaw konstytucyjnych nie wyczerpują także pełnego zakresu materii konstytucyjnych, obszerne ich fragmenty pozostawiając rozstrzygnięciom prawa sędziowskiego i konwenansom konstytucyjnym.

¹⁷ Współcześnie kierunek ten ulega dalszemu wzmocnieniu. W orzeczeniu komisji sądowej Izby Lordów z 2002 r. stwierdzono, że zasada domniemanej derogacji (*implied repeal*), stanowiąca, że jeżeli ustawa późniejsza nie uchyla w sposób wyraźny poprzednich przepisów, to należy (zgodnie z regułą kolizyjną *lex posterior derogat legi priori*) domniemywać, że taka derogacja miała miejsce – nie odnosi się do ustaw konstytucyjnych. Ustrojowa doniosłość i ranga tych aktów wymagają, aby zmieniając zawarte w nich regulacje, parlament uczynił to *explicite*, a nie w sposób dorozumiany. W związku z tym w przypadku kolizji ustawy konstytucyjnej z późniejszą ustawą zwykłą sądy nie mogą stosować zasady *implied repeal*.

W bloku ustaw konstytucyjnych szczebla ustawowego szczególnie status przynależy Ustawie Konstytucyjnej z 1986 r. (*Constitution Act*). Z konstytucją w znaczeniu formalnym akt ten łączy normowana jego przepisami kategoria materii konstytucyjnych, a także realizowany przez ustrojodawcę zamiar, aby stanowiące rdzeń owej materii zasady prawne określające organizację i funkcje centralnych organów państwowych skodyfikować. Z kolei w nurcie anglosaskiej tradycji prawnej datowanej od drugiej połowy XIX w. utrzymuje Ustawę Konstytucyjną z 1986 r. wyeksponowana w jej podtytułe funkcja konsolidacyjna. Wyraża ona dążenie do scalenia i uporządkowania uchwalanych w różnych okresach przepisów ustawowych z zakresu prawa konstytucyjnego i w ten sposób pomieszczenia w jednym akcie normatywnym aktualnych regulacji z tej gałęzi prawa.

Na systematykę *Constitution Act* składa się preambuła oraz 29 artykułów ujętych w pięć części (*parts*). Zawarte w nich unormowania dotyczą statusu ustrojowego: suwerena (1), egzekutywy (2), legislatywy (3), sądownictwa (4). W części 5 – *Postanowienia różne*, obejmującej art. 25–29, uregulowano zagadnienia, które odbiegały od formuły przepisów przejściowych i końcowych. W przyjętym w Ustawie Konstytucyjnej porządku naczelnych organów państwowych egzekutywie przypadło miejsce przed organami władzy ustawodawczej i sądowniczej¹⁸. Kolejność ta odbiega od powszechnie stosowanego w doktrynie i praktyce ustrojowej schematu przynajmniej od czasów Ch. L. de Montesquieu pierwszeństwo legislatywie. Wyjątek stanowią konstytucje oktrojowane, w których władza wykonawcza poprzedzała ustawodawczą. Pod względem umiejscowienia naczelnych organów władzy systematyka Ustawy Konstytucyjnej Nowej Zelandii nawiązuje do imperialnej tradycji konstytucyjnej, która za pierwotny ośrodek władzy w kolonii, a później w dominium, uznawała Koronę, a w dalszej kolejności pochodzącą od niej władzę wykonawczą.

Na komentarz zasługuje właściwa konstytucji nieskodyfikowanej cecha elastyczności, która umożliwiła zmiany norm konstytucyjnych

¹⁸ Podobnie na porządku przynajmniej pierwszeństwo władzy wykonawczej opiera się systematyka ogólna kanadyjskiej ustawy konstytucyjnej z 1867 r.

w trybie przewidzianym dla ustawodawstwa zwykłego. W przypadku nowozelandzkim nie prowadzi jednak do zbyt częstych zmian. *Constitution Act, 1986* przez 30-letni okres obowiązywania znowelizowano trzykrotnie. Daje tu o sobie znać ogólna właściwość ustrojów państw anglosaskich, w których skutecznym sposobem przeprowadzania zmian konstytucyjnych jest orzecznictwo sądów. Zmiany dokonywane są stopniowo, przy udziale czynnika o najwyższych kwalifikacjach prawniczych i przy daleko idącym ograniczeniu oddziaływania pierwiastka politycznego. Nowelizacja konstytucji przyjmuje w tej sytuacji postać nie tyle skokowego przełomu w życiu publicznym, ile miarowo postępującego procesu dostosowywania konstytucji do zachodzących w społeczeństwie przeobrażeń.

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku pozostałych ustawowych źródeł konstytucji, Ustawa Konstytucyjna z 1986 r. nie normuje pełnego katalogu materii konstytucyjnych i oceniana z tego punktu widzenia osiąga wymiar niepełny, fragmentaryczny, odpowiadający znanej polskiemu konstytucjonalizmowi kategorii pojęciowej „mała konstytucja”. Fragmentarycznym charakterem regulacji *Constitution Act, 1986* należy tłumaczyć fakt, że zasady normujące status prawny jednostki w państwie, a więc materię traktowaną w konstytucjach najnowszej generacji za pierwszoplanową, zamieszczone zostały w regulacjach dwóch później przyjętych aktów. Uchwalona w 1990 r. ustawa o nowozelandzkiej Deklaracji Praw wprowadziła do porządku prawnego państwa podstawowe prawa i wolności obywatelskie skatalogowane w Międzynarodowym Pakcie Praw Politycznych i Obywatelskich z 1966 r. Z kolei przyjęta w 1993 r. ustawa o prawach człowieka precyzowała listę praktyk dyskryminacyjnych kwalifikowanych jako sprzeczne z prawem. Na uwagę zasługują przyjęte w ustawodawstwie normującym status jednostki prawne gwarancje jej praw i wolności. Artykuł 6 *New Zealand Bill of Rights Act, 1990* zobowiązuje sądy do stosowania wykładni przepisów prawa zgodnej z zasadami tego aktu. Z kolei art. 7 zobowiązuje prokuratora generalnego do powiadomienia parlamentu o przepisach projektu ustawy, które pozostają w sprzeczności z którymkolwiek z praw lub wolności deklarowanych przez tę ustawę.

IV

Poza drogą ustawodawczą nieskodyfikowana konstytucja Nowej Zelandii rozwija się na płaszczyźnie orzeczniczej (*case law*). Konstytucyjne normy prawa sędziowskiego są plonem właściwych dla systemów *common law* prawotwórczych kompetencji sądów. Współczesna nauka prawa konstytucyjnego uznaje orzecznictwo za ważne źródło norm konstytucyjnych. Niektóre z orzeczeń precedensowych odnoszą się bowiem do spraw o zasadniczym znaczeniu dla ustroju państwa. To, że konstytucyjne normy *case law* stanowiące o fundamentach porządku państwowego wywodzą się z orzeczeń sądowych nie musi oznaczać, że zapadają one w wielkich procesach natury konstytucyjnej. Uznany w świecie anglosaskim autorytet w dziedzinie konstytucjonalizmu – Albert Venn Dicey – przekonywał, że motywy wyroków w sprawach drugiego planu ustrojowego stanowią nierzadko o zasadach prawa konstytucyjnego.

W drodze orzeczeń precedensowych unormowano przeważający zakres materii praw i wolności obywatelskich, dlatego ta warstwa konstytucji określana jest za Dicey’em jako *judge-made constitution*. W przeszłości całokształt warunków, które normowały sytuację prawnoustrojową jednostki opierał się na założeniach wykształconego w brytyjskiej tradycji konstytucyjnej rezydualnego wzorca praw i wolności obywatelskich – *residual rights*. Do charakterystycznych rysów koncepcji rezydualnej należy brak sprecyzowanego w prawie pozytywnym katalogu praw i wolności oraz droga sądowa jako skuteczny sposób ustalenia konkretnego prawa lub wolności jednostki. Roszczeniowa geneza i natura *residual rights* – opartych na idei jednostki jako podmiotu aktywnego i przedsiębiorczego, potrafiącego bronić swojego statusu poprzez egzekwowanie prawa w drodze sądowej – sprawiły, że przeważająca większość swobód i praw ustalona została jako rezultat praktyki orzeczniczej wielu pokoleń sędziów.

Pierwzoplanowa rola prawa precedensowego w rezydualnym modelu praw i wolności nie eliminowała z udziału w regulowaniu tej kategorii ustrojowej norm prawa stanowionego. Datowana od końca XVII stulecia praktyka stosowania unormowań ustawowych przyjmuje jednak w zakresie statusu jednostki charakter

incydentalny. Nastawiona na zaspokajanie bieżących potrzeb porządku prawnego, odwoływała się do interwencji ustawodawcy, gdy zachodziła potrzeba usunięcia oczywistego anachronizmu prawnego bądź konieczność zaspokojenia roszczeń szerszych kręgów obywatelskich. Ustawodawcy nowozelandzkiemu nie przyświecało przy tym aż do lat 70. ubiegłego wieku dążenie do skodyfikowania praw i wolności i stosowania dla nich kompleksowego, ustawowego systemu gwarancji.

W doktrynie prawa publicznego państw anglosaskich występują poglądy akcentujące niesporny charakter obydwu modeli praw obywatelskich – rezydualnego i skodyfikowanego w ustawie. Przedstawiciele tego nurtu traktują ustawę o nowozelandzkiej Deklaracji Praw z 1990 r. jako akt potwierdzający prawa ustalone wcześniej na gruncie *common law* lub w innych aktach ustawowych. Konstytucyjne normy *case law* uznawane są dzisiaj za ważne źródło konstytucji. Mimo że plan pierwszy wśród źródeł prawa konstytucyjnego Nowej Zelandii od dawna zajmują regulacje ustawowe, to ustrojowe rozstrzygnięcia rangi konstytucyjnej zawarte w prawie sędziowskim pozostają nadal silnie zakorzenione w kulturze prawnej i świadomości społecznej.

Konwenansowe normy konstytucji (*conventions of the constitution*) stanowią obecnie kolejny po ustawodawstwie i zasadach prawa sędziowskiego istotny segment nowozelandzkiej konstytucji nieskodyfikowanej. Zasadniczą właściwością odróżniającą konwenanse od pozostałych źródeł konstytucji jest pozaprawny charakter ich norm. Nie będące przepisami prawa konwenanse konstytucyjne uznawane są w nauce za normy kultury politycznej bądź politycznej moralności. Konwenanse konstytucyjne to w myśl obiegowej opinii reguły postępowania, które uchodzą w powszechnym przekonaniu za właściwe i konieczne zachowanie w określonej sytuacji ustrojowej. Wykryształizowały się w toku praktyki politycznej jako typowe jej rozstrzygnięcia. Regulują, kontrolują i przekształcają przyznane prawem kompetencje wywodzone z *common law* lub nadane przez ustawy.

Dość powszechnie konwenanse utożsamiane są ze zwyczajami konstytucyjnymi. Z uwagi na fakt, iż wiele konwenansów ustaliło

się w drodze zwyczajowej powyższa opinia odpowiada prawdzie ale tylko w części, gdyż geneza niemałej liczby konwenansowych norm konstytucji ma charakter kontraktualny. Oznacza to, że treść ich zasad uzgodniona została na podstawie umów czy porozumień polityczno-ustrojowych. Stąd też wyraźne w doktrynie konstytucyjnej państw anglosaskich rozróżnienie na zwyczaj (*custom*) i konwenans (*convention*).

Kluczowym dla istoty konwenansu jest zagadnienie skuteczności bądź podstaw obowiązywania jego normy. Skoro konwenanse konstytucyjne nie mają charakteru norm prawa, to nie są wyposażone w sankcję przymusu państwowego. Co zatem sprawia, że są przestrzegane? W podejmowanych w doktrynie próbach wyjaśnienia tej kwestii zwracają uwagę dwie argumentacje. Pierwsza oparta na rozumowaniu prawniczym przyjmuje założenie, że w porządkach normatywnych państw anglosaskich normy prawa i konwenansów są wzajemnie poprzeplatane i wprost zrośnięte ze sobą. Więzy te stwarzają sytuację, w której naruszenie konwenansu skutkuje równoczesnym naruszeniem normy prawnej. Gwarancję przestrzegania konwenansowych norm konstytucji stanowi zatem obawa, że złamanie konwenansu doprowadzi do równoczesnej kolizji z przepisami prawa. Druga argumentacja – socjologiczna – wskazuje, że źródłem mocy obowiązującej konwenansu jest zakorzenione w świadomości społecznej sprzężenie między dyspozycją konwenansu a motywami słuszności i tradycji. Przeświadczenie społeczeństwa, że w danych okolicznościach zasada konwenansu jest słuszna, oraz że tak właśnie postępuje się przez pewien czas, sankcjonuje określoną procedurę, relację, strukturę, instytucję, itp. Stąd też sankcję przesądzającą o przestrzeganiu konwenansów stanowi oddziaływanie opinii publicznej.

W organizowaniu porządku państwowego Nowej Zelandii wspólnie pierwszoplanową rolę odgrywają ustawowe źródła konstytucji, zaś konwenanse konstytucyjne wypełniają funkcję uzupełniającą, pomocniczą. Nie podważa to faktu, że na niektórych płaszczyznach ustrojowych właśnie regulacjom konwenansowym przypisuje się znaczenie zasadnicze. Do takich należy sfera funkcjonowania gabinetu. Jako kluczowy podmiot ustroju państwowego organ ten

nie został kompleksowo zinstytucjonalizowany ani w przepisach prawa powszechnego, ani ustawodawstwa. Na gruncie prawa nie jest niczym innym, niż tylko nieformalnym komitetem rady wykonawczej, który funkcjonuje na podstawie szeregu konwensansów. Zasada odpowiedzialności solidarnej gabinetu, zasada odpowiedzialności indywidualnej ministrów, procedury określające tryb nominacji sędziowskich przez gubernatora generalnego oraz sytuacje, w których ograniczeniu ulegają jego kompetencje ustrojowe w zakresie władzy wykonawczej – stanowią przykłady materii konstytucyjnych regulowanych w drodze konwensansów.

W doktrynie prawa konstytucyjnego wśród źródeł konstytucji Nowej Zelandii wymieniany jest także podpisany 6 lutego 1840 r. Traktat z Waitangi, ratyfikowany przez Koronę brytyjską 2 października tego samego roku. Historycy ustroju dokument ów przedstawiają jako „święte przymierze” (*sacred covenant*) zawarte między wodzami maoryskich plemion a królową Wiktorią. W przeszłości odmawiano traktatowi znaczenia prawnego uznając, że skoro nigdy nie został inkorporowany do aktu ustawowego, to normy w nim zawarte nie mogły być traktowane jako źródło prawa. O zmianie stanowiska można mówić od uchwalenia w 1975 r. ustawy o Traktacie z Waitangi (*Treaty of Waitangi Act*). W tym samym roku doszło do powołania organu o charakterze trybunału administracyjnego – zwanego Trybunałem Waitangi i powierzenia mu rozpatrywania przypadków nieprzestrzegania postanowień traktatu. Dopiero w 1996 r., w orzeczeniu *New Zealand Maori Council v. Attorney General*, traktat uznano za „podstawowy dokument ustrojowy”¹⁹.

Nowozelandzka i brytyjska wersja konstytucji materialnej narodziły się w kręgu cywilizacji anglosaskiej. Kanada, Stany Zjednoczone Ameryki i Związek Australijski odstępili od formy *uncodified constitution*. Przyjmując model konstytucji jurydycznej, kierowały się koniecznością precyzyjnego przeprowadzenia podziału kompetencji pomiędzy federacją a władzami szczebla segmentów państwa związkowego.

¹⁹ [1996] 3 NZLR 140 – cyt. wg P. Mikuli, *Sądy a parlament w ustrojach Australii, Kanady i Nowej Zelandii*, Kraków 2010, s. 225.

Tradycja konstytucji nieskodyfikowanej pozostaje jednak w tych krajach na tyle silna, że przyjęciu konstytucji *de iure* towarzyszy tam praktyka ustrojowa obliczona na wspomaganie rozstrzygnięć ustawy zasadniczej przez regulacje prawa sędziowskiego i konwenansów konstytucyjnych. Zważywszy, że prawdopodobieństwo wyboru juredykcyjnej formy konstytucji staje się w Nowej Zelandii coraz bardziej realne, można zasadnie przypuszczać, że w podobnym kierunku podąży praktyka konstytucyjna tego państwa.

V

W przyjętym za systematykę Ustawy Konstytucyjnej z 1986 r. porządku państwowym Nowej Zelandii występują kolejno naczelné organy władzy wykonawczej, parlament i organy władzy sądowniczej. Tego rodzaju kolejność odzwierciedla – o czym już wspomniano – wartości imperialnej tradycji ustrojowej, która preferuje egzekutywę jako pierwotnie ustanowioną emanację władztwa monarszego w koloniach. Zorganizowana na gruncie zasady dualizmu władza wykonawcza obejmuje pięć instytucji szczebla centralnego: monarchiczną głowę państwa, gubernatora generalnego, radę wykonawczą, gabinet i premiera.

Z uwagi na formę rządów Nowa Zelandia pozostaje monarchią konstytucyjną. Składowe terytorium królestwa określono w Patencie królewskim ustanawiającym Urząd Gubernatora Generalnego Nowej Zelandii wydanym w 1983 r. Dyspozycja art. 1 tego aktu stanowi: „w Naszym Królestwie Nowej Zelandii, w którego skład wchodzi –

- (a) Nowa Zelandia; oraz
- (b) samorządne państwo Wyspy Cooka; oraz
- (c) samorządne państwo Niue; oraz
- (d) Tokelau; oraz
- (e) Dependencja Rossa”.

Dziedzicznym piastunem urzędu głowy państwa (*head of state*), zgodnie z art. 2 ust. 1 *Constitution Act, 1986*, jest „suweryn w prawie

Nowej Zelandii²⁰. Sprawująca obecnie tę godność monarchii brytyjska w osobie Elżbiety II przyjmuje w Nowej Zelandii na mocy art. 2 *Royal Titles Act, 1974* urzędowy tytuł: „Elżbieta II z Łaski Bożej Królowa Nowej Zelandii oraz innych Jej Królestw i Terytoriów, Głowa Wspólnoty Narodów, Obrończyni Wiary”²¹. Status Elżbiety II jako nominalnej głowy nowozelandzkiego państwa podkreślają też formalne atrybuty z protokołarnym *royal standard* – porporcem królowej Nowej Zelandii na czele.

Z tradycji rządów monarchicznych wywodzona jest w anglosaskiej doktrynie prawa konstytucyjnego wykładnia, w myśl której głowa państwa postrzegana jest jako najwyższy szczebel władzy wykonawczej, dla scharakteryzowania którego rezerwowany jest termin głowa egzekutywy (*head of the executive*), zaś kierującego pracami gabinetu premiera określa się mianem szefa egzekutywy (*the chief executive*). O fasadowej pozycji Królowej Nowej Zelandii jako piastunki urzędu głowy państwa przesądził zbieg dwóch czynników. Przeobrażenie się imperium w luźną konfederację państw tego obszaru geopolitycznego sprowadziło charakter więzi pomiędzy była metropolią a dominiami do wymiaru symbolicznego. Po drugie natura przyjętego w Nowej Zelandii systemu rządów parlamentarnych determinuje protokołarno-reprezetycyjny profil urzędu głowy państwa.

W realiach ustrojowych Nowej Zelandii, gdzie obok monarchy występuje urząd Gubernatora Generalnego (*Governor – General*) szczególnego znaczenia nabiera pytanie o pozycję ustrojową tego

²⁰ Określenie monarchicznej głowy państwa mianem suwerena wiąże się z tradycją panującej w ustrojach nowozelandzkim i brytyjskim zasady suwerenności parlamentu, którą historycznie wyrażała formuła suwerenności „króla w parlamencie” (*king in parliament*). Współcześnie zasada ta zachowuje postać jaką nadała jej wykładnia autorstwa profesora prawa konstytucyjnego na Uniwersytecie w Oxfordzie – Alberta Venna Dicey’ a. Dzieląc domenę władzy najwyższej na suwerenność w znaczeniu politycznym i prawnym, za podmiot tej pierwszej uznawał on naród, zaś suwerenność prawną postrzegał jako atrybut króla w parlamencie.

²¹ Na przełomie lat 20. i 30. ubiegłego stulecia koncepcja jednej wspólnej korony (*once single imperial Crown*) dla wszystkich krajów imperium stopniowo ewoluowała w kierunku pluralnego modelu imperium wielu królestw, któremu odpowiadała oparta na unii personalnej, konstrukcja wielości koron narodowych (*multiplicity of national Crowns*), pozostających w gestii monarchy brytyjskiego. Por. M.M. Wiszowaty, *Zasada monarchiczna i jej przejawy we współczesnych ustrojach europejskich i pozaeuropejskich monarchii mieszanych. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego*, Gdańsk 2015, s. 291 i n.

organu i jego relacje z głową państwa. Ustawa Konstytucyjna z 1986 r. powierzając monarsze urząd głowy państwa wyposaża równocześnie gubernatora generalnego w moc wykonywania uprawnień monarszych (art. 3 ust. 1). Gubernator jest przedstawicielem Korony²² powołanym – jak stanowi art. 3 lit. a wspomnianego Patentu Królewskiego z 1983 r. – do sprawowania władzy wykonawczej. Mimo to w ramach jego kompetencji pozostają, z racji wypełniania obowiązków głowy państwa, także kompetencje związane z funkcjonowaniem organów władzy ustawodawczej i sądowniczej.

W doktrynie dość powszechnie podzielany jest pogląd sprawdzający aktywność gubernatora generalnego do trzech kluczowych ról – symbolicznej, ceremonialnej i ustrojowej. W płaszczyźnie symbolicznej uosabia on uniwersalne wartości i cele nowozelandzkiej społeczności. Oficjalne oświadczenia i stanowiska piastuna urzędu formułowane są w duchu racji stanu i solidarności narodowej wspólnoty. Przesłanką takiego statusu jest zachowanie politycznej neutralności organu. W obrębie czynności ceremonialnych najczęściej wymienia się dokonywanie uroczystego otwarcia sesji parlamentu, przyjmowanie listów uwierzytelniających i odwołujących przedstawicieli dyplomatycznych akredytowanych w Nowej Zelandii, jak również uprawnienia przysługujące z tytułu zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi państwa. Katalog kompetencji ustrojowych obejmuje: desygnowanie premiera i ministrów; rozwiązywanie parlamentu; rekomendowanie projektów ustaw finansowych przed wystąpieniem z inicjatywą ustawodawczą; mianowanie sędziów i nominowanie wyższych urzędników państwowych; stosowanie prawa łaski oraz przewodniczenie obradom rady wykonawczej.

Rozległy formalnie zakres kompetencji ustrojowych zostaje w istotny sposób skorygowany przez poddanie go formule westminsterskiej wersji systemu rządów parlamentarnych. W opartej na rozstrzygnięciach konwenansów konstytucyjnych praktyce ustrojowej o treści decyzji gubernatora generalnego przesądza w tym systemie zwykle

²² Termin „Korona” oznacza monarchiczny charakter głowy państwa. Ponadto w doktrynie prawa publicznego państw anglosaskich terminem tym określa się pion instytucji aparatu państwowego powołanych do realizacji kompetencji władzy wykonawczej.

stanowisko większości parlamentarnej podporządkowanej preferencjom premiera i gabinetu. Gubernatora generalnego mianuje monarcha zgodnie z rekomendacją, której od 1941 r. udziela premier Nowej Zelandii. Od 1967 r. urząd jest powierzany kandydatom urodzonym w kraju, a także legitymującym się nowozelandzkim obywatelstwem i domicylem²³. Górna granica pełnomocnictw sprawowania urzędu nie powinna przekraczać okresu 5 lat. Symbolem akcentującym doniosłość statusu i autorytet urzędu w porządku państwowym, zwłaszcza gdy jego piastun wypełnia powinności głowy państwa, jest porzecz gubernatora generalnego.

Ustawa Konstytucyjna z 1986 r. wymienia w pionie centralnych organów władzy wykonawczej Radę Wykonawczą (*Executive Council*). Jest to nowozelandzki odpowiednik brytyjskiej i kanadyjskiej Tajnej Rady oraz australijskiej Federalnej Rady Wykonawczej²⁴. Rada stanowi organ, którego skład jest wyłaniany w drodze nominacji dokonywanych przez gubernatora. Tworzą go obok premiera i członków gabinetu jeszcze inne prominentne postaci nowozelandzkiego życia publicznego. W trakcie odbywanych pod przewodnictwem gubernatora cotygodniowych obrad, *Executive Council* legitymizuje prawnie podjęte przez gabinet rozstrzygnięcia, którym nadaje formę rozporządzeń (*orders-in-council*). Formalnie są to bowiem decyzje gubernatora podjęte „za radą” lub „za zgodą” gabinetu, które dla podkreślenia tej zależności określa się jako akty gubernatora w radzie (*Governor-in-Council*).

Ustrojowy status Gabinetu (*Cabinet*) w Nowej Zelandii jest analogiczny do pozycji centralnego organu władzy wykonawczej. Od samego początku organ ten funkcjonował, zgodnie z logiką brytyjskiej tradycji ustrojowej, w instytucjonalnych ramach rady

²³ Pierwszy Nowozelandczyk nominowany na urząd to Sir Arthur Porritt; pierwszym Maorysem na tym stanowisku został w 1985 r. Sir Paul Reeves zaś jako pierwsza kobieta na fotelu gubernatora generalnego zasiadła w 1990 r. Dame Catherine Tizard.

²⁴ Pierwowzorem wymienionych instytucji jest brytyjska Tajna Rada (*Privy Council*) wywodząca się, jako sukcesorka średniowiecznej Rady Królewskiej, z monarchicznej tradycji ustroju Zjednoczonego Królestwa. Historycznie była ona głównym narzędziem realizacji władzy monarchy. Z czasem z tworzących skład rady doradców Korony wyodrębnił się gabinet, który do dzisiaj uważany jest formalnie za komitet Tajnej Rady, na czele którego stoi premier. Współcześnie licząca około 500 osób rada jest w znacznym stopniu organem honorowym i synekuralnym, w którym prawomocne decyzje zapadają przy zachowaniu quorum 3 ministrów.

wykonawczej. Materie ustrojowe dotyczące całokształtu funkcjonowania gabinetu i premiera są jak już wspomniano kompleksowo normowane przez konwenanse konstytucyjne²⁵. Nie wyklucza to incydentalnych wzmianek czy też regulacji w odniesieniu do tych instytucji w przepisach prawa.

Obsada stanowisk w gabinecie, w tym także premiera, podporządkowana została regule rządów parlamentarnych czyli uzależnieniu od składu politycznego parlamentu. W konstytucyjnym modelu systemu parlamentarnego gabinet ponosi odpowiedzialność polityczną przed parlamentem w myśl panującej w westminsterskiej wersji tego systemu zasady rządów odpowiedzialnych (*responsible government*)²⁶. Z tej racji warunkiem skutecznego funkcjonowania gabinetu jest posiadanie zaufania legislatywy.

Kluczową dla formowania gabinetu jest dyspozycja konwenansowej normy konstytucji obligująca gubernatora do nominowania na urząd premiera osoby legitymującej się zaufaniem parlamentu. Z kolei na wniosek premiera – którym z reguły zostaje lider partii dysponującej większością mandatów w izbie – gubernator mianuje ministrów. Podstawy ustrojowo-politycznej sytuacji gabinetu oparte zostały na 5 konwenansowych zasadach konstytucyjnych: zaufania parlamentu; odpowiedzialności indywidualnej ministrów; odpowiedzialności kolegialnej gabinetu; kolegialnego trybu podejmowania decyzji przez gabinet; oraz wymogu aby członkowie gabinetu zasiadali w parlamencie²⁷.

Porządek ogółu stanowisk egzekutywy szczebla centralnego obejmuje w Nowej Zelandii cztery kategorie ministerialne: ministrowie wchodzący w skład gabinetu (*cabinet ministers*); ministrowie niebędący członkami gabinetu (*non-cabinet ministers*); ministrowie bez

²⁵ Tego rodzaju standard ustrojowy obok Zjednoczonego Królestwa i Nowej Zelandii ukształtował się ponadto w tradycji konstytucyjnej Związku Australijskiego i Kanady.

²⁶ Termin „rząd” – *government* występuje na gruncie fachowej terminologii konstytucjonalizmu w państwach anglosaskich w kilku znaczeniach. Jako ogół stanowisk kierowniczych w administracji szczebla centralnego bądź jako synonim gabinetu czyli naczelnego organu egzekutywy obradującego kolegialnie pod przewodnictwem premiera. Ponadto w znaczeniu najszerszym stosowany jest dla określenia systemu rządów czy wręcz ustroju naczelnych organów władzy państwowej.

²⁷ Zob. T. Wiecech, *Konwenanse konstytucyjne*, Kraków 2011, *passim*, a zwłaszcza s. 105–106, 130–131.

teki (*ministers without portfolio*) oraz nominowani *ad hoc* parlamentarni podsekretarze (*parliamentary under-secretaries*) powoływani dla utrzymywania kontaktów między resortem a organami izby reprezentantów. Liczebność gabinetu oscyluje wokół 20 ministrów i ma tendencję rosnącą.

O centralnej pozycji Premiera (*Prime Minister*) w obrębie egzekutywy decyduje w zasadniczym stopniu polityczny status piastuna tego urzędu. Zostaje on powierzany liderowi partii bądź – jak to jest praktykowane od 1996 r. – koalicji partii dysponującej większością mandatów w izbie reprezentantów. Ponieważ od wniosku szefa gabinetu zależy wykonywanie większości kompetencji władczych gubernatora przeto wola premiera przesądza o obsadzie stanowisk w gabinecie i administracji rządowej i wywiera decydujący wpływ na bieg spraw państwowych. Funkcjonująca z udziałem pięciu instytucji ustrojowych egzekutywa wymagała choćby z racji samej ich liczby szerszego omówienia. Taka potrzeba nie zachodzi w przypadku, wyszczególnionej w Ustawie Konstytucyjnej z 1986 r. na drugim miejscu, władzy ustawodawczej.

Historycznie parlament Nowej Zelandii występował pod nazwą zgromadzenie ogólne i swoją trójsegmentową strukturą obejmującą pierwotnie gubernatora generalnego, radę ustawodawczą i izbę reprezentantów wzorował się na modelu brytyjskim. Po zniesieniu w 1950 r. rady ustawodawczej jako izby wyższej przyjął z konieczności strukturę dwusegmentową. Obecnie legislatywa stanowi z prawnego punktu widzenia organ dwusegmentowy tworzony przez królową Nowej Zelandii oraz izbę reprezentantów. Artykuł 14 ust. 1 Ustawy Konstytucyjnej z 1986 r. stanowi w tej kwestii: „Ustanawia się Parlament Nowej Zelandii, który będzie się składał z Suwerena w prawie Nowej Zelandii oraz Izby Reprezentantów”.

W tej rudymenarnej formie parlament Nowej Zelandii nawiązuje do brytyjskiej tradycji ustrojowej, w której trialistyczna struktura legislatywy odzwierciedla konstytucyjną zasadę trójpodmiotowej suwerenności króla w parlamencie (*king in parliament*). Pod jej panowaniem monarcha i obydwie izby parlamentu jako trzy sprzężone ze sobą organy zostały ulokowane na szczycie systemu

władzy państwowej i do nich należała władza najwyższa – suwerenna. Te trzy podmioty miały również faktyczną, realną możliwość korzystania z teŝej władzy. Wzajemnie mogły na siebie oddziaływać i się ograniczać. Zdolność do suwerennego działania przysługiwała im łącznie, stąd tylko wspólnie uzgodniona decyzja miała charakter suwerenny. Istotna była zatem zgodna decyzja, a nie to, które z trzech wymienionych ogniw rozstrzyga ostatecznie.

W 1986 r. konstytucyjną nazwę naczelnego organu władzy ustawodawczej – zgromadzenie ogólne zmieniono na obecnie obowiązującą – parlament Nowej Zelandii. Kadencja parlamentu trwa trzy lata. Skład legislatywy tworzony przez zasiadających w izbie reprezentantów deputowanych, określanych oficjalnie jako – członkowie parlamentu, wyłaniany jest w wyborach powszechnych. Obecny stan liczbowy izby reprezentantów oscyluje wokół 120 parlamentarzystów i ustalił się po przeprowadzonej w 1993 r. reformie prawa wyborczego. Uchwalona wówczas ordynacja odstąpiła od stosowanego do tej pory systemu większości względnej i wprowadziła nowy sposób podziału mandatów określany jako mieszany, *Mixed-Member Proportional* (MMP).

Przyjęta zmiana polega na tym, że część mandatów parlamentarnych przyznawana jest na podstawie wyników uzyskanych w jednomandatowych okręgach wyborczych na podstawie zwykłej większości głosów, zaś pozostałe rozdziela się w systemie proporcjonalnym z krajowych list partyjnych. Zasadniczym motywem reformy systemu wyborczego była chęć zmiany układu stronnictw partyjnych, z utrzymującą się przez dekady przewagą Partii Narodowej i Partii Pracy. O tym, że dwuczłonowemu profilowi systemu partyjnego sprzyjały przepisy prawa wyborczego przekonuje fakt, że z chwilą kiedy w wyborach parlamentarnych z 1996 r. zastosowano regulacje nowej ordynacji wyborczej, zwiększeniu uległa liczba partii dysponujących reprezentacją w parlamencie.

Obiadami parlamentu kieruje Spiker (*Speaker*), który podobnie jak jego zastępca wybierany jest spośród deputowanych wywodzących się z frakcji partii dysponującej większością mandatów w izbie. W gestii spikera pozostają przede wszystkim kwestie proceduralne dotyczące prowadzenia debat plenarnych izby reprezentantów.

Ponadto reprezentuje on izbę w kontaktach z innymi organami szczebla centralnego oraz parlamentami państw świata.

Organami pomocniczymi parlamentu w obszarze jego kluczowych funkcji – ustawodawstwa i kontroli nad działalnością gabinetu – są stałe i specjalne komisje parlamentarne. Z uwagi na niewielką liczebność izby i idącą za tym możliwość rozpatrywania wielu projektów ustaw w trakcie obrad plenarnych powołuje się zwykle kilka komisji stałych oraz kilkanaście komisji specjalnych.

Wśród komisji parlamentarnych na szczególną uwagę zasługuje Komisja Całej Izby (*Committee of the Whole House*). Instytucja ta z racji długotrwałego zakorzenienia i powszechnego stosowania w ustrojach wysokorozwiniętych państw świata anglosaskiego cieszy się zasłużeniem wysokim prestiżem konstytucyjnym. Osobowy skład komisji całej izby tworzą wszyscy deputowani izby reprezentantów obradujący bez udziału spikera, ale pod przewodnictwem jego zastępcy²⁸. Obrady toczą się przy złagodzonych rygorach proceduralnych. Nie jest wymagane kworum, istnieje możliwość zabierania głosu więcej niż jeden raz w tej samej sprawie. Tryb obrad *Committee of the Whole House* rezerwowany jest dla projektów ustaw o szczególnej doniosłości ustrojowej, a nadto projektów budzących kontrowersje i wreszcie projektów ustaw finansowych związanych z wydatkami z budżetu państwa.

Parlament Nowej Zelandii jako ogólnonarodowy organ przedstawicielski wypełnia funkcje naczelnego organu władzy ustawodawczej. Przede wszystkim stanowienia prawa (w tym ustaw normujących fundamenty ustroju państwa) oraz stosowania instrumentów kontroli wobec organów egzekutywy. Z kolei, wywodzone w realiach życia publicznego państw anglosaskich z przywilejów parlamentu, sądowe kompetencje legislatywy, pomimo że mają swoje źródło w *common law*, winny być zgodnie z poglądami wyrażanymi w doktrynie wykorzystywane incydentalnie.

Część 4. Ustawy Konstytucyjnej z 1986 r., zatytułowana *Sądownictwo* normuje materie ustrojowe judykatywy w trzeciej kolejności,

²⁸ Rezygnacja z udziału spikera w charakterze przewodniczącego obradom komisji całej izby wywodzi się z brytyjskiej tradycji ustrojowej datowanej od czasów gdy spiker Izby Gmin jako zaufany monarchy kępował swoją obecnością swobodę debaty w izbie.

po egzekutywie i legislatywie, i czyni to w sposób dalece oszczędny. Regulacje tego aktu ograniczają się bowiem do dwóch artykułów i traktują odpowiednio o ochronie sędziów przed usunięciem z urzędu (art. 23) i o niedopuszczalności redukcji uposażeń sędziów (art. 24). Rozszerzoną regulację w omawianej dziedzinie przyniosła natomiast uchwalona w 2003 r. ustawa o Sądzie Najwyższym – *Supreme Court Act, 2003*.

W myśl unormowań ustawy na czele organizacji nowozelandzkiego sądownictwa stoi obecnie Sąd Najwyższy (*Supreme Court*)²⁹. Skład najwyższej instancji sądowej i odwoławczej tworzą zgodnie z dyspozycją art. 17 powołanej ustawy – Naczelny Sędzia (*Chief Justice*) oraz czterech do pięciu sędziów. Wszyscy sędziowie sądu najwyższego powoływani są przez gubernatora generalnego. Sąd rozpatruje sprawy w składzie pięcioosobowym.

Kolejne ogniwo w systemie sądownictwa powszechnego stanowi Sąd Apelacyjny (*Court of Appeal*). Od ukonstytuowania w roku 1862 aż do roku 1957 w składzie tego organu orzekali sędziowie sądu najwyższego (przekształconego później w wysoki sąd). Od 1957 r. w skład sądu apelacyjnego wchodzi prezes oraz dziewięciu sędziów. Orzekają oni w sprawach cywilnych i karnych oraz rozpatrują środki odwoławcze od rozstrzygnięć wysokiego sądu, a także od wyroków sądów dystryktowych w sprawach karnych.

W kategorii sądów powszechnych sytuuje się również Wysoki Sąd Nowej Zelandii (*High Court of New Zealand*). Utworzony w 1841 r. rozpatrywał sprawy zarówno zgodnie z zasadami systemu *common law*, jak i normami słuszności – *equity*. Określany do roku 1980 mianem sądu najwyższego, obecnie pod nazwą wysokiego sądu Nowej Zelandii jest jedynym organem władzy sądowniczej, który swą jurysdykcję wywodzi zarówno z ustawodawstwa jak

²⁹ Od 1 lipca 2004 r. organ ten przejął kompetencje Komitetu Sądowego brytyjskiej Tajnej Rady. Nowa Zelandia odstąpiła poprzez wprowadzenie tej zmiany od funkcjonalnych więzi łączących nowozelandzkie sądownictwo ze Zjednoczonym Królestwem. Do tej pory zachowywano bowiem procedurę odwoływania się od orzeczeń sądów nowozelandzkich do Komitetu Sądowego Tajnej Rady w Zjednoczonym Królestwie. Jak stanowi art. 3 ustawy o Sądzie Najwyższym przyjęcie zmiany było wyrazem „uznania, że Nowa Zelandia jest państwem niepodległym, mającym swoją własną historię i swoje własne tradycje”.

i z systemu prawa powszechnego – *common law*. Skład *High Court of New Zealand* tworzą naczelnym sędzią i nie więcej niż 55 sędziów (obecnie 46), a w ich gronie także sędziowie sądu najwyższego i sądu apelacyjnego.

Zasadniczy poziom sądownictwa powszechnego stanowią sądy dystryktowe (*district courts*). W 1980 r. zastąpiły one orzekające od 1846 r. stałe sądy pokoju. W strukturze *district courts* wyodrębniono na prawach wydziałów sądy rodzinne oraz sądy dla nieletnich. Sądy dystryktowe, w których orzeka ponad 170 sędziów, rozpatrują większość spraw cywilnych i karnych. Regułą postępowania karnego w pierwszej instancji jest, że o winie oskarżonego rozstrzyga ława przysięgłych. Statusem sądów wyspecjalizowanych, od orzeczeń których można odwoływać się do sądów powszechnych, legitymuje się: Sąd ds. Zatrudnienia (*Employment Court*), Sąd ds. Środowiska Naturalnego (*Environment Court*), Sąd Wojskowy (*Court Martial*) oraz Sąd ds. Gruntów Maoryskich (*Māori Land Court*).

Początkowo w Nowej Zelandii obowiązywała reguła, zgodnie z którą sędziowie byli powoływani przez monarchę na wniosek sędziego angielskiego wskazanego przez parlament Nowej Zelandii. W 1858 r. na mocy ustawy o Sądzie Najwyższym przyjęto, że w imieniu monarchy mianowań będzie dokonywał gubernator generalny. Współcześnie z wnioskami nominacyjnymi do gubernatora generalnego występuje prokurator generalny, a w przypadku naczelnego sędziego – premier. Procedura mianowań sędziowskich normowana jest w drodze konwenansowej, względnie – rozstrzygnięć *common law*.

Wiele czynników wpływa – jak już wspomniano – na stopniową ewolucję konstytucji nieskodyfikowanych w kierunku wzorca ustawy zasadniczej. Zależkowe formy takich przesunięć dadzą się zaobserwować w nowozelandzkiej i brytyjskiej wersji konstytucji materialnych. Uchwalając w 1986 r. Ustawę Konstytucyjną, która skodyfikowała zasady prawne rządzące statusem centralnych organów władzy państwowej, Nowa Zelandia zajęła w porównaniu ze Zjednoczonym Królestwem pozycję bliższą wzorcowi konstytucji *de iure*.

Całokształt uwarunkowań ustrojowych – występujących w dynamicznie postrzeganym układzie odniesień pomiędzy nowozelandzkimi organami władzy a instytucjami politycznymi – określany jest w nauce jako model westminsterski³⁰. W myśl popularnej we współczesnym konstytucjonalizmie typologii Arenda Lijpharta ustrój Nowej Zelandii lokuje się w obrębie typu demokracji większościowej. Skuteczność westminsterskiego (większościowego) ustroju rządów parlamentarnych jest większa, kiedy funkcjonuje on w warunkach społeczeństwa homogenicznego, a więc charakteryzującego się niskim stopniem zróżnicowania kulturowego³¹.

Klasyką postaci westminsterskiego mechanizmu ustrojowego tworzy zbiór dziewięciu wzajemnie zalegających się komponentów większościowych.

1. *Jednorodny politycznie gabinet* zyskuje status centralnego ogniwa w systemie władzy państwowej. Organ ten ucieleśnia zasadę rządów większości z racji dysponowania, za sprawą dyscypliny partyjnej, tożsamą pod względem partyjnym większością parlamentarną. Polityczno-ustrojowym fundamentem westminsterskiego systemu rządów pozostaje dwubiegunowy system partyjny. W tych warunkach udział w wyborach parlamentarnych zapewnia zwycięskiej partii uzyskanie na ogół większości miejsc w izbie, a formowanie gabinetów koalicyjnych należy do wyjątków. Druga pod względem liczby miejsc w izbie partia (liczebnościowo porównywalna do partii rządzącej) wypełnia zadania opozycji parlamentarnej.
2. *Wymiar politycznej fuzji* osiąga stan zintegrowania centralnych organów władzy wykonawczej i ustawodawczej. Formalną podstawą ustroju pozostaje zasada odpowiedzialności gabinetu przed parlamentem – *responsible government*. Ta konstytucyjna

³⁰ Swoją nazwą nawiązuje do Pałacu Westminster będącego siedzibą parlamentu Zjednoczonego Królestwa. W znaczeniu węższym odnosi się do brytyjskiej wersji rządów parlamentarnych. *Sensu largo* służy opisywaniu demokracji typu większościowego, opartej na kombinacji prawno-ustrojowych oraz politycznych instytucji i procedur.

³¹ Zróżnicowaną etnicznie społeczność kraju tworzą dwie grupy: Maorysi i Nowozelandczycy o rodowodzie europejskim. Mniejszość maoryska jest jednak nieliczna a pozostała część populacji odpowiada warunkom społeczeństwa homogenicznego.

zależność zostaje za sprawą oddziaływania układu dwupartyjnego odwrócona, co wyraża się w dominowaniu gabinetu nad parlamentem. Za pomocą instrumentów dyscypliny partyjnej, lojalności wobec rządu i systemu patronażu³² – premier oraz tworząca gabinet kierownicza elita jego partii podporządkowują sobie politycznie frakcję parlamentarną, która tworzy jednocześnie większość w izbie.

3. *Zasada asymetryczności dwuizbowości legislacyjny.* Jako ważna przesłanka strukturalna w praktyce ustrojowej oznacza skoncentrowanie kompetencji ustawodawczych w pochodzącej z wyborów izbie niższej. W gestii izby wyższej wyłanianej w drodze dziedziczenia i nominacji pozostawiono instrumenty hamowania bądź opóźniania postępowania legislacyjnego. Pierwiastek większościowy omawianej konstrukcji to wzmiankowana sytuacja ustrojowa, w której powoływana na zasadach demokratycznych izba niższa zdominowana zostaje przez frakcję parlamentarną partii rządzącej i kierującą nią monopartyjny gabinet. Odkąd w 1950 r. zniesiono radę ustawodawczą – izbę wyższą nowozelandzkiej legislacyjny – wyłanianą w demokratycznych wyborach izba reprezentantów funkcjonuje jako *jednoizbowy parlament* wpisując się jeszcze ściślej w westminsterską wersję rządów parlamentarnych.
4. *System dwupartyjny.* W życiu politycznym państwa dominują rywalizujące ze sobą dwie partie polityczne. W Nowej Zelandii są to – Partia Narodowa i Partia Pracy. Kandydaci obydwu partii uzyskują w wyborach parlamentarnych większość głosów elektoratu. Na ogół wybór izby reprezentantów jest równocześnie procesem wyboru partii rządzącej. Występujące w tym systemie pozostałe partie (określane mianem tzw. *partii trzecich*) nie są w stanie zwyciężyć w wyborach (samodzielnie ani w koalicji z innymi partiami trzecimi) i sformować rządu. Przestrzeń uzyskaną po wspomnianym w pkt. 2. zawieszeniu funkcji podziału władzy pomiędzy konstytucyjnymi organami jakimi są gabinet i parlament wypełnia mechanizm ustrojowy określany jako *polityczny (pionowy) podział władzy*. Tworzą go

³² Pozostająca w gestii premiera procedura obsadzania stanowisk publicznych.

reguły określające stosunki polityczno-ustrojowe zachodzące między panującą politycznie nad większością parlamentarną elitą kierowniczą partii rządzącej a kierowaną przez „gabinet cieni” – *shadow cabinet* frakcją parlamentarną największej partii opozycyjnej.

5. *Jednowymiarowość systemu partyjnego.* Ogranicza pole rywalizacji między dwoma partiami dominującymi do materii polityki społecznej i gospodarczej. Różnice stanowisk w partyjnych manifestach wyborczych ogniskują się wokół zagadnień: własności, roli państwa w gospodarce, redystrybucji zasobów finansowych, podatków czy programów socjalnych. Komentatorzy westminsterskiego systemu rządów parlamentarnych traktują tę cechę systemu partyjnego jako pochodną jednorodnej w przeważającej mierze, struktury społecznej kraju. W konsekwencji czynnikami przesądzającymi o zachowaniach wyborczych stają się: miejsce w drabinie społecznej czy status materialny wyborców. Inne podstawy podziałów społecznych oparte na różnicach religijnych, etnicznych czy regionalnych wpływają na preferencje wyborcze w mniejszym stopniu.
6. *Większościowy system wyborczy.* W dobie funkcjonowania klasycznego modelu reprezentacja parlamentarna wyłaniana była w okręgach jednomandatowych względną większością głosów. Mandat reprezentanta uzyskiwał ten z kandydatów, na którego głosowała największa liczba wyborców. System większości względnej skutecznie preferował obydwie wielkie partie – Partię Narodową i Partię Pracy, oddziaływując równocześnie na niekorzyść partii trzecich.

Po reformie ordynacji wyborczej z 1993 r. wprowadzono *mixed-member proportional system* – MMP, mieszany system wyborczy. Po zmianie prawa wyborczego wzrosła dotychczasowa reprezentacja partii w parlamencie z 2 lub 3 do 5-8 ugrupowań. Zwycięskie partie nie zdobywały jak do tej pory bezwzględnej większości mandatów w parlamencie. Zmiana systemu wyborczego skutkowałą koniecznością tworzenia gabinetów koalicyjnych.

7. *Unitaryzm i scentralizowany system władzy publicznej.* Ustawą o zniesieniu prowincji z 1875 r. wprowadzono w Nowej Ze-

landii unitarny ustrój terytorialny. W doktrynie konstytucyjnej państw anglosaskich za cechę przesądającą o unitarnym ustroju państwa uznano zasadę podporządkowania – subordynacji ogniów władzy lokalnej wobec organów centralnego szczebla władzy publicznej. Gwarancją unitarnego i scentralizowanego porządku państwowego jest status legislatywy rozumiany w duchu suwerenności króla w parlamencie. Zasada suwerenności parlamentu wyklucza możliwość ukształtowania bez jego woli struktur władzy zorganizowanych na zasadzie opozycji wobec centralnych organów władzy bądź rywalizacji z nimi. W konsekwencji nie można wskazać na prawnie wyodrębnione, terytorialne czy funkcjonalne obszary, do których nie miałyby dostępu władza większości parlamentarnej i gabinetu.

8. *Konstytucja nieskodyfikowana i suwerenność parlamentu.* W Nowej Zelandii korpus konstytucji nieskodyfikowanej (materiałnej) – jak już wspomniano – tworzą konstytucyjne normy prawa (stanowionego i sędziowskiego) oraz konwenanse konstytucyjne. Prawne regulacje konstytucji nie posiadają najwyższej mocy prawnej. Z kolei zasada suwerenności parlamentu skutkuje brakiem materialnych ograniczeń funkcji ustawodawczej. Na mocy ustawy parlament może zatem regulować każdą materię w tym także konstytucyjną. Suwerenność parlamentu nie podlega w warunkach konstytucji nieskodyfikowanej żadnym formalnym ograniczeniom. Większościowy rys klasycznego modelu westminsterskiego wyraża się w tym, że obowiązująca *uncodified constitution* nie może formalnie ograniczać władzy większości parlamentarnej w izbie reprezentantów.
9. *Reprezentacyjny charakter demokracji.* Zasada suwerenności parlamentu przesądza o przedstawicielskim typie demokracji westminsterskiej. Skoro wiążące wszystkich obywateli decyzje zapadają na forum parlamentu, to demokracja ma charakter pośredni. Rezerwa oraz nieufność wobec demokracji bezpośredniej wynikają z alternatywnego wobec parlamentu – a nie komplementarnego – postrzegania instytucji referendum, inicjatywy ludowej czy veta ludowego. Priorytetowy status parlamentu, a w każdym razie tej jego izby, która funkcjonuje

jako przedstawicielstwo narodowe, prowadziły kiedyś do odrzucenia, a obecnie do ograniczenia zakresu stosowania instytucji demokracji bezpośredniej. Praktyka ustrojowa w Nowej Zelandii w ostatnich dekadach coraz częściej dopuszcza stosowanie referendum na wniosek obywateli³³.

³³ Por. Ł. Jakubiak, *Referendum na wniosek obywateli w systemie politycznym Nowej Zelandii*, „Państwo i Prawo” 2010, z. 4, s. 100 i n.

AKTY KONSTYTUCYJNE NOWEJ ZELANDII

Traktat z Waitangi z 1840 r.

Ustawa o Traktacie z Waitangi (Gazette nr 114/1975)

Ustawa o tytułach królewskich (Gazette nr 1/1974)

Ustawa o Pieczęci Nowej Zelandii (Gazette nr 1/1977)

Proklamacja o Pieczęci Nowej Zelandii (Gazette nr 29/1977)

Ustawa o ochronie flag, godła i nazw (Gazette nr 47/1981)

Patent królewski ustanawiający Urząd Gubernatora Generalnego NZ
(Gazette nr 225/1983)

Ustawa Konstytucyjna (Gazette nr 114/1986)

Ustawa o stosowaniu praw imperialnych (Gazette nr 112/1988)

Ustawa o nowozelandzkiej Deklaracji Praw (Gazette nr 109/1990)

Ustawa o wolności osobistej (Gazette nr 31/2001)

Ustawa o Sądzie Najwyższym (Gazette nr 53/2003)

Publikowane teksty aktów są zgodne ze stanem prawnym na dzień
1 stycznia 2017 r.

THE CONSTITUTIONAL ACTS OF NEW ZEALAND

TRAKTAT Z WAITANGI

TRAKTAT Z WAITANGI

The Treaty of Waitangi

Jej Królewska Mość Wiktorja, Królowa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii, mając w Królewskiej Przychylności Rdzennych Wodzów i Plemiona Nowej Zelandii oraz pragnąc chronić należne im Prawa oraz Własność, jak również chcąc zabezpieczyć im korzystanie z Pokoju i Dobrego Porządku, uznała za niezbędne – wobec znacznej liczby Poddanych Jej Królewskiej Mości, którzy osiedli do tej pory w Nowej Zelandii oraz gwałtownego wzrostu emigracji tak z Europy, jak i z Australii, który wciąż następuje – ustanowić i powołać funkcjonariusza odpowiednio umocowanego do tego, aby ukształtować stosunki z Ludnością Miejscową¹ Nowej Zelandii w uznaniu suwerennej władzy Jej Królewskiej Mości nad całością i każdą z tychże wysp – Jej Królewska Mość, pragnąc zatem ustanowić trwałą formę Rządu² i mając na względzie oddalenie zgubnych następstw, które muszą wynikać z braku odpowiednich Praw oraz Instytucji tak dla rdzennej ludności, jak i dla Jej poddanych, łaskawie zechciała upoważnić mnie, Williama Hobsona, Kapitana Królewskiej Marynarki Wojennej, Konsula i Wicegubernatora tych części Nowej Zelandii, które mogą być lub w przyszłości będą scedowane na rzecz Jej Królewskiej Mości, abym zaprosił sprzymierzonych oraz niezależnych Wodzów Nowej Zelandii, by przystąpili do następujących artykułów i warunków.

Artykuł Pierwszy

Wodzowie Konfederacji Zjednoczonych Plemion Nowej Zelandii, a także Wodzowie odrębni i niezależni, którzy nie stali się członkami Konfederacji w całości i bez zastrzeżeń zrzekają się na rzecz Jej Królewskiej Mości Królowej Anglii wszelkich praw i uprawnień suwerennych, które odpowiednio rzeczona Konfederacja lub Indywidualni Wodzowie wykonują lub posiadają, albo mogą wykonywać lub posiadać nad ich właściwymi Terytoriami jako ich wyłączni Suwereni.

¹ W oryg. *Aborigines*.

² W oryg. *Civil Government*.

Artykuł Drugi

Jej Królewska Mość Królowa Anglii potwierdza i gwarantuje Wodzom oraz Plemionom Nowej Zelandii oraz ich poszczególnym rodom i jednostkom pełne, wyłączne i niezakłócone posiadanie ich Ziem, Posiadłości, Lasów, Łowisk oraz innych form własności, którą mogą posiadać wspólnie lub indywidualnie, tak długo, jak długo ich życzeniem i pragnieniem będzie utrzymanie swojego stanu posiadania; ale Wodzowie Zjednoczonych Plemion oraz Wodzowie indywidualni odstępują Jej Królewskiej Mości wyłączne prawo pierwokupu takich ziem, które ich właściciele mogą być skłoni odsprzedać po cenach uzgodnionych pomiędzy ich właścicielami a osobami powołanymi przez Jej Królewską Mość, aby prowadzić z nimi rozmowy w tym względzie.

Artykuł Trzeci

W zamian za to, Jej Królewska Mość Królowa Anglii obejmuje Rdzennych Mieszkańców Nowej Zelandii Swoją królewską ochroną oraz nadaje im wszelkie Prawa i Przywileje Brytyjskich Poddanych.

W. Hobson
Wicegubernator

Niniejszym, My, Wodzowie Konfederacji Zjednoczonych Plemion Nowej Zelandii, zgromadzeni na kongresie w Victorii, w Waitangi, oraz My, Odrębni i Niezależni Wodzowie Nowej Zelandii, deklarujący swoje władztwo nad Plemionami i Terytoriami, które zostały wyszczególnione odpowiednio wedle naszych imion, pojawiający w zupełności postanowienia powyższego Traktatu, przystajemy i godzimy się na to samo, w pełni uwzględniając ducha i wymowę tegoż, na dowód czego składamy nasze podpisy lub znaki w miejscach i przy datach odpowiednio wyszczególnionych.

Sporządzono w Waitangi, Szóstego dnia Lutego Roku Pańskiego Tysiąc Osiemset Czterdziestego.

[Tu następują podpisy, daty, etc.]

USTAWA O TRAKTACIE Z WAITANGI Z 1975 ROKU

USTAWA O TRAKTACIE Z WAITANGI Z 1975 ROKU

USTAWA O TRAKTACIE Z WAITANGI Z 1975 ROKU

Treaty of Waitangi Act, 1975

Ustawa zapewniająca i potwierdzająca zasady Traktatu z Waitangi oraz ustanawiająca Trybunał, w którego mocy jest wydawanie zaleceń dotyczących roszczeń w zakresie stosowania Traktatu w praktyce, oraz rozstrzyganie o zgodności rozpatrywanych spraw z zasadami Traktatu.

Preambuła

Zważywszy, że 6 lutego 1840 roku zawarty został Traktat pomiędzy Jej Królewską Mością ówczesną Królową Wiktoria a ludnością maoryską Nowej Zelandii;

I zważywszy, że tekst Traktatu w języku angielskim różni się od tekstu Traktatu w języku maoryskim;

I zważywszy, że jest pożądane, aby został ustanowiony Trybunał mający wydawać zalecenia wobec roszczeń, będące następstwem stosowania zasad Traktatu w praktyce, oraz aby ustalał jego znaczenie i skutki prawne oraz rozstrzygał czy rozpatrywane przez niego sprawy są zgodne z zasadami Traktatu.

1. Skrócony tytuł

Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o Traktacie z Waitangi z 1975 roku.

2. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych

W niniejszej ustawie, chyba że z jej kontekstu wynika inaczej –

roszczenie historyczne wynikające z Traktatu oznacza roszczenie podniesione na podstawie sekcji 6(1) i wynikające z aktu ustawodawczego, o którym mowa w sekcji 6(1)(a) lub (b) dotyczące polityki albo przyjętej praktyki, lub działania albo zaniechania Korony lub w imieniu Korony, przed 21 września 1992 roku

Maorys oznacza osobę rasy maoryskiej Nowej Zelandii; i obejmuje każdego potomka takiej osoby

prywatna nieruchomość gruntowa oznacza każdą nieruchomość gruntową lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej, należące do osoby innej niż –

- (a) Korona; lub
- (b) podmiot Korony w rozumieniu Ustawy o finansach publicznych z 1989 roku

przedłożyć, w odniesieniu do roszczenia historycznego wynikającego z Traktatu, oznacza przedłożony³ zgodnie z instrukcją wydaną przez Trybunał na podstawie klauzuli 5(10) Załącznika 2

Trybunał oznacza Trybunał Waitangi ustanowiony mocą niniejszej ustawy.

3. Ustawa wiążąca Koronę

Niniejsza ustawa wiąże Koronę.

4. Trybunał Waitangi

- (1) Niniejszym ustanawia się trybunał zwany Trybunałem Waitangi.
- (2) W skład Trybunału wchodzi –
 - (a) Sędzia lub sędzia w stanie spoczynku Wysokiego Sądu albo Naczelną Sędzią Sądu ds. Gruntów Maoryskich; który to sędzia będzie zarówno członkiem Trybunału, jak i jego Przewodniczącym, i będzie powołany przez Gubernatora Generalnego na wniosek Ministra do spraw Maoryskich złożony po zasięgnięciu opinii Ministra Sprawiedliwości;
 - (b) nie mniej niż 2 innych członków i nie więcej niż 20 innych członków, którzy będą powołani przez Gubernatora Generalnego na wniosek Ministra do spraw Maoryskich wydany po zasięgnięciu opinii Ministra Sprawiedliwości.
- (2A) Oceniając kandydatów mających wejść w skład Trybunału, Minister do spraw Maoryskich –

³ W oryg. *submitted*.

- (a) będzie miał wzgląd na partnerstwo pomiędzy dwoma stronami Traktatu; oraz
 - (b) będzie miał wzgląd nie tylko na osobiste przymioty kandydata, ale także na wiedzę i doświadczenie takiej osoby w zakresie różnych aspektów spraw, które mogą stać się przedmiotem postępowania przed Trybunałem.
- (2B) Przewodniczący Trybunału powołany na podstawie ustępu (2)
- (a) sprawuje urząd przez okres określony przez Gubernatora Generalnego w akcie jego nominacji, jednak nie przekraczający 5 lat; Przewodniczący może być powołany ponownie.
- (2C) Gdy Przewodniczący Trybunału jest Naczelnym Sędzią Sądu ds. Gruntów Maoryskich to przez okres sprawowania tego urzędu nie sprawuje urzędu Naczelnego Sędziego; jego nominacja na Przewodniczącego wygasa jednakże z chwilą zaprzestania pełnienia tego urzędu.
- (3) Każdy członek Trybunału powołany na podstawie ustępu (2) (b) będzie sprawował urząd przez okres określony przez Gubernatora Generalnego w akcie nominacji, nie przekraczający 3 lat, i może być powołany ponownie.
- (4) Nikt nie będzie uważany za zatrudnionego w służbie Jej Królewskiej Mości w rozumieniu Ustawy o sektorze państwowym z 1988 roku lub Ustawy o Rządowym Funduszu Emerytalnym z 1956 roku z powodu członkostwa w Trybunale.
- (5) Minister Sprawiedliwości zapewni obsługę biurową, archiwalną i inną, niezbędną do umożliwienia Trybunałowi wykonywania jego zadań i uprawnień.
- (6) Postanowienia zawarte w Załączniku 2 mają zastosowanie do Trybunału oraz jego postępowań.

4A. Zastępca Przewodniczącego

- (1) Przewodniczący Trybunału może powołać sędziego (włącznie z Naczelnym Sędzią) Sądu ds. Gruntów Maoryskich na stanowisko zastępcy Przewodniczącego Trybunału.

- (2) W przypadku niezdolności Przewodniczącego Trybunału do pełnienia funkcji z powodu choroby, nieobecności lub innej uzasadnionej przyczyny, albo w trakcie wakatu na stanowisku Przewodniczącego, zastępcą Przewodniczącego Trybunału posiada i wykonuje wszystkie uprawnienia, zadania i obowiązki Przewodniczącego.
- (3) Żadne czynności dokonane przez osobę pełniącą funkcję zastępcy Przewodniczącego Trybunału w ramach przysługujących mu uprawnień, i żadna czynność dokonana przez Trybunał, gdy zastępcą Przewodniczącego Trybunału działa w jego zastępstwie, nie będą w postępowaniach kwestionowane na tej podstawie, że przyczyna, dla której zastępcą działa w ten sposób nie zaistniała lub ustała.

4B. Powołanie sędziego bez wpływu na kadencję sędziego sprawującego urząd itp.

Powołanie sędziego na Przewodniczącego, zastępcę Przewodniczącego lub na członka Trybunału, albo służba tego sędziego w charakterze Przewodniczącego, zastępcy Przewodniczącego lub członka Trybunału nie ma wpływu na kadencję sędziego sprawującego urząd lub na rangę, tytuł, status, precedencję, wynagrodzenie, dodatki roczne lub inne, albo na inne prawa lub przywileje jako sędziego (włącznie z dotyczącymi świadczeń emerytalnych), a służba tego sędziego jako członka Trybunału stanowi, dla potrzeb stosowania wszelkich przepisów, służbę sędziowską.

5. Zadania Trybunału

- (1) Do zadań Trybunału należy –
 - (a) badanie oraz wydawanie zaleceń, zgodnie z niniejszą ustawą, w sprawie roszczeń przedłożonych Trybunałowi na podstawie artykułu 6;
 - (aa) wydawanie zaleceń, zgodnie z artykułem 8D, aby nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej przestały podlegać zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku;

- (ab) wydawanie zaleceń lub dokonywanie rozstrzygnięć, które Trybunał jest obowiązany lub uprawniony wydać lub dokonać na podstawie Załącznika 1 do Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku;
 - (ac) wydawanie zaleceń, zgodnie z artykułem 8HE, aby nieruchomość gruntowa, lub dowolna część nieruchomości gruntowej, które podlegają koncesji leśnej Korony na podstawie Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku przestały podlegać zwrotowi Maorysom na własność na podstawie artykułu 36 tej ustawy;
 - (ad) wydawanie zaleceń, zgodnie z artykułem 8D (z uwzględnieniem artykułu 8HJ), aby nieruchomość gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej, które bezpośrednio przed przyznaniem spółce przyjmującej Korony na podstawie artykułu 6 Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku były nieruchomością gruntową należącą do Korony lub należącym do Korony uprawnieniem do nieruchomości gruntowej, przestały podlegać zwrotowi na podstawie artykułu 39 tej ustawy;
 - (b) badanie oraz opiniowanie, zgodnie z artykułem 8, projektów aktów normatywnych przekazanych Trybunałowi na podstawie tego artykułu.
- (2) Wykonując zadania na podstawie niniejszego artykułu Trybunał będzie miał wzgląd na 2 teksty Traktatu zawarte w Załączniku 1 oraz, dla celów niniejszej ustawy, wyposażony zostaje w wyłączne uprawnienie do ustalania znaczenia oraz skutków prawnych Traktatu ujętego w tych 2 tekstach, oraz do rozstrzygnięcia zagadnień wynikających z różnic pomiędzy nimi.

6. Jurysdykcja Trybunału w zakresie rozpatrywania roszczeń

- (1) Gdy jakkolwiek Maorys stwierdzi, że on lub ona, lub grupa Maorysów, której on lub ona jest członkiem, jest lub z dużym prawdopodobieństwem będzie poszkodowana –

- (a) przez jakikolwiek akt ustawodawczy Ogólnej Rady Ustawodawczej Nowej Zelandii, akt ustawodawczy Prowincjonalnej Rady Ustawodawczej Nowego Munsteru, inny prowincjonalny akt ustawodawczy lub ustawę (bez względu na to, czy nadal obowiązuje), wydane w dowolnym czasie – począwszy od 6 lutego 1840 roku włącznie; lub
- (b) przez jakiegokolwiek rozporządzenie, zarządzenie, proklamację, obwieszczenie lub inny akt ustawodawstwa delegowanego przyjęte, wydane lub wystosowane w dowolnym czasie – począwszy od 6 lutego 1840 roku włącznie na podstawie jakiegokolwiek aktu ustawodawczego lub jakiegokolwiek ustawy, o których mowa w paragrafie (a); lub
- (c) przez jakąkolwiek politykę lub praktykę (bez względu na to, czy nadal obowiązuje) przyjęte przez Koronę lub w imieniu Korony, albo przez jakąkolwiek politykę lub praktykę proponowane do przyjęcia przez Koronę lub w imieniu Korony; lub
- (d) przez jakiegokolwiek działanie lub zaniechanie, począwszy od 6 lutego 1840 roku włącznie albo przez propozycję działania lub zaniechania, przez Koronę lub w imieniu Korony, –

oraz, że akt ustawodawczy lub ustawa, rozporządzenie, zarządzenie, proklamacja, obwieszczenie albo inny akt ustawodawstwa delegowanego, jakakolwiek polityka lub praktyka, działanie lub zaniechanie były lub są niezgodne z zasadami Traktatu, on lub ona może na podstawie niniejszego artykułu przedłożyć Trybunałowi takie roszczenie.

- (2) Trybunał winien zbadać każde roszczenie przedłożone mu na podstawie ustępu (1), chyba że –
 - (a) roszczenie zostało przedłożone w sposób niezgodny z artykułem 6AA(1); lub
 - (b) zastosowanie znajduje artykuł 7.

- (3) Jeśli Trybunał stwierdzi, że roszczenie przedłożone mu na podstawie niniejszego artykułu jest uzasadnione może on, o ile uważa to za właściwe mając na względzie wszelkie okoliczności danego przypadku, zalecić Koronie podjęcie działań celem zadośćuczynienia za krzywdę lub jej usunięcia, lub celem zapobieżenia, aby inne osoby nie zostały podobnie dotknięte w przyszłości.
- (4) Zalecenie wydane na podstawie ustępu (3) może być sformułowane w sposób ogólny lub może określić konkretne działanie, które w ocenie Trybunału winna podjąć Korona.
- (4A) Z zastrzeżeniem artykułów od 8A do 8I, Trybunał nie będzie na podstawie ustępu (3) wydawał zaleceń dotyczących, –
- (a) zwrotu Maorysom na własność jakiegokolwiek prywatnej nieruchomości gruntowej; lub
 - (b) nabycia przez Koronę jakiegokolwiek prywatnej nieruchomości gruntowej.
- (5) Trybunał sporządzi opieczętowaną kopię swoich ustaleń oraz zaleceń (jeśli takie wyda) w odniesieniu do każdego roszczenia, które będzie doręczone –
- (a) występującemu z roszczeniem;
 - (b) Ministrowi do spraw Maoryskich oraz innym Ministrom Korony, którzy w opinii Trybunału mają interes w sprawie;
 - (c) innym osobom, które Trybunał uzna za właściwe.
- (6) Żadne postanowienie niniejszego artykułu nie będzie powierzać Trybunałowi jurysdykcji w zakresie projektu ustawy, który został przedłożony Izbie Reprezentantów, chyba że projekt ustawy został przedłożony Trybunałowi zgodnie z artykułem 8.
- (7) Nie naruszając postanowień niniejszej ustawy, innych ustaw lub przepisów prawa, od wejścia w życie postanowień niniejszego ustępu Trybunał nie będzie miał jurysdykcji w zakresie

badania lub kontynuowania badania, dokonania ustaleń lub wydania zalecenia odnośnie do, –

- (a) rybołówstwa komercyjnego oraz komercyjnych zasobów połowowych (w rozumieniu Ustawy o zasobach połowowych z 1983 roku); lub
 - (b) Aktu ugody pomiędzy Koroną a Maorysami datowanego na 23 września 1992 roku; lub
 - (c) jakiegokolwiek aktu prawodawczego w zakresie, w jakim dotyczy rybołówstwa komercyjnego lub komercyjnych zasobów połowowych.
- (8) Niezależnie od postanowień niniejszej ustawy, innych ustaw lub przepisów prawa, –
- (a) zakres jurysdykcji Trybunału określają ustawy wymienione w Załączniku 3; oraz
 - (b) nie naruszając postanowień paragrafu (a), Trybunał nie sprawuje jurysdykcji w zakresie koncesjonowanej nieruchomości gruntowej (w rozumieniu Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku) w takiwā Ngāi Tahu Whānui, w zakresie wydania zalecenia wypłaty odszkodowania lub zwrotu nieruchomości gruntowej Maorysom na własność.

(9) *[Uchylony]*

(10) *[Uchylony]*

(11) *[Uchylony]*

(12) *[Uchylony]*

(13) *[Uchylony]*

(14) *[Uchylony]*

(15) *[Uchylony]*

(16) *[Uchylony]*

(17) *[Uchylony]*

(18) *[Uchylony]*

(19) *[Uchylony]*

(20) *[Uchylony]*

(21) *[Uchylony]*

(22) *[Uchylony]*

(23) *[Uchylony]*

(24) *[Uchylony]*

(25) *[Uchylony]*

(26) *[Uchylony]*

(27) *[Uchylony]*

(28) *[Uchylony]*

(29) *[Uchylony]*

(30) *[Uchylony]*

(31) *[Uchylony]*

(32) *[Uchylony]*

6AA. Ograniczenie jurysdykcji Trybunału wobec roszczeń historycznych wynikających z Traktatu

(1) Niezależnie od postanowień artykułu 6(1), po 1 września 2008 roku żaden Maorys nie może –

- (a) przedłożyć Trybunałowi roszczenia, które stanowi lub obejmuje roszczenie historyczne wynikające z Traktatu; lub
- (b) zmienić, poprzez włączenie roszczenia historycznego wynikającego z Traktatu, roszczenia już przedłożonego Trybunałowi, które nie stanowi lub nie obejmuje roszczenia historycznego.

(2) Jednakże ustęp (1) nie stanowi przeszkody, aby roszczenie historyczne wynikające z Traktatu, przedłożone Trybunałowi

1 września 2008 roku albo przed tym dniem, zostało zmienne w jakikolwiek sposób po 1 września 2008 roku.

- (3) Trybunał nie rozpatruje roszczeń historycznych wynikających z Traktatu (w tym, ale nie wyłącznie, nie posiada jurysdykcji do badania lub kontynuowania badania, dokonania ustalenia lub wydania zalecenia wobec roszczeń historycznych wynikających z Traktatu) o ile zostały –
 - (a) przedłożone niezgodnie z ustępem (1)(a); lub
 - (b) objęte roszczeniem niezgodnie z ustępem (1)(b).
- (4) W celu uniknięcia wątpliwości, roszczenie, które zostało przedłożone Trybunałowi niezgodnie z ustępem (1), winno być uznane w przypadku stosowania innych przepisów (w tym, na przykład, dla celów artykułów 8A(2), 8C(1), 8HB(1), 8HD(1) i 8HJ) za nieprzedłożone.

6A. Uprawnienie Trybunału do przedstawienia sprawy Maoryskiemu Sądowi Apelacyjnemu lub Sądowi ds. Gruntów Maoryskich

- (1) Gdy sprawa dotycząca, –
 - (a) zwyczajów lub praktyki postępowania Maorysów; oraz
 - (b) maoryskich praw własności wobec jakichkolwiek wyszczególnionych gruntów lub obszarów połowowych zgodnie z występującymi w prawie zwyczajowym zasadami „brania” i zajmowania lub użytkowania; oraz
 - (c) określenia, w zakresie, w jakim jest to możliwe, maoryskich granic plemiennych, tak w odniesieniu do gruntów, jak i obszarów połowowych, –wyłoni się w postępowaniu przed Trybunałem, Trybunał może przekazać tę sprawę do rozstrzygnięcia Maoryskiemu Sądowi Apelacyjnemu.
- (2) Gdy sprawa dotycząca Maorysów lub grupy Maorysów, którym ma być zwrócona nieruchomość gruntowa, część nieruchomości gruntowej lub przywrócone uprawnienie do nieruchomości gruntowej na podstawie zalecenia wydanego

na mocy artykułu 8A(2)(a), wyłoni się w trakcie postępowania przed Trybunałem, Trybunał może przekazać tę sprawę do rozstrzygnięcia Sądowi ds. Gruntów Maoryskich.

- (3) Każda sprawa przekazana Maoryskiemu Sądowi Apelacyjnemu na podstawie ustępu (1) lub Sądowi ds. Gruntów Maoryskich na podstawie ustępu (2) winna być wniesiona w formie pytania prawnego sformułowanego na podstawie stanu faktycznego przedstawionego przez strony (o ile taki stan został przedstawiony) lub jeśli strony się nie zgadzają albo jeśli stanowisko stron nie jest znane, na podstawie stanu ustalonego przez Trybunał.
- (4) Do Maoryskiego Sądu Apelacyjnego należy jurysdykcja w zakresie –
 - (a) rozstrzygnięcia każdej sprawy przekazanej mu na podstawie ustępu (1); oraz
 - (b) rozpoznania i rozstrzygnięcia każdej apelacji od orzeczenia Sądu ds. Gruntów Maoryskich w każdej sprawie przekazanej temu sądowi na podstawie ustępu (2).
- (5) Do Sądu ds. Gruntów Maoryskich należy jurysdykcja w zakresie rozstrzygnięcia każdej sprawy przekazanej mu na podstawie ustępu (2).
- (6) Orzeczenie Maoryskiego Sądu Apelacyjnego w każdej sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (1) oraz w odniesieniu do każdej apelacji rozstrzygniętej przez niego zgodnie z artykułem (4)(b) będzie dla Trybunału wiążące.
- (7) Z zastrzeżeniem ustępu (8), orzeczenie Sądu ds. Gruntów Maoryskich w każdej sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (2) będzie dla Trybunału wiążące.
- (8) Apelacja od orzeczenia Sądu ds. Gruntów Maoryskich w sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (2) może zostać wniesiona z zachowaniem postanowień artykułu 58 Ustawy o gruntach maoryskich Te Ture Whenua z 1993 roku; artykuł 58 Ustawy o gruntach maoryskich Te Ture Whenua

z 1993 roku znajdzie zastosowanie w odniesieniu do każdej takiej apelacji, jak gdyby orzeczenie Sądu ds. Gruntów Maoryskich miało charakter ostateczny.

- (9) Maoryski Sąd Apelacyjny zawiadomi Trybunał Waitangi o orzeczeniu Maoryskiego Sądu Apelacyjnego –
- (a) w sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (1); oraz
 - (b) o apelacji wniesionej od orzeczenia wydanego przez Sąd ds. Gruntów Maoryskich w sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (2).
- (10) Sąd ds. Gruntów Maoryskich zawiadomi Trybunał Waitangi –
- (a) o orzeczeniu Sądu ds. Gruntów Maoryskich w sprawie przekazanej mu na podstawie ustępu (2); oraz
 - (b) o wniesieniu apelacji na podstawie ustępu (8).

7. Uprawnienie Trybunału do odmowy zbadania roszczenia

- (1) Trybunał może, w ramach swobodnego uznania⁴, podjąć rozstrzygnięcie o niebadaniu roszczenia, lub – jeśli wymaga tego określony przypadek – o niekontynuowaniu badania roszczenia wniesionego na podstawie artykułu 6, jeśli w opinii Trybunału –
- (a) przedmiot roszczenia jest błahy; lub
 - (b) roszczenie jest niepoważne, złośliwe lub nie jest złożone w dobrej wierze; lub
 - (c) istnieje odpowiedni środek zaradczy lub prawo do apelacji, inne niż prawo do złożenia petycji do Izby Reprezentantów lub do wniesienia skargi Ombudsmanowi, z którego potencjalnie poszkodowany mógłby zasadnie skorzystać.
- (1A) Trybunał może z uzasadnionego powodu odraczać – na taki okres lub takie okresy, jakie uważa za właściwe – badanie roszczenia złożonego na podstawie artykułu 6.

⁴ W oryg. *in its discretion*.

- (2) W każdym przypadku gdy Trybunał podejmuje rozstrzygnięcie o niebadaniu lub o niekontynuowaniu badania roszczenia albo o odroczeniu badania roszczenia, winien zapewnić, że składający roszczenie zostanie powiadomiony o tym rozstrzygnięciu, oraz przedstawi jego uzasadnienie.

8. Jurysdykcja Trybunału w zakresie oceny projektowanego ustawodawstwa

- (1) Trybunał zbada projektowane akty normatywne przekazane mu na podstawie ustępu (2) oraz przedstawi opinię czy – w jego ocenie – ich postanowienia nie są sprzeczne z zasadami Traktatu.
- (2) Trybunałowi zostaną przekazane projekty aktów normatywnych –
- (a) w przypadku projektu ustawy rozpatrywanego przez Izbę Reprezentantów, w drodze uchwały Izby;
 - (b) w przypadku projektu rozporządzenia lub rozporządzenia w radzie, przez Ministra Korony.
- (3) Opinia Trybunału zostanie przedstawiona –
- (a) w przypadku projektu ustawy, Spikerowi Izby;
 - (b) w każdym innym przypadku, osobie lub organowi, które przekazały Trybunałowi proponowane rozporządzenie lub rozporządzenie w radzie.
- (4) Kopia każdej opinii przedstawionej przez Trybunał na podstawie niniejszego artykułu będzie przez Trybunał przekazana Ministrowi do spraw Maoryskich oraz będzie złożona w Izbie Reprezentantów tak szybko jak to możliwe.

8A. Zalecenia dotyczące nieruchomości gruntowej przekazanej lub przyznanej przedsiębiorstwu państwowemu

- (1) Niniejszy artykuł znajduje zastosowanie do –
- (a) każdej nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej przekazanych przedsiębiorstwu państwowemu na podstawie artykułu 23 Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub

przyznanych przedsiębiorstwu państwowemu w drodze obwieszczenia zamieszczonego w *Gazette* na podstawie artykułu 24 tej ustawy lub w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie artykułu 28 tej ustawy, bez względu na to, czy nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej znajdują się nadal w posiadaniu przedsiębiorstwa państwowego;

- (b) każdej nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej przekazanych instytucji edukacyjnej w rozumieniu artykułu 159 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku na podstawie artykułu 207 tej ustawy lub nadanej takiej instytucji w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie artykułu 215 tej ustawy, bez względu na to czy nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej znajdują się nadal w posiadaniu tej instytucji.
- (2) Z zastrzeżeniem artykułu 8B, gdy roszczenie przedłożone Trybunałowi na podstawie artykułu 6 dotyczy w całości lub w części nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, do których zastosowanie znajduje niniejszy artykuł, Trybunał może –
- (a) jeśli stwierdzi, że –
 - (i) roszczenie jest uzasadnione; oraz
 - (ii) działanie, które ma być podjęte na podstawie artykułu 6(3) w celu zadośćuczynienia lub usunięcia krzywdy spowodowanej aktem ustawodawczym lub ustawą, rozporządzeniem, zarządzeniem, proklamacją, obwieszczeniem lub innym aktem ustawodawstwa delegowanego, polityką lub praktyką, działaniem lub zaniechaniem, które były niezgodne z zasadami Traktatu, winno uwzględniać zwrot Maorysom na własność nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, –

włączyć do swojego zalecenia, o którym mowa w artykule 6(3) zalecenie, aby nieruchomości gruntowa, część nieruchomości gruntowej lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej zostały zwrócone Maorysom na własność (które to zalecenie będzie na takich warunkach, które Trybunał uzna za właściwe oraz będzie określało Maorysów lub grupę Maorysów, którym nieruchomości gruntowa, część nieruchomości gruntowej lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej mają być zwrócone); lub

(b) jeśli stwierdzi, że –

(i) roszczenie jest uzasadnione; ale

(ii) zalecenie zwrotu Maorysom na własność – w odniesieniu do nieruchomości gruntowej, części nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej – nie jest wymagane postanowieniami paragrafu (a)(ii), –

zalecić Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby nieruchomości gruntowa, część nieruchomości gruntowej lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku; lub

(c) jeśli stwierdzi, że roszczenie nie jest uzasadnione, zalecić Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby nieruchomości gruntowa, część nieruchomości gruntowej lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku.

(3) Podejmując rozstrzygnięcie w sprawie zalecenia zwrotu Maorysom na własność nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, do których znajduje zastosowanie

niniejszy artykuł, Trybunał nie będzie uwzględniał zmian, które nastąpiły bezpośrednio przed dniem przekazania przez Koronę nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej przedsiębiorstwu państwowemu lub instytucji edukacyjnej w rozumieniu artykułu 159 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku w odniesieniu do –

- (a) stanu nieruchomości gruntowej lub nieruchomości gruntowej, co do której istnieje uprawnienie i jej urządzeń; oraz
 - (b) jej własności, posiadania lub innych uprawnień do niej.
- (4) Żadne z postanowień ustępu (2) nie ogranicza Trybunału w wydawaniu innych zaleceń na podstawie ustępu (3) lub ustępu (4) artykułu 6 odnośnie do każdego roszczenia, które dotyczy w całości lub w części nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, do których znajduje zastosowanie niniejszy ustęp.
- (5) Niezależnie od postanowień artykułu 24(4) Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku, wraz z przedstawieniem zalecenia zwrotu Maorysom na własność każdej nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej na podstawie ustępu (2), w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej przestaną mieć zastosowanie artykuły 40 oraz 41 Ustawy o robotach publicznych z 1981 roku.
- (6) Gdy uprawnieniem do nieruchomości gruntowej, wobec której ma zastosowanie niniejszy artykuł jest –
- (a) uprawnienie do nieruchomości gruntowej, które istniało bezpośrednio przed przekazaniem nieruchomości gruntowej przedsiębiorstwu państwowemu na podstawie artykułu 23 Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub przed przyznaniem jej przedsiębiorstwu państwowemu w drodze obwieszczenia zamieszczonego w *Gazette* na podstawie artykułu 24 tej ustawy lub w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na pod-

stawie artykułu 28 tej ustawy, ale które nie zostało w ten sposób przekazane lub przyznane temu przedsiębiorstwu państwowemu; lub

- (b) uprawnienie do nieruchomości gruntowej, które istniało bezpośrednio przed przekazaniem nieruchomości gruntowej instytucji edukacyjnej w rozumieniu artykułu 159 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku na podstawie artykułu 207 tej ustawy lub przed przyznaniem tej instytucji w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie artykułu 215 tej ustawy, ale które nie zostało w ten sposób przekazane lub przyznane tej instytucji, –

wobec uprawnień do nieruchomości wyszczególnionych powyżej nie mają zastosowania zalecenia zawarte w niniejszym artykule.

8B. Tymczasowe zalecenia dotyczące nieruchomości przekazanej lub przyznanej przedsiębiorstwu państwowemu

- (1) Gdy zalecenia wydane przez Trybunał obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8A(2)(a) lub artykułu 8A(2)(b), wszystkie te zalecenia traktowane będą w pierwszej kolejności jako zalecenia tymczasowe.
- (2) Trybunał zapewni doręczenie stronom postępowania kopii swoich tymczasowych ustaleń oraz tymczasowych zaleceń.
- (3) Z zastrzeżeniem ustępu (5), Trybunał nie potwierdzi, bez pisemnej zgody stron, tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8A(2)(a) lub artykułu 8A(2)(b), aż do upływu co najmniej 90 dni od dnia ich wydania.
- (4) Gdy którejkolwiek ze stron postępowania doręczono kopię tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8A(2)(a) lub artykułu 8A(2)(b), każda ze stron –
 - (a) może, w ciągu 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń, zaproponować rozpoczęcie negocjacji z drugą stroną w celu zawarcia ugody; oraz

- (b) w ciągu 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń powiadomi Trybunał –
 - (i) czy akceptuje lub czy wdrożyła tymczasowe zalecenia; oraz
 - (ii) jeśli strona rozpoczęła negocjacje, o których mowa w paragrafie (a), – o ich wyniku.
- (5) Jeśli przed potwierdzeniem tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8A(2)(a) lub artykułu 8A(2)(b), wnoszący skargę oraz Minister do spraw Maoryskich zawrą ugodę, Trybunał – w zależności od przypadku – uchyli lub zmieni tymczasowe zalecenia oraz, w razie konieczności, może wydać ostateczne zalecenie na podstawie artykułu 8A(2)(a) albo artykułu 8A(2)(b).
- (6) Jeśli ustęp (5) nie ma zastosowania w odniesieniu do tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8A(2)(a) lub artykułu 8A(2)(b), po upływie 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń, tymczasowe zalecenia staną się zaleceniami ostatecznymi.
- (7) Niezależnie od postanowień ustępów od (1) do (6), jeśli tymczasowe zalecenia zawierają błąd pisarski lub omyłkę wynikającą z przypadkowego przeoczenia lub pominięcia, niezależnie od tego, czy błąd, omyłka, przeoczenie lub pominięcie zostały popełnione przez urzędnika Trybunału, lub jeśli tymczasowe zalecenia zostały sporządzone w ten sposób, że nie wyrażają tego, co faktycznie zostało ustalone lub zamierzone, tymczasowe zalecenia mogą zostać sprostowane przez Trybunał, zarówno z urzędu, jak i na wniosek strony.
- (8) Gdy tymczasowe zalecenia zostały sprostowane zgodnie z ustępem (7), –
 - (a) Trybunał zapewni doręczenie stronom postępowania, tak szybko jak to możliwe, kopii sprostowanych tymczasowych zaleceń; oraz

- (b) okres, który ma zastosowanie dla realizacji ustępów (3), (4) oraz (6) wygaśnie 90. dnia od dnia wydania sprostowanych tymczasowych zaleceń.

8C. Prawo do bycia wysłuchanym w sprawie dotyczącej nieruchomości gruntowej przekazanej lub przyznanej przedsiębiorstwu państwowemu

- (1) Gdy w trakcie badania roszczenia przedłożonego Trybunałowi na podstawie artykułu 6, pojawi się jakakolwiek wątpliwość dotycząca nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, do których ma zastosowanie artykuł 8A, jedynymi osobami uprawnionymi do udziału w postępowaniu oraz do bycia wysłuchanymi w tej sprawie będą –
 - (a) wnoszący roszczenie;
 - (b) Minister do spraw Maoryskich;
 - (c) inny Minister Korony, który powiadomi Trybunał na piśmie, że wnosi o udział w postępowaniu i bycie wysłuchanym;
 - (d) każdy Maorys, który zapewni Trybunał, że on lub ona, albo grupa Maorysów, której on lub ona jest członkiem, ma interes w sprawie, odmienny od interesu wspólnego wszystkim podmiotom.
- (2) Niezależnie od postanowień klauzuli 7 Załącznika 2 lub artykułu 4A Ustawy o komisjach śledczych z 1908 roku (stosowanych na podstawie klauzuli 8 Załącznika 2), nikt oprócz osoby wskazanej w paragrafie (a), paragrafie (b), paragrafie (c) lub paragrafie (d) ustępu (1) nie będzie uprawniony do udziału w postępowaniu oraz do bycia wysłuchanym w sprawie wątpliwości, wobec których ma zastosowanie ustęp (1).
- (3) Żadne z postanowień ustępu (2) nie ma wpływu na prawo osób wskazanych w paragrafie (a), paragrafie (b), paragrafie (c) lub paragrafie (d) ustępu (1) do wzięcia, za zgodą Trybunału, udziału w postępowaniu i bycia reprezentowanym przez –
 - (a) adwokata lub radcę prawnego Wysokiego Sądu; lub

- (b) innego pełnomocnika lub przedstawiciela upoważnionego na piśmie.

8D. Specjalne uprawnienie Trybunału do wydania zalecenia, by nieruchomości gruntowa nie podlegała zwrotowi

- (1) Trybunał może, w ramach swobodnego uznania, na wniosek przedsiębiorstwa państwowego, innego właściciela nieruchomości gruntowej lub uprawnionego do nieruchomości gruntowej, do których ma zastosowanie artykuł 8A, wydać zalecenie Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby całość lub część nieruchomości gruntowej, lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku, jeśli –
 - (a) zgodnie z artykułem 8G wydano obwieszczenie publiczne o złożeniu wobec nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do niej wniosku na podstawie niniejszego artykułu; oraz
 - (b) albo –
 - (i) przed dniem wyszczególnionym w obwieszczeniu, Trybunałowi nie zostało przedłożone na podstawie artykułu 6 żadne roszczenie wobec nieruchomości gruntowej lub w sprawie uprawnienia do niej; albo
 - (ii) wszystkie strony roszczenia przedłożonego Trybunałowi na podstawie artykułu 6 wobec nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do niej powiadomiły Trybunał na piśmie, że wyrażają zgodę na wydanie zalecenia.
- (2) Trybunał może wydać zalecenie zgodnie z ustępem (1)(b)(ii), nie będąc obowiązany do tego, by uprzednio rozstrzygnąć, czy roszczenie jest uzasadnione.
- (3) Trybunał może, gdy uzna to za właściwe, zasięgnąć opinii Sędziego Sądu ds. Gruntów Maoryskich w sprawie –

- (a) instrukcji, które mają być wydane na podstawie artykułu 8F; lub
- (b) obwieszczenia publicznego, które ma być wydane na podstawie artykułu 8G, –

w odniesieniu do jakiegokolwiek wniosku na podstawie niniejszego artykułu.

8E. Wydanie aktu uwierzytelniającego zalecenie Trybunału

- (1) Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, po otrzymaniu w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej zalecenia na podstawie –

- (a) artykułu 8A(2)(a), artykułu 8A(2)(b) lub artykułu 8A(2)(c); lub
- (b) artykułu 8D(1), –

wyda akt uwierzytelniający, że nieruchomość gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlegają zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku.

- (2) Gdy nieruchomość gruntowa lub nieruchomość gruntowa, co do której istnieje uprawnienie podlega Ustawie o obrocie ziemią z 1952 roku, Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku zapewni złożenie kopii aktu uwierzytelniającego u Okręgowego Kierownika Rejestru Nieruchomości Gruntowych tego okręgu rejestracji nieruchomości gruntowych, w obrębie którego określona nieruchomość gruntowa jest położona.
- (3) Okręgowy Kierownik Rejestru Nieruchomości Gruntowych bez opłaty, –
 - (a) zarejestruje akt uwierzytelniający obok aktu uwierzytelniającego tytuł do nieruchomości gruntowej lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej; oraz

- (b) powyższym wszelkie kroki niezbędne, by uchylić lub wykreślić wzmianki i wpisy wskazujące, że nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej podlega zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku.
- (4) Gdy –
- (a) nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlega Ustawie o obrocie ziemią z 1952 roku; oraz
 - (b) dokumenty dotyczące nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej nie podlegają rejestracji na podstawie Ustawy o rejestrowaniu akt wieczystych z 1908 roku, –

Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku zapewni złożenie kopii aktu uwierzytelniającego w biurze Głównego Geodety, a Główny Geodeta uwzględni ten akt w stosownych planach i dokumentach właściwego okręgu.

8F. Instrukcje dotyczące doręczenia

- (1) Gdy wniosek zostaje złożony na podstawie artykułu 8D, wnioskodawca wystąpi do Trybunału *ex parte* o instrukcje dotyczące doręczenia.
- (2) Wnioskodawca dołączy do wniosku złożonego na podstawie niniejszego artykułu opis nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości, których dotyczy wniosek składany na podstawie artykułu 8D, a który to opis –
 - (a) będzie zawierał pełny opis stanu prawnego nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej; oraz
 - (b) będzie wystarczający, by umożliwić Trybunałowi ustalenie, na prawa których osób może w sposób niekorzystny wpłynąć wydanie, na podstawie artykułu 8D, zalecenia.

- (3) Wniosek złożony na podstawie niniejszego artykułu –
 - (a) będzie wyszczególniał instrukcje uznane za właściwe; oraz
 - (b) będzie opatrzony pismem zawierającym opis stanu faktycznego, sporządzonym przez –
 - (i) radcę prawnego lub adwokata wnioskodawcy; lub
 - (ii) innego pełnomocnika lub przedstawiciela upoważnionego przez wnioskodawcę na piśmie, –
uzasadniającym instrukcje uznane za właściwe.
- (4) W odpowiedzi na wniosek złożony na podstawie niniejszego artykułu Trybunał wyda takie instrukcje dotyczące doręczenia, jakie uzna za właściwe.

8G. Obwieszczenie publiczne

- (1) Gdy wniosek zostaje złożony na podstawie artykułu 8D, wnioskodawca, oprócz zastosowania się do instrukcji wydanych na podstawie artykułu 8F(4), wyda, zgodnie z instrukcjami Trybunału, obwieszczenie publiczne o tym wniosku.
- (2) Obwieszczenie publiczne podlega publikacji zarówno –
 - (a) w *Gazette*; jak i
 - (b) w takich gazetach rozpowszechnianych w okręgu, w którym znajduje się nieruchomość gruntowa lub nieruchomość, której dotyczy uprawnienie, jakie wskaże Trybunał.
- (3) Obwieszczenie publiczne winno –
 - (a) zawierać opis nieruchomości gruntowej lub charakteryzować uprawnienia do nieruchomości gruntowej i jej lokalizację; oraz
 - (b) zawierać oświadczenie, że wniosek w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej został złożony na podstawie artykułu 8D; oraz
 - (c) wskazywać, że w zależności od przypadku –

- (i) nieruchomość gruntową lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej przekazano przedsiębiorstwu państwowemu na podstawie artykułu 23 Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku albo przyznano przedsiębiorstwu państwowemu w drodze obwieszczenia zamieszczonego w *Gazette* na podstawie artykułu 24 tej ustawy albo w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie artykułu 28 tej ustawy; lub
- (ii) nieruchomość gruntową lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej przekazano instytucji edukacyjnej w rozumieniu artykułu 159 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku na podstawie artykułu 207 tej ustawy lub przyznano takiej instytucji w drodze rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie artykułu 215 tej ustawy.
- (d) zapraszać każdego Maorysa, który uważa, że on lub ona, albo grupa Maorysów, której on lub ona jest członkiem, ma podstawy do wniesienia roszczenia w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej na podstawie artykułu 6, do przedłożenia Trybunałowi takiego roszczenia przed upływem terminu wyszczególnionego w obwieszczeniu (który to termin nie będzie krótszy niż 90 dni, licząc od pierwszej lub jedynej publikacji obwieszczenia w *Gazette*); oraz
- (e) zawierać zwięzły opis roszczeń już przedłożonych na podstawie artykułu 6 w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej; oraz
- (f) gdy na podstawie artykułu 6 nie zostało w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej przedłożone żadne roszczenie, zawierać oświadczenie, że jeśli żadne roszczenie w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej nie zostanie przedłożone Trybunałowi na podstawie artykułu 6 przed upływem

terminu wyszczególnionego w obwieszczeniu, Trybunał może zalecić, aby nieruchomości gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi na podstawie artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku lub artykułu 212 Ustawy o szkolnictwie z 1989 roku; oraz

(g) zawierać wszelkie inne informacje, które wskaże Trybunał.

8H. Doręczenie decyzji

Trybunał sporządzi opieczetowaną kopię swojej decyzji oraz zalecenia (jeśli takie wyda) w odniesieniu do każdego wniosku złożonego na podstawie artykułu 8D, która zostanie doręczona –

- (a) wnioskodawcy; oraz
- (b) Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku; oraz
- (c) Ministrowi do spraw Maoryskich; oraz
- (d) innym osobom, które Trybunał uzna za właściwe.

Zalecenia dotyczące nieruchomości leśnych Korony

8HA. Wykładnia niektórych terminów

Dla celów artykułów od 8HB do 8HI wyrażenia **zasoby leśne Korony, nieruchomości leśna Korony, koncesja leśna Korony** oraz **koncesjonowana nieruchomości gruntowa** będą miały takie samo znaczenie, jakie mają w artykule 2 Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku.

8HB. Zalecenia Trybunału dotyczące nieruchomości leśnych Korony

- (1) Z zastrzeżeniem artykułu 8HC, gdy roszczenie przedłożone Trybunałowi na podstawie artykułu 6 dotyczy koncesjonowanej nieruchomości gruntowej Trybunał może –
 - (a) jeśli stwierdzi, że –
 - (i) roszczenie jest uzasadnione; oraz

- (ii) działanie, które ma być podjęte na podstawie artykułu 6(3) w celu zadośćuczynienia lub usunięcia krzywdy spowodowanej aktem ustawodawczym lub ustawą, rozporządzeniem, zarządzeniem, proklamacją, obwieszczeniem lub innym aktem ustawodawstwa delegowanego, polityką lub praktyką, działaniem lub zaniechaniem, które były niezgodne z zasadami Traktatu z Waitangi, winno uwzględniać zwrot Maorysom na własność nieruchomości gruntowej w całości lub w części, –

włączyć do swojego zalecenia, o którym mowa w artykule 6(3) zalecenie, aby nieruchomości gruntowa lub część nieruchomości gruntowej zostały zwrócone Maorysom na własność (które to zalecenie będzie na takich warunkach, które Trybunał uzna za właściwe oraz będzie określało Maorysów lub grupę Maorysów, którym nieruchomości gruntowa lub część nieruchomości gruntowej mają być zwrócone); lub

- (b) jeśli stwierdzi, że –

- (i) roszczenie jest uzasadnione; ale

- (ii) zalecenie zwrotu Maorysom na własność – w odniesieniu do nieruchomości gruntowej lub części nieruchomości gruntowej – nie jest wymagane postanowieniami paragrafu (a)(ii), –

zalecić Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby nieruchomości gruntowa lub część nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi Maorysom na własność; lub

- (c) jeśli stwierdzi, że roszczenie nie jest uzasadnione, zalecić Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby nieruchomości gruntowa lub część nieruchomości gruntowej nie podlegały zwrotowi Maorysom na własność.

- (2) Podejmując rozstrzygnięcie w sprawie zalecenia zwrotu Maorysom na własność koncesjonowanej nieruchomości gruntowej, Trybunał nie będzie uwzględniał zmian dotyczących –
 - (a) stanu nieruchomości gruntowej i jej urządzeń; oraz
 - (b) jej własności, posiadania lub innych uprawnień do niej, –
które nastąpiły po przyznaniu lub ze względu na przyznanie koncesji leśnej Korony w odniesieniu do nieruchomości gruntowej.
- (3) Żadne z postanowień ustępu (1) nie ogranicza Trybunału w wydawaniu innych zaleceń na podstawie ustępu (3) lub ustępu (4) artykułu 6 odnośnie do każdego roszczenia, które dotyczy w całości lub w części koncesjonowanej nieruchomości gruntowej; wyjąwszy to, że przedstawiając inne zalecenie Trybunał może uwzględnić płatności dokonane, lub mające zostać dokonane, przez Koronę jako zadośćuczynienie w odniesieniu do nieruchomości gruntowej zgodnie z artykułem 36 i Załącznikiem 1 Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku.
- (4) Wraz z wydaniem zalecenia zwrotu Maorysom na własność jakiegokolwiek nieruchomości gruntowej na podstawie ustępu (1), w odniesieniu do nieruchomości gruntowej przestaną mieć zastosowanie artykuły od 40 do 42 Ustawy o robotach publicznych z 1981 roku.

8HC. Tymczasowe zalecenia dotyczące nieruchomości leśnej Korony

- (1) Gdy zalecenia wydane przez Trybunał obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8HB(1)(a) lub artykułu 8HB(1)(b), wszystkie te zalecenia traktowane będą w pierwszej kolejności jako zalecenia tymczasowe.
- (2) Trybunał zapewni doręczenie stronom postępowania kopii swoich tymczasowych ustaleń oraz tymczasowych zaleceń.
- (3) Z zastrzeżeniem ustępu (5), Trybunał nie potwierdzi, bez pisemnej zgody stron, tymczasowych zaleceń, które obejmują

zalecenie wydane na podstawie artykułu 8HB(1)(a) lub artykułu 8HB(1)(b), aż do upływu co najmniej 90 dni od dnia ich wydania.

- (4) Gdy którejkolwiek ze stron postępowania doręczono kopię tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8HB(1)(a) lub artykułu 8HB(1)(b), każda ze stron –
 - (a) może, w ciągu 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń, zaproponować rozpoczęcie negocjacji z drugą stroną w celu zawarcia ugody; oraz
 - (b) w ciągu 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń powiadomi Trybunał –
 - (i) czy akceptuje lub czy wdrożyła tymczasowe zalecenia; oraz
 - (ii) jeśli rozpoczęła negocjacje, o których mowa w paragrafie (a), – o ich wyniku.
- (5) Jeśli przed potwierdzeniem tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8HB(1)(a) lub artykułu 8HB(1)(b), wnoszący skargę oraz Minister do spraw Maoryskich zawrą ugodę, Trybunał – w zależności od przypadku – uchyli lub zmieni tymczasowe zalecenia oraz, w razie konieczności, może wydać ostateczne zalecenie na podstawie artykułu 8HB(1)(a) albo artykułu 8HB(1)(b).
- (6) Jeśli ustęp (5) nie ma zastosowania w odniesieniu do tymczasowych zaleceń, które obejmują zalecenie wydane na podstawie artykułu 8HB(1)(a) lub artykułu 8HB(1)(b), po upływie 90 dni od dnia wydania tymczasowych zaleceń, tymczasowe zalecenia staną się zaleceniami ostatecznymi.
- (7) Niezależnie od postanowień ustępów od (1) do (6), jeśli tymczasowe zalecenia zawierają błąd pisarski lub omyłkę wynikającą z przypadkowego przeoczenia lub pominięcia, niezależnie od tego, czy błąd, omyłka, przeoczenie lub pominięcie zostały popełnione przez urzędnika Trybunału, lub jeśli tymczasowe zalecenia zostały sporządzone w ten

sposób, że nie wyrażają tego, co faktycznie zostało ustalone lub zamierzone, tymczasowe zalecenia mogą zostać sprostowane przez Trybunał, zarówno z urzędu, jak i na wniosek strony.

- (8) Gdy tymczasowe zalecenia zostały sprostowane zgodnie z ustępem (7), –
 - (a) Trybunał zapewni doręczenie stronom postępowania, tak szybko jak to możliwe, kopii sprostowanych tymczasowych zaleceń; oraz
 - (b) okres, który ma zastosowanie dla realizacji ustępów (3), (4) oraz (6) wygaśnie 90. dnia od dnia wydania sprostowanych tymczasowych zaleceń.

8HD. Prawo do bycia wysłuchanym w sprawie dotyczącej nieruchomości leśnej Korony

- (1) Gdy w trakcie badania roszczenia przedłożonego Trybunałowi na podstawie artykułu 6, pojawi się jakakolwiek wątpliwość dotycząca koncesjonowanej nieruchomości gruntowej, jedynymi osobami uprawnionymi do udziału w postępowaniu oraz do bycia wysłuchanymi w tej sprawie będą –
 - (a) wnoszący roszczenie;
 - (b) Minister do spraw Maoryskich;
 - (c) inny Minister Korony, który powiadomi Trybunał na piśmie, że wnosi o udział w postępowaniu i bycie wysłuchanym;
 - (d) każdy Maorys, który zapewni Trybunał, że on lub ona, albo grupa Maorysów, której on lub ona jest członkiem, ma interes w sprawie, odmienny od interesu wspólnego wszystkim podmiotom.
- (2) Niezależnie od postanowień klauzuli 7 Załącznika 2 lub artykułu 4A Ustawy o komisjach śledczych z 1908 roku (stosowanych na podstawie klauzuli 8 Załącznika 2), nikt oprócz osoby wskazanej w paragrafach od (a) do (d) ustępu (1) nie będzie uprawniony do udziału w postępowaniu oraz

do bycia wysłuchanym w sprawie wątpliwości, wobec których ma zastosowanie ustęp (1).

- (3) Żadne z postanowień ustępu (2) nie ma wpływu na prawo osób wskazanych w paragrafach od (a) do (d) ustępu (1) do wzięcia, za zgodą Trybunału, udziału w postępowaniu i bycia reprezentowanym przez –
- (a) adwokata lub radcę prawnego Wysokiego Sądu; lub
 - (b) innego pełnomocnika lub przedstawiciela upoważnionego na piśmie.

8HE. Specjalne uprawnienie Trybunału do wydania zalecenia, by nieruchomości gruntowa nie podlegała zwrotowi Maorysom na własność

- (1) Trybunał może, w ramach swobodnego uznania, na wniosek jakiegokolwiek Ministra Korony lub koncesjonariusza nieruchomości leśnej Korony wydać zalecenie Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, aby całość lub część koncesjonowanej nieruchomości gruntowej nie podlegała zwrotowi Maorysom na własność, jeśli –
- (a) zgodnie z artykułem 8HH wydano obwieszczenie publiczne o złożeniu wobec nieruchomości gruntowej wniosku na podstawie niniejszego artykułu; oraz
 - (b) albo –
 - (i) przed dniem wyszczególnionym w obwieszczeniu Trybunałowi nie zostało przedłożone na podstawie artykułu 6 żadne roszczenie wobec nieruchomości gruntowej; albo
 - (ii) wszystkie strony roszczenia przedłożonego Trybunałowi na podstawie artykułu 6 wobec nieruchomości gruntowej powiadomiły Trybunał na piśmie, że wyrażają zgodę na wydanie zalecenia.
- (2) Trybunał może wydać zalecenie zgodnie z ustępem (1)(b)(ii), nie będąc obowiązany do tego, by uprzednio rozstrzygnąć, czy roszczenie jest uzasadnione.

- (3) Trybunał może, gdy uzna to za właściwe, zasięgnąć opinii Sędziego Sądu ds. Gruntów Maoryskich w sprawie –
- (a) instrukcji, które mają być wydane na podstawie artykułu 8HG; lub
 - (b) obwieszczenia publicznego, które ma być wydane na podstawie artykułu 8HH, –
- w odniesieniu do jakiegokolwiek wniosku na podstawie niniejszego artykułu.

8HF. Wydanie aktu uwierzytelniającego zalecenie Trybunału

- (1) Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku, po otrzymaniu w odniesieniu do koncesjonowanej nieruchomości gruntowej zalecenia na podstawie artykułu 8HB lub artykułu 8HE wyda akt uwierzytelniający, że nieruchomość gruntowa nie podlega zwrotowi Maorysom na własność.
- (2) Gdy koncesjonowana nieruchomość gruntowa podlega Ustawie o obrocie ziemią z 1952 roku lub gdy koncesja leśna Korony jest ujęta w rejestrze zgodnie z artykułem 30 Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku, Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku zapewni złożenie kopii aktu uwierzytelniającego u Okręgowego Kierownika Rejestru Nieruchomości Gruntowych tego okręgu rejestracji nieruchomości gruntowych, w obrębie której określona nieruchomość gruntowa jest położona.
- (3) Okręgowy Kierownik Rejestru Nieruchomości Gruntowych bez opłaty zarejestruje akt uwierzytelniający obok aktu uwierzytelniającego tytuł do nieruchomości gruntowej lub umieści wzmiankę na kopii licencji leśnej Korony.
- (4) Gdy –
- (a) nieruchomość gruntowa nie podlega Ustawie o obrocie ziemią z 1952 roku; oraz
 - (b) kopia licencji leśnej Korony nie została ujęta w rejestrze zgodnie z artykułem 30 Ustawy o zasobach leśnych Korony z 1989 roku; oraz

- (c) dokumenty dotyczące nieruchomości gruntowej nie podlegają rejestracji na podstawie Ustawy o rejestrowaniu akt wieczystych z 1908 roku, –

Minister w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku zapewni złożenie kopii aktu uwierzytelniającego w biurze Głównego Geodety dla okręgu, w którym nieruchomość gruntowa jest położona, a Główny Geodeta uwzględni ten akt w planach i dokumentach dotyczących nieruchomości gruntowej.

8HG. Instrukcje dotyczące doręczenia

- (1) Gdy wniosek zostaje złożony na podstawie artykułu 8HE, wnioskodawca wystąpi do Trybunału *ex parte* o instrukcje dotyczące doręczenia.
- (2) Wnioskodawca dołączy do wniosku złożonego na podstawie niniejszego artykułu opis nieruchomości gruntowej, której dotyczy wniosek składany na podstawie artykułu 8HE, a który to opis –
- (a) będzie zawierał pełny opis stanu prawnego nieruchomości gruntowej; oraz
 - (b) będzie wystarczający, by umożliwić Trybunałowi ustalenie, na prawa których osób może w sposób niekorzystny wpłynąć wydanie, na podstawie artykułu 8HE, zalecenia.
- (3) Wniosek złożony na podstawie niniejszego artykułu –
- (a) będzie wyszczególniał instrukcje uznane za właściwe; oraz
 - (b) będzie opatrzony pismem sporządzonym przez wnioskodawcę lub w imieniu wnioskodawcy, uzasadniającym instrukcje uznane za właściwe.
- (4) W odpowiedzi na wniosek złożony na podstawie niniejszego artykułu Trybunał wyda takie instrukcje dotyczące doręczenia, jakie uzna za właściwe.

8HH. Obwieszczenie publiczne

- (1) Gdy wniosek zostaje złożony na podstawie artykułu 8HE, wnioskodawca, oprócz zastosowania się do instrukcji wydanych na podstawie artykułu 8HG, wyda, zgodnie z instrukcjami Trybunału, obwieszczenie publiczne o tym wniosku.
- (2) Obwieszczenie publiczne podlega publikacji zarówno –
 - (a) w *Gazette*; jak i
 - (b) w takich gazetach rozpowszechnianych w okręgu, w którym znajduje się nieruchomość gruntowa, jakie wskaże Trybunał.
- (3) Obwieszczenie publiczne winno –
 - (a) zawierać opis nieruchomości gruntowej i jej lokalizację; oraz
 - (b) zawierać oświadczenie, że wniosek w odniesieniu do nieruchomości gruntowej został złożony na podstawie artykułu 8HE; oraz
 - (c) wskazywać, że nieruchomość gruntowa stanowi nieruchomość leśną Korony, która podlega koncesji leśnej Korony; oraz
 - (d) zapraszać każdego Maorysa, który uważa, że on lub ona, albo grupa Maorysów, której on lub ona jest członkiem, ma podstawy do wniesienia roszczenia w odniesieniu do nieruchomości gruntowej na podstawie artykułu 6, do przedłożenia Trybunałowi takiego roszczenia przed upływem terminu wyszczególnionego w obwieszczeniu (który to termin nie będzie krótszy niż 90 dni, licząc od pierwszej lub jedynej publikacji obwieszczenia w *Gazette*); oraz
 - (e) zawierać zwięzły opis roszczeń już przedłożonych w odniesieniu do nieruchomości gruntowej na podstawie artykułu 6; oraz
 - (f) gdy na podstawie artykułu 6 nie zostało w odniesieniu do nieruchomości gruntowej przedłożone żadne roszczenie,

zawierać oświadczenie, że jeśli żadne roszczenie w odniesieniu do nieruchomości gruntowej nie zostanie przedłożone Trybunałowi na podstawie tego artykułu przed upływem terminu wyszczególnionego w obwieszczeniu, Trybunał może zalecić, aby nieruchomość gruntowa nie podlegała zwrotowi Maorysom na własność oraz określić skutki takiego zalecenia; oraz

- (g) zawierać wszelkie inne informacje, które określi Trybunał.

8HI. Doręczenie decyzji

Trybunał sporządzi opieczetowaną kopię swojej decyzji oraz zalecenia (jeśli takie wyda) w odniesieniu do każdego wniosku złożonego na podstawie artykułu 8HE, która zostanie doręczona –

- (a) wnioskodawcy; oraz
- (b) Ministrowi w rozumieniu artykułu 4 Ustawy o pomiarach katastralnych z 2002 roku; oraz
- (c) Ministrowi do spraw Maoryskich; oraz
- (d) Ministrowi do spraw Przedsiębiorstw Państwowych i Ministrowi Finansów; oraz
- (e) innym osobom, które Trybunał uzna za właściwe.

Zalecenia w odniesieniu do nieruchomości gruntowych przyznanych na podstawie Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku

8HJ. Roszczenia dotyczące nieruchomości gruntowych przyznanych na podstawie Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku

W odniesieniu do każdego roszczenia przedłożonego Trybunałowi na podstawie artykułu 6, które dotyczy w całości lub w części nieruchomości gruntowej lub uprawnienia do nieruchomości gruntowej, które – bezpośrednio przed przyznaniem spółce przyjmującej Korony na podstawie artykułu 6 Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku – były nieruchomością gruntową

należącą do Korony lub należącym do Korony uprawnieniem do nieruchomości gruntowej, bez względu na to, czy nieruchomość gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej znajdują się nadal w posiadaniu tej spółki, przepisy artykułów od 8A do 8H mają zastosowanie z takimi zmianami, jakie okażą się konieczne, w szczególności jeżeli –

- (a) odesłanie w artykule 8A(1) do nieruchomości gruntowej lub do uprawnienia do nieruchomości gruntowej, do których ma zastosowanie ten artykuł było odesłaniem do nieruchomości gruntowej lub do uprawnienia do nieruchomości gruntowej, które – bezpośrednio przed przyznaniem spółce przyjmującej Korony na podstawie artykułu 6 Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku – były nieruchomością gruntową należącą do Korony lub należącym do Korony uprawnieniem do nieruchomości gruntowej, bez względu na to, czy nieruchomość gruntowa lub uprawnienie do nieruchomości gruntowej znajdują się nadal w posiadaniu tej spółki;
- (b) odesłanie w artykule 8A(6) do uprawnienia do nieruchomości gruntowej było odesłaniem do uprawnienia do nieruchomości gruntowej, które zostało przyznane spółce przyjmującej Korony na podstawie artykułu 6 Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku, ale gdy sama nieruchomość gruntowa nie została przyznana tej spółce;
- (c) odesłania w artykułach 8A(2)(b) i (c), 8D(1), 8E(1) i (3) (b), oraz 8G(3)(f) do artykułu 27B Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 1986 roku były odesłaniami do artykułu 39 Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku;
- (d) odesłanie w artykule 8G(3)(c) do nieruchomości gruntowej lub do uprawnienia do nieruchomości gruntowej przekazanych lub przyznanych przedsiębiorstwu państwowemu było odesłaniem do nieruchomości grunto-

wej lub do uprawnienia do nieruchomości gruntowej przyznanych spółce przyjmującej Korony na podstawie Ustawy o restrukturyzacji Kolei Nowozelandzkich z 1990 roku.

8I. Raport roczny z wdrażania zaleceń

Minister do spraw Maoryskich każdego roku przygotowuje i przedłoży Izbie Reprezentantów raport z postępów w zakresie wdrażania zaleceń wydawanych Koronie przez Trybunał.

9. Brak ograniczeń dla prawa przedkładania petycji Izbie Reprezentantów

Żadne z postanowień niniejszej ustawy nie narusza czyjegokolwiek prawa do wystąpienia z petycją do Izby Reprezentantów w celu wynagrodzenia krzywdy, i nie ma wpływu na właściwość komisji lub innego ciała ustanowionego przez Izbę Reprezentantów w celu rozpatrzenia petycji wystosowanej do Izby Reprezentantów.

Do tekstu w języku angielskim dołączono następujące załączniki:

Załącznik 1

Tekst Traktatu z Waitangi w języku angielskim i w języku maoryskim

Załącznik 2

Postanowienia dotyczące Trybunału Waitangi

Załącznik 3

Ustawy podlegające ocenie Trybunału

USTAWA
O TYTUŁACH
KRÓLEWSKICH
Z 1974 ROKU

USTAWA
O TYTUŁACH
KRÓLEWSKICH
Z 1974 ROKU

USTAWA O TYTUŁACH KRÓLEWSKICH Z 1974 ROKU

Royal Titles Act, 1974

Ustawa określająca tytuł królewską Jej Królewskiej Mości w odniesieniu do Nowej Zelandii

Preambuła

Zważywszy, że zgodnie z Ustawą o tytułach królewskich z 1953 roku Jej Królewska Mość przyjęła, w drodze Proklamacji z 28 maja 1953 roku, jako tytuł, która ma być używana w odniesieniu do Nowej Zelandii i wszystkich pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny, tytuł określony przez tę ustawę;

I zważywszy, że jest pożądanym, aby tytuł królewski używany w odniesieniu do Nowej Zelandii oraz pozostałych terytoriów została zmieniona, tak aby w sposób jaśniejszy oddawała pozycję Jej Królewskiej Mości wobec Nowej Zelandii i pozostałych terytoriów;

I zważywszy, że przedstawiona nowa tytuł, to jest tytuł określony w artykule 2, zachowuje wspólny człon wskazany w Preambule Ustawy o tytułach królewskich z 1953 roku.

1. Skrócony tytuł

Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o tytułach królewskich z 1974 roku.

2. Tytuł królewski

Tytuł królewski Jej Królewskiej Mości, używana w odniesieniu do Nowej Zelandii i wszystkich pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny, będzie brzmiała –

Elżbieta II z Łaski Bożej Królowa Nowej Zelandii oraz innych Jej Królestw i Terytoriów, Głowa Wspólnoty Narodów, Obrończyni Wiary –

zamiast tytułu obecnie przysługującej Koronie.

3. Stosowanie Ustawy do Niou, Tokelau i Wysp Cooka

- (1) Niniejsza ustawa będzie obowiązywała w Niou i Tokelau.
- (2) Zważywszy, że zgodnie z artykułem 46 Konstytucji Wysp Cooka (tekst jednolity zamieszczony w Załączniku 2 do Ustawy z 1965 roku o zmianie Konstytucji Wysp Cooka) Rząd Wysp Cooka wystąpił z wnioskiem i wyraził zgodę na przyjęcie przepisu rozszerzającego obowiązywanie postanowień niniejszej ustawy na Wyspy Cooka jako części porządku prawnego Wysp Cooka;

Przyjmuje się, co następuje:

Moc obowiązująca niniejszej ustawy będzie się rozciągała na Wyspy Cooka jako część porządku prawnego Wysp Cooka.

4. Przepisy uchylone

Ustawa o tytułach królewskich z 1953 roku zostaje niniejszym uchylona.

USTAWA O PIECZĘCI
NOWEJ ZELANDII
Z 1977 ROKU

USTAWA O PIECZĘCI
NOWEJ ZELANDII
Z 1977 ROKU

USTAWA O PIECZĘCI NOWEJ ZELANDII Z 1977 ROKU

Seal of New Zealand Act, 1977

Ustawa wyrażająca zgodę na ustanowienie, wzór oraz sposób używania pieczęci, która będzie zwana Pieczęcią Nowej Zelandii oraz regulująca sprawy temu towarzyszące

Preambuła

Zważywszy, że niektóre akty w odniesieniu do Nowej Zelandii lub do Nowej Zelandii i pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny są w niektórych przypadkach opatrzone pieczęcią zwaną Pieczęcią Urzędową Nowej Zelandii, a w innych przypadkach Wielką Pieczęcią Zjednoczonego Królestwa lub jedną z pieczęci mniejszych Zjednoczonego Królestwa, w tym pieczęcią sygnetową lub pieczęcią listowną; I zważywszy na to, że proponuje się, aby pieczęć, która będzie zwana Pieczęcią Nowej Zelandii, była ustanowiona i używana w celu pieczętowania wszelkich aktów, i aby odnośnie do tej pieczęci ustanowić takie przepisy, jak poniżej zamieszczono; I zważywszy na to, że Rząd Wysp Cooka oraz Rząd Wyspy Niue przychylają się do tych propozycji.

1. Skrócony tytuł

Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku.

2. Zgoda Parlamentu na ustanowienie, wzór oraz sposób używania Pieczęci Nowej Zelandii

- (1) Parlament Nowej Zelandii wyraża niniejszym zgodę na każdorazowe ustanowienie, w drodze proklamacji, przez Jej Królewską Mość oraz Jej następców pieczęci, zwanej Pieczęcią Nowej Zelandii, używanej w odniesieniu do Nowej Zelandii i wszystkich pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny.

- (2) Pieczęć Nowej Zelandii będzie miała taki wzór i napis, jaki zostanie określony w proklamacji.
- (3) Żadna proklamacja wydana dla celów niniejszego artykułu nie będzie wymagała opatrzenia pieczęcią, a każda proklamacja, która nie określa terminu, z rozpoczęciem którego ma zacząć obowiązywać, wejdzie w życie z dniem ogłoszenia.

3. Używanie pieczęci

- (1) Pieczęć Nowej Zelandii będzie pieczęcią używaną na każdym akcie, który jest wydawany przez Jej Królewską Mość lub Jej następców, lub przez Gubernatora Generalnego, za radą ministra Rządu Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii lub za radą i zgodą Rady Wykonawczej Nowej Zelandii.
- (2) Pieczęć Nowej Zelandii będzie stosowana w ten sposób w miejsce jakiegokolwiek innej pieczęci, która mogłaby być w ten sposób stosowana, gdyby niniejsza ustawa nie została uchwalona.
- (3) Pieczęć Nowej Zelandii będąca w użyciu w chwili śmierci Suwerena będzie stosowana nadal, aż do wydania w drodze proklamacji postanowienia o nowej Pieczęci Nowej Zelandii.

4. Piecza nad pieczęcią

Pieczęć Nowej Zelandii będzie się znajdowała pod pieczęcią Gubernatora Generalnego.

5. Ważność aktów

- (1) Z wyjątkiem przypadków, w których odcisk Pieczęci Nowej Zelandii na akcie jest wyraźnie wymagany przez postanowienia ustawy innej niż niniejsza, żaden akt nie zostanie wprost lub w sposób dorozumiany uznany za nieważny z tego powodu, że winien był zostać opatrzony Pieczęcią Nowej Zelandii, jednak nie został nią opatrzony.
- (2) Żaden akt nie zostanie wprost lub w sposób dorozumiany uznany za nieważny z tego powodu, że nie powinien był zostać opatrzony Pieczęcią Nowej Zelandii, jednak został nią opatrzony, lub dlatego, że Pieczęć Nowej Zelandii została przyłożona w sposób niewłaściwy.

6. Uwzględnianie przez sądy z urzędu odcisku pieczęci

Wszystkie sądy, sędziowie, sędziowie sądów wyższych instancji, komisarze oraz inne osoby wykonujące czynności sądowe będą z urzędu uwzględniać odcisk Pieczęci Nowej Zelandii, bez konieczności przedstawiania dowodu, że taka pieczęć została odcisnięta lub jakiegokolwiek innego dowodu z tym związanego.

7. Zastosowanie ustawy do Wysp Cooka, Niue i Tokelau

(1) Zważywszy na to, że zgodnie z artykułem 46 Konstytucji Wysp Cooka (tekst jednolity zamieszczony w Załączniku 2 do Ustawy z 1965 roku o zmianie Konstytucji Wysp Cooka) Rząd Wysp Cooka wystąpił z wnioskiem i wyraził zgodę na przyjęcie przepisu rozszerzającego obowiązywanie postanowień niniejszej ustawy na Wyspy Cooka jako części porządku prawnego Wysp Cooka; Przyjmuje się co następuje:

Moc obowiązująca niniejszej ustawy będzie się rozciągała na Wyspy Cooka jako część porządku prawnego Wysp Cooka.

(2) *Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.*

(3) Niniejsza ustawa będzie obowiązywała na Tokelau.

8. Poprawki dostosowujące

Ustawy wyszczególnione w Załączniku zostają niniejszym zmienione w sposób wskazany w tym Załączniku.

9. Klauzula ochronna

Żaden przepis niniejszej ustawy nie ma wpływu na ważność jakiegokolwiek dokumentu opieczetowanego pieczęcią zwaną Pieczęcią Urzędową Nowej Zelandii przed wejściem w życie pierwszej proklamacji wydanej dla celów artykułu 2, a sądy będą z urzędu uwzględniać odcisk tej pieczęci tak, jak gdyby chodziło o Pieczęć Nowej Zelandii.

Załącznik

Ustawy zmienione

Ustawa o wykładni ustaw z 1924 roku (1924 No 11) (Reprinted 1966, Vol 3, p 1973)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o nadaniach ziemskich Korony z 1908 roku (1908 No 33) (1957 Reprint, Vol 3, p 497)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o obronie narodowej z 1971 roku (1971 No 52)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o środkach dowodowych z 1908 roku (1908 No 56) (Reprinted 1965, Vol 3, p 1387)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o patentach z 1953 roku (1953 No 64) (1957 Reprint, Vol 11, p 507)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

PROKLAMACJA
O PIECZĘCI
NOWEJ ZELANDII
Z 1977 ROKU

PROKLAMACJA
O PIECZĘCI
NOWEJ ZELANDII
Z 1977 ROKU

PROKLAMACJA O PIECZĘCI NOWEJ ZELANDII Z 1977 ROKU (SR 1977/29)

The Seal of New Zealand Proclamation, 1977

Elżbieta R

Proklamacja

Zważywszy, że podczas obecnej Sesji Parlamentu Nowej Zelandii została uchwalona Ustawa o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku, w której to ustawie została wyrażona zgoda Parlamentu Nowej Zelandii na ustanowienie, w drodze proklamacji, przez Nas i przez Naszych Następców, pieczęci, zwanej Pieczęcią Nowej Zelandii i używania jej w odniesieniu do Nowej Zelandii i wszystkich pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny; I zważywszy na to, że Rząd Wysp Cooka oraz Rząd Niue przychyliły się do propozycji ustanowienia tej Pieczęci;

Mając to na względzie, niniejszym proklamujemy, co następuje:

1. Tytuł

Niniejsza proklamacja może być przywoływana jako Proklamacja o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku.

2. Ustanowienie Pieczęci Nowej Zelandii

Ustanawia się pieczęć, zwaną Pieczęcią Nowej Zelandii używaną w odniesieniu do Nowej Zelandii i wszystkich pozostałych terytoriów, za których stosunki zewnętrzne Rząd Jej Królewskiej Mości w Nowej Zelandii jest odpowiedzialny.

3. Używanie pieczęci

- (1) Pieczęć Nowej Zelandii będzie używana, zgodnie z Ustawą o Pieczęci Nowej Zelandii z 1977 roku, przez Nas i przez Naszych Następców oraz przez Gubernatora Generalnego.
- (2) Proklamacja będzie obowiązywała –

- (a) niezależnie od postanowień zawartych w Naszym Nakazie, noszącym datę 29 dnia czerwca 1959 roku (*New Zealand Gazette* 1959, Vol II, p 1039); oraz
- (b) niezależnie od postanowień zawartych w Patencie Królewskim datowanym na 11 dzień maja 1917 roku (*New Zealand Gazette* 1919, Vol I, p 1213) oraz Instrukcji wydanych zgodnie z powyższym.

4. Wzór i napis na pieczęci

Pieczęć, o której mowa w rzeczonym Naszym Nakazie noszącym datę 29 dnia czerwca 1959 roku (*New Zealand Gazette* 1959, Vol II, p 1039), odcisk której to pieczęci jest przedstawiony w Załączniku, niniejszym zostaje przez Nas przyjęta jako Pieczęć Nowej Zelandii.

Załącznik

Wydano na Naszym Dworze w Rezydencji Rządowej, w Wellington, 28 dnia lutego 1977 roku, w Dwudziestym Szóstym Roku Naszego Panowania.

R. D. Muldoon
Premier

Boże, chroń Królową!

USTAWA O OCHRONIE
FLAG, GODEŁ I NAZW
Z 1981 ROKU

USTAWA O OCHRONIE
FLAG, GODEŁ I NAZW
Z 1981 ROKU

USTAWA O OCHRONIE FLAG,
GODEŁ I NAZW Z 1981 ROKU
Flags, Emblems, and Names Protection Act,
1981

Ustawa uznająca banderę Nowej Zelandii za Flagę Nowej Zelandii oraz regulująca jej używanie, a także używanie niektórych innych flag, oraz zapewniająca wzmocnioną ochronę niektórym nazwom i godłom o doniosłym znaczeniu dla monarchii, jak również o znaczeniu ogólnokrajowym, międzynarodowym, gospodarczym lub innym doniosłym znaczeniu.

1. Skrócony tytuł i wejście w życie

- (1) Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o ochronie flag, godeł i nazw z 1981 roku.
- (2) Niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 1982 roku.

2. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych

W niniejszej ustawie, chyba że z kontekstu wynika inaczej –

tarcza herbowa lub herb oznacza przedmiot lub figurę, będącą symbolicznym odwzorowaniem, uwidocznionym w kolorze na tarczy herbowej, zgodnie z zasadami i regułami heraldyki, zawierającym – lub niezawierającym – takie elementy jak: korona rangowa, hełm, płaszcz heraldyczny, trzymacze, zawołanie lub inne

godło oznacza dewizę, pieczęć, znak, znak towarowy, odznakę, symbol, wzór, logotyp lub inne charakterystyczne oznaczenie lub identyfikację; oraz obejmuje ich odwzorowanie czy to na fładze, sztandarze, znaku, lub innym materiale w formie drukowanej lub pisanej, czy to poprzez przedstawienie graficzne lub inne zobrazowanie, albo w inny sposób

instytucja państwowa oznacza departament, urząd, korporację, agencję lub jakąkolwiek instytucję władzy ustawodawczej, wykonawczej lub sędziowskiej Nowej Zelandii; oraz obejmuje każdego urzędnika Korony

Minister oznacza Ministra Korony, który na mocy dowolnego tytułu prawnego lub z upoważnienia premiera, jest w danym czasie odpowiedzialny za wykonywanie niniejszej ustawy

Ministerstwo oznacza departament rządowy, który jest, z upoważnienia premiera, w danym czasie odpowiedzialny za wykonywanie niniejszej ustawy

Czerwona Bandera Nowej Zelandii oznacza czerwoną banderę używaną zwykle przez statki handlowe zarejestrowane w Zjednoczonym Królestwie, z umieszczonym na niej Krzyżem Południa w postaci czterech pięcioramiennych białych gwiazd

Biała Bandera Nowej Zelandii oznacza flagę wskazaną w Załączniku do Rozporządzenia o Białej Banderze Nowej Zelandii z 1968 roku (SR 1968/93)

nazwa własna miasta, drogi lub innego miejsca, oznacza nazwę przypisaną lub zaaprobowaną na podstawie niniejszej ustawy w odniesieniu do tego miejsca przez Nowozelandzki Zarząd ds. Nazw Geograficznych, Głównego Geodetę lub przez władzę terytorialną

urząd prowadzący rejestr obejmuje –

- (a) Kierownika Rejestru Stowarzyszeń mających osobowość prawną na podstawie Ustawy o stowarzyszeniach mających osobowość prawną z 1908 roku;
- (b) Kierownika Rejestru Spółdzielni Prowadzących Działalność Gospodarczą i Stowarzyszeń Pożytku Publicznego na podstawie Ustawy o spółdzielniach prowadzących działalność gospodarczą i stowarzyszeniach pożytku publicznego z 1908 roku;
- (c) Kierownika Rejestru Związków Zawodowych na podstawie Ustawy o związkach zawodowych z 1908 roku;
- (d) Kierownika Rejestru Towarzystw Pomocy Wzajemnej oraz Towarzystw Kredytowych na podstawie Ustawy o towarzystwach pomocy wzajemnej oraz towarzystwach kredytowych z 1982 roku;

- (e) Komisarza ds. wzorów użytkowych na podstawie Ustawy o wzorach użytkowych z 1953 roku;
- (f) Komisarza ds. patentów na podstawie Ustawy o patentach z 2013 roku;
- (g) Komisarza ds. znaków towarowych na podstawie Ustawy o znakach towarowych z 2002 roku;
- (h) Kierownika Rejestru Spółek Handlowych na podstawie Ustawy o spółkach handlowych z 1993 roku;
- (i) Kierownika Rejestru Stowarzyszeń mających osobowość prawną na podstawie Części 2 Ustawy o fundacjach dobroczynnych z 1957 roku;
- (j) Kierownika Rejestru Towarzystw Budowlanych na podstawie Ustawy o towarzystwach budowlanych z 1965 roku;
- (k) Kierownika Rejestru Związków Pracowników na podstawie Ustawy o stosunkach pracowniczych z 2000 roku –

a także obejmuje każdego innego funkcjonariusza działającego w imieniu funkcjonariusza wskazanego w którymkolwiek z paragrafów od (a) do (k)

odwzorowanie, w odniesieniu do godła lub herbu, oznacza drukowane lub obrazowe odwzorowanie godła lub herbu

królewski oznacza odnoszący się do Jej Królewskiej Mości lub do innego członka Rodziny Królewskiej

Znak Królewskich Sił Powietrznych Nowej Zelandii oznacza flagę określoną w obwieszczeniu opublikowanym w *Gazette* dnia 14 września 1939 roku na stronie 2496 pod nagłówkiem Znak Królewskich Sił Powietrznych Nowej Zelandii.

3. Ustawa wiążąca Koronę

Niniejsza ustawa wiąże Koronę.

4. Wykonywanie Ustawy

- (1) Wykonywanie niniejszej ustawy, z wyjątkiem artykułu 20, powierza się Ministerstwu.

- (2) Wykonywanie artykułu 20 powierza się Ministerstwu Sprawiedliwości.

CZEŚĆ 1

Flagi i Bandery Nowej Zelandii

5. Bandera Nowej Zelandii ogłoszona Flagą Nowej Zelandii

- (1) Flaga określana dotychczas jako Bandera Nowej Zelandii, będąca flagą odwzorowaną w Załączniku 1, zostaje niniejszym ogłoszona Flagą Nowej Zelandii.
- (2) Flaga Nowej Zelandii będzie symbolem Królestwa, Rządu i Narodu Nowej Zelandii.
- (3) Flaga Nowej Zelandii –
- (a) będzie narodową flagą Nowej Zelandii do użytku ogólnego na obszarze lądowym Nowej Zelandii oraz, gdy będzie to uznane za właściwe dla celów międzynarodowych, za granicą;
 - (b) będzie stanowiła banderę narodową używaną przez wszystkie nowozelandzkie statki państwowe, a także przez inne statki nowozelandzkie, które mogą być w określonym czasie upoważnione do używania Flagi Nowej Zelandii przez Ustawę o rejestrowaniu statków z 1992 roku lub na jej podstawie.

6. Bandery Nowej Zelandii

Z zastrzeżeniem artykułu 8, żaden przepis niniejszej Części nie narusza zasad używania –

- (a) Białej Bandery Nowej Zelandii określonych w regulacji 2(2) Rozporządzenia dotyczącego Białej Bandery Nowej Zelandii z 1968 roku (SR 1968/93), które wymaga, aby flaga ta była używana przez statki Marynarki Wojennej Nowej Zelandii oraz w bazach marynarki wojennej zgodnie z Zarządzeniami Rady Obrony wydanymi na podstawie Ustawy o obronie narodowej z 1971 roku;

- (b) flagi morskiej Nowej Zelandii lub Flagi Nowej Zelandii określonych w artykule 58 Ustawy o rejestrowaniu statków z 1992 roku;
- (c) Znaku Królewskich Sił Powietrznych Nowej Zelandii określonych w Zarządzeniach Rady Obrony wydanych na podstawie Ustawy o obronie narodowej z 1971 roku.

7. Flaga Służby Celnej

Żaden przepis niniejszej Części nie narusza zasad używania flagi Służby Celnej określonych w artykule 8 Ustawy o cłach i opłatach akcyzowych z 1996 roku.

8. Utrzymanie w mocy uprawnień Jej Królewskiej Mości do zatwierdzania zmiany Flagi Nowej Zelandii

Żaden przepis niniejszej Części nie ograniczy, ani nie naruszy uprawnień Jej Królewskiej Mości do zatwierdzania lub upoważniania do zatwierdzenia, dla celów oficjalnych, zmian Flagi Nowej Zelandii poprzez umieszczenie na niej litery, godła lub odwzorowania.

9. Używanie flag alternatywnych

- (1) Niezależnie od postanowień niniejszej Części lub innej ustawy, ale z zastrzeżeniem ustępu (2), Gubernator Generalny może zezwolić na używanie na obszarze lądowym –
 - (a) Białej Bandery Nowej Zelandii zamiast Flagi Nowej Zelandii, o ile taki sposób użycia miałby znaczenie dla marynarki wojennej; lub
 - (b) Czerwonej Bandery Nowej Zelandii zamiast Flagi Nowej Zelandii, o ile taki sposób użycia miałby znaczenie dla żeglugi morskiej.
- (2) Gubernator Generalny może zezwolić na używanie flagi na podstawie ustępu (1) wyłącznie na podstawie wspólnej rekomendacji Ministra oraz –
 - (a) Ministra Obrony, jeśli ma zastosowanie ustęp (1)(a); lub
 - (b) Ministra Transportu, jeśli ma zastosowanie ustęp (1)(b).

- (3) Żaden przepis niniejszej Części lub innej ustawy nie ograniczy, ani nie naruszy zwyczajowego sposobu używania Czerwonej Bandery Nowej Zelandii (z umieszczeniem na niej litery, godła lub odwzorowania albo bez takiego umieszczenia) w miejscach i podczas uroczystości istotnych dla ludności maoryskiej.

10. Reguły dotyczące wywieszania Flagi Nowej Zelandii

- (1) Minister może wyznaczyć albo jako normę ogólną albo w konkretnym przypadku, w drodze obwieszczenia w *Gazette* lub w inny sposób, w odniesieniu do terenów lub budynków państwowych, –
- (a) dni lub uroczystości, w trakcie których będzie wywieszana Flaga Nowej Zelandii;
 - (b) sposób, w jaki będzie wywieszana Flaga Nowej Zelandii, w tym zasady precedencji, jaka zostanie przyznana w odniesieniu do innych szczególnych flag lub typów flag;
 - (c) nie naruszając ogólnego wzoru określonego w Załączniku 1, standardowe wielkości, wymiary, proporcje oraz barwy Flagi Nowej Zelandii, stosowane we wszystkich albo w niektórych przypadkach lub we wszystkich albo niektórych okolicznościach.
- (2) Minister w obwieszczeniu wydanym na podstawie ustępu (1), albo w inny sposób może określić, w charakterze ogólnych informacji i wskazówek, reguły postępowania oraz etykiety, które winny być przestrzegane w związku z wywieszeniem lub innym sposobem używania Flagi Nowej Zelandii; ale żadna z takich reguł nie będzie miała mocy powszechnie obowiązującego przepisu prawa.
- (3) Obwieszczenie, o którym mowa w Części A Załącznika 2, które może być dalej przywoływane jako Obwieszczenie o Fladze Nowej Zelandii z 1977 roku, będzie dla celów niniejszego artykułu uznane za wydane na podstawie ustępu (1).

11. Czyny zabronione dotyczące Flagi Nowej Zelandii

- (1) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto –
 - (a) bez zgodnego z prawem zezwolenia, zmienia Flagę Nowej Zelandii przez umieszczenie na niej litery, godła lub odwzorowania;
 - (b) w miejscu publicznym lub w zasięgu takiego miejsca, w jakikolwiek sposób używa, pokazuje, niszczy lub uszkadza Flagę Nowej Zelandii, w zamiarze jej znieważenia.
- (2) W niniejszym artykule Flaga Nowej Zelandii oznacza każdą flagę o wzorze przedstawionym w Załączniku 1 lub wzorze tak bardzo go przypominającym, że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż jest to wzór przedstawiony w tym Załączniku.
- (3) W postępowaniu o ściganie czynu zabronionego naruszającego niniejszy artykuł ciężar udowodnienia, że zmiana Flagi Nowej Zelandii nastąpiła na podstawie zgodnego z prawem zezwolenia spoczywa na oskarżonym.

CZEŚĆ 2

Godła i nazwy królewskie, wicekrólewskie, państwowe i heraldyczne

12. Używanie bez zezwolenia godła królewskich i wicekrólewskich

- (1) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto bez zezwolenia Jej Królewskiej Mości lub (w zależności od konkretnej sprawy) Gubernatora Generalnego, eksponuje lub prezentuje albo w inny sposób używa odwzorowania, do którego zastosowanie znajduje niniejszy ustęp, w taki sposób, że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż działa on na podstawie zezwolenia, usankcjonowania, zatwierdzenia, powołania lub patronatu Jej Królewskiej Mości lub Gubernatora Generalnego.

- (2) Ustęp (1) ma zastosowanie do:
- (a) odwzorowania Herbu Jej Królewskiej Mości lub innego członka Rodziny Królewskiej;
 - (b) odwzorowania korony królewskiej, królewskiego diademu, królewskiego monogramu lub królewskich insygniów;
 - (c) odwzorowania Królewskiego Sztandaru lub osobistej flagi Suwerena dla Nowej Zelandii;
 - (d) odwzorowania flagi Gubernatora Generalnego;
 - (e) odwzorowania, które tak bardzo przypomina dowolny przedmiot wskazany w paragrafach od (a) do (d), że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż jest to ten sam przedmiot.
- (3) W postępowaniu o ściganie czynu zabronionego naruszającego niniejszy artykuł ciężar udowodnienia, że odwzorowanie zostało użyte na podstawie zezwolenia Jej Królewskiej Mości lub Gubernatora Generalnego spoczywa na oskarżonym.
- (4) Żaden przepis niniejszego artykułu nie ograniczy, ani nie naruszy –
- (a) Regulaminu komercyjnego wykorzystywania fotografii królewskich z 1962 roku (SR 1962/81);
 - (b) artykułu 24 Ustawy o znakach towarowych z 2002 roku (który odnosi się do odwzorowania w znakach towarowych Jej Królewskiej Mości lub członków Rodziny Królewskiej).

13. Używanie bez zezwolenia godeł państwowych

- (1) Z zastrzeżeniem ustępu (3), dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto eksponuje lub prezentuje albo w inny sposób używa odwzorowania, do którego ma zastosowanie niniejszy ustęp, w taki sposób, że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż działa on na podstawie zezwolenia, usankcjonowania, zatwierdzenia, powołania lub patronatu Jej Królewskiej Mości, Ministra Korony lub instytucji państwowej.

- (2) Ustęp (1) ma zastosowanie do:
- (a) odwzorowania Herbu Nowej Zelandii;
 - (b) odwzorowania Pieczęci Nowej Zelandii;
 - (c) odwzorowania godła lub oficjalnej pieczęci instytucji państwowej;
 - (d) odwzorowania, które tak bardzo przypomina dowolny przedmiot wskazany w paragrafach od (a) do (c), że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż jest to ten sam przedmiot.
- (3) Ustęp (1) nie ma zastosowania do wykorzystania odwzorowania –
- (a) na podstawie upoważnienia zawartego w innej ustawie lub na jej podstawie; lub
 - (b) za uprzednią wyrażoną na piśmie zgodą Ministra; lub
 - (c) przez urzędnika Korony podczas wykonywania obowiązków służbowych.

14. Używanie bez zezwolenia słów sugerujących patronat królewski lub rządowy

- (1) Z zastrzeżeniem ustępu (3), dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto –
- (a) odpowiada za utworzenie stowarzyszenia (mającego lub niemającego osobowości prawnej) pod nazwą, która zawiera słowo lub wyrażenie, do którego ma zastosowanie niniejszy ustęp; lub
 - (b) w związku działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową publicznie używa słowa lub wyrażenia, do którego ma zastosowanie niniejszy ustęp.
- (2) Czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę dopuszcza się każde stowarzyszenie (mające lub niemające osobowości prawnej) prowadzące swoją działalność pod nazwą, która zawiera słowo lub wyrażenie, do którego ma zastosowanie niniejszy ustęp.

- (3) Ustęp (1) ma zastosowanie do:
- (a) słowa „królewski”;
 - (b) słowa „rządowy”;
 - (c) każdego innego słowa lub wyrażenia, które zakłada lub sugeruje patronat –
 - (i) Jej Królewskiej Mości lub innego członka Rodziny Królewskiej; lub
 - (ii) Gubernatora Generalnego; lub
 - (iii) Izby Reprezentantów; lub
 - (iv) Rządu; lub
 - (v) Ministra Korony; lub
 - (vi) instytucji państwowej;
 - (d) słowa lub wyrażenia, które zakłada lub sugeruje związek ze spółką lub organizacją, które uzyskały osobowość prawną na podstawie Przywileju Królewskiego.
- (4) Ustęp (1) nie ma zastosowania do użycia słowa lub wyrażenia –
- (a) użytego na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w innej ustawie lub na jej podstawie, lub udzielonego przez –
 - (i) Jej Królewską Mość lub Gubernatora Generalnego, w sprawie, do której ma zastosowanie paragraf (a) ustępu (3); lub
 - (ii) Jej Królewską Mość, w sprawie, do której ma zastosowanie punkt (i) paragrafu (c) tego ustępu; lub
 - (iii) Gubernatora Generalnego, w sprawie, do której ma zastosowanie punkt (ii) tego paragrafu; lub
 - (iv) Spikera Izby Reprezentantów, w sprawie, do której ma zastosowanie punkt (iii) tego paragrafu; lub

- (v) Ministra, jeśli ma zastosowanie ustęp (3)(b) lub (c) (iv); lub
- (vi) właściwego Ministra Korony, w sprawie, do której ma zastosowanie punkt (v) lub punkt (vi) paragrafu (c) ustępu (3); lub
- (b) które zawiera w całości lub w części nazwę własną miasta lub ulicy albo innego miejsca, a która to nazwa jest lub ma być użyta w pełnym brzmieniu odpowiednio przez stowarzyszenie lub przez osobę zajmującą się działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową; lub
- (c) które jest nazwiskiem (nie będąc nazwiskiem przyjętym lub użytym w celu obejścia niniejszego ustępu) odpowiednio członka-założyciela stowarzyszenia lub osoby zajmującej się działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową.

15. Ogłoszenia powołujące się na patronat rządowy

- (1) Niezależnie od postanowień artykułu 14, dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten (w niniejszym ustępie nazywany **ogłoszeniodawcą**), kto publikuje lub odpowiada za opublikowanie ogłoszenia, które mogłoby z dużym prawdopodobieństwem wywołać u innej osoby niezgodne z faktami przekonanie, że ogłoszeniodawca –
 - (a) dostarczał, dostarcza lub ma dostarczyć instytucji państwowej towary lub usługi; lub
 - (b) wykonał, wykonuje lub ma wykonać pracę na rzecz instytucji państwowej.
- (2) W niniejszym artykule **ogłoszenie** oznacza dowolne słowa czy to w formie pisanej lub drukowanej, czy też ustnej oraz graficzne odwzorowanie, wzór lub dewizę, jak również zobrazowanie, wykorzystywane do zawiadomienia o dostępności, wyjaśnienia sposobu używania lub promocji sprzedaży dóbr lub usług, lub do uzyskania świadczenia pracy.

CZĘŚĆ 3

Przepisy dotyczące niektórych innych nazw, godeł i słów

16. Używanie bez zezwolenia nazwy lub godła Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innej organizacji międzynarodowej

- (1) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto bez zezwolenia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych eksponuje lub prezentuje albo w inny sposób używa nazwy lub godła Organizacji Narodów Zjednoczonych, albo słowa lub słów, które zawierają tę nazwę, jej skrót lub przekształcenie.
- (2) Minister może w drodze obwieszczenia zamieszczonego w *Gazette*, po zasięgnięciu opinii innego właściwego ministra, zakazać, uregulować lub poddać kontroli używanie godła lub nazwy –
 - (a) wyspecjalizowanej organizacji działającej we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 57 Karty Narodów Zjednoczonych; lub
 - (b) innej organizacji lub instytucji międzynarodowej.
- (3) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto używa nazwy lub godła sprzecznie z postanowieniami obwieszczenia wydanego na podstawie ustępu (2).
- (4) W postępowaniu o ściganie czynu zabronionego naruszającego ustęp (1) ciężar udowodnienia, że zaskarżone działanie nastąpiło za zgodą Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych spoczywa na oskarżonym.
- (5) Obwieszczenia wyszczególnione w Części B Załącznika 2 będą dla celów niniejszego artykułu uznawane za wydane na podstawie ustępu (2) i będą pozostawały w mocy pomimo uchylecia przez Ustawę o czynach zabronionych sądzonych w trybie uproszczonym z 1981 roku Ustawy o przestępstwach sądzonych w trybie uproszczonym i o uprawnieniach Policji z 1927 roku oraz artykułu 38 Ustawy o zmianie niektórych ustaw z 1948 roku.

17. Używanie słowa „Anzac”

- (1) Gubernator Generalny może w drodze rozporządzenia w radzie zakazać, uregulować lub poddać kontroli używanie – w związku dowolną działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową – słowa „Anzac” lub innego słowa, które tak dalece przypomina słowo „Anzac”, że prawdopodobne staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób.
- (2) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto z naruszeniem postanowień rozporządzenia wydanego na podstawie ustępu (1) używa słowa „Anzac” lub innego słowa, które tak dalece przypomina słowo „Anzac”, że prawdopodobne staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób.
- (3) Obwieszczenia wyszczególnione w Części C Załącznika 2 będą dla celów niniejszego artykułu uznawane za rozporządzenia wydane na podstawie ustępu (1).

18. Używanie bez zezwolenia nazwy „Związek Weteranów Wojennych”

- (1) Z zastrzeżeniem ustępu (3), dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto odpowiada za utworzenie stowarzyszenia (mającego lub niemającego osobowości prawnej) –
 - (a) pod nazwą Związku Weteranów Wojennych lub dowolną inną nazwą, która zawiera te słowa lub słowa „Weterani Wojenni”; lub
 - (b) pod nazwą, która zawiera akronim ZWW, jeśli użycie tej nazwy mogłoby z dużym prawdopodobieństwem wywołać u innej osoby przekonanie, że stowarzyszenie zrzesza weteranów wojennych.
- (2) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę każde stowarzyszenie (mające lub nie mające osobowości prawnej), prowadzące swoją działalność pod nazwą wskazaną w paragrafie (a) lub paragrafie (b) ustępu (1).

- (3) Ustępy (1) i (2) nie mają zastosowania do użycia dowolnej nazwy –
- (a) za uprzednią zgodą Gubernatora Generalnego w Radzie; lub
 - (b) przez –
 - (i) Królewski Związek Weteranów Wojennych Nowej Zelandii; lub
 - (ii) dowolne stowarzyszenie, które zrzesza weteranów wojennych, a które jest członkiem tego Związku lub jest przy nim afiliowane; lub
 - (iii) dowolny oddział takiego stowarzyszenia; lub
 - (iv) dowolne stowarzyszenie, które zrzesza weteranów wojennych, czynnych wojskowych lub wojskowych w stanie spoczynku, a które zostało zatwierdzone dla celów niniejszego artykułu przez Królewski Związek Weteranów Wojennych Nowej Zelandii; lub
 - (c) przez dowolne stowarzyszenie, które zostało zarejestrowane przed uchwaleniem Ustawy z 1956 roku o zmianie ustawy o przestępstwach sądzonych w trybie uproszczonym i o uprawnieniach Policji, jeśli stowarzyszenie to zostało utworzone pod tą nazwą lub wykorzystywało tę nazwę bezpośrednio przed uchwaleniem tej ustawy.

18A. Używanie bez zezwolenia słów lub godeł dotyczących 28. Batalionu Maoryskiego

- (1) Z zastrzeżeniem ustępu (3), dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto w związku dowolną działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową, jak również w celu uzyskania środków pieniężnych (albo innego mienia) lub kredytu, eksponuje, prezentuje lub w inny sposób używa następujących przedmiotów w taki sposób, że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż eksponowanie, prezentowanie lub używanie następuje na podstawie zezwolenia, usankcjonowania,

zatwierdzenia, powołania lub patronatu stowarzyszenia, o którym mowa w ustępie (3)(b)(i) lub (iii):

- (a) godła wskazanego w Załączniku 2A; lub
 - (b) godła, które tak bardzo przypomina jedno z godeł wskazanych w Załączniku 2A, że prawdopodobne staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób; lub
 - (c) każdej z następującej kombinacji słów:
 - (i) „28. Batalion Maoryski”;
 - (ii) „28 Batalion Maoryski”;
 - (iii) „Batalion Maoryski”;
 - (iv) „Stowarzyszenie 28. Batalionu Maoryskiego”;
 - (v) „Stowarzyszenie 28. Batalionu Maoryskiego (NZ)”;
 - (vi) „Te Ope Hōia Māori 28”;
 - (vii) „Te Ope Taua Māori 28”;
 - (viii) „Te Hokowhitu Māori 28”;lub
 - (d) słów, które tak bardzo przypominają kombinacje słów wskazanych w paragrafie (c), że prawdopodobne staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób.
- (2) Z zastrzeżeniem ustępu (3) –
- (a) dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto odpowiada za utworzenie podmiotu mającego lub niemającego osobowości prawnej pod nazwą, która zawiera dowolną z kombinacji słów wskazanych w ustępie (1)(c) lub (d); oraz
 - (b) dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę każde stowarzyszenie (mające lub niemające osobowości prawnej) prowadzące swoją działalność pod nazwą, która zawiera dowolną z kombinacji słów wskazanych w ustępie (1)(c) lub (d).

- (3) Ustępy (1) i (2) nie mają zastosowania do używania godła, słów, nazwy, tytułu lub oznaczenia, –
- (a) w odniesieniu do których udzielone zostało zezwolenie przez Gubernatora Generalnego w drodze rozporządzenia w radzie; lub
 - (b) przez następujące podmioty:
 - (i) Stowarzyszenie 28. Batalionu Maoryskiego (NZ); lub
 - (ii) osobę, kategorię osób lub stowarzyszenie, którym dla celów niniejszego ustępu zostało udzielone pisemne zezwolenie przez Stowarzyszenie 28. Batalionu Maoryskiego (NZ); lub
 - (iii) każde stowarzyszenie, któremu dla celów niniejszego ustępu zostało udzielone pisemne zezwolenie przez Stowarzyszenie 28. Batalionu Maoryskiego (NZ) jako następcy Stowarzyszenia 28. Batalionu Maoryskiego (NZ); lub
 - (iv) osobę, kategorię osób lub stowarzyszenie, którym dla celów niniejszego ustępu zostało udzielone pisemne zezwolenie przez następcę Stowarzyszenia 28. Batalionu Maoryskiego (NZ) wskazanego w punkcie (iii).

19. Ochrona nazw, strojów etc. Związku Skautek oraz organizacji Toc H

- (1) Dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto używa –
- (a) nazwy, oznaczenia, stroju lub odznaki, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp; lub
 - (b) nazwy, oznaczenia, stroju lub odznaki, które tak bardzo przypominają nazwę, oznaczenie, strój lub odznakę, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp, że stałoby się prawdopodobne wywołanie u innych osób przekonania, iż jest to taki sam przedmiot, –
- bez zezwolenia, odpowiednio Związku Skautek lub organizacji Toc H.

- (2) Ustęp (1) ma zastosowanie do –
- (a) nazwy „Związek Skautek” oraz nazw, oznaczeń i odznak wyszczególnionych w Załączniku do pierwszego rozporządzenia wskazanego w Części D Załącznika 2;
 - (b) nazwy „Toc H” oraz znaczka określonego w paragrafie (b) drugiego rozporządzenia wskazanego w Części D tego Załącznika.
- (3) Rozporządzenia wskazane w Części D Załącznika 2 będą uznane za wydane na podstawie niniejszej ustawy i będą nadal obowiązywać zgodnie z ich brzmieniem pomimo uchylenia – przez artykuł 27 niniejszej ustawy – Ustawy o ochronie nazw i strojów zarejestrowanych stowarzyszeń z 1930 roku.
- (4) Gubernator Generalny może w drodze rozporządzenia w radzie wydanego za radą ministra oraz na wniosek odpowiednio Związku Skautek lub organizacji Toc H, –
- (a) wprowadzać poprawki do jednego lub obu rozporządzeń wskazanych w Części D Załącznika 2, poprzez dodanie lub skreślenie z rozporządzenia dowolnej nazwy, oznaczenia, stroju lub odznaki; lub
 - (b) uchylić jedno lub oba z tych rozporządzeń, wydając – lub nie wydając – w jego miejsce inne rozporządzenie.

20. Używanie bez zezwolenia niektórych nazw handlowych

- (1) Z zastrzeżeniem ustępów od (4) do (6), dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę ten, kto –
- (a) odpowiada za utworzenie stowarzyszenia (mającego lub niemającego osobowości prawnej) pod nazwą, –
 - (i) która zawiera słowo lub nazwę, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp; lub
 - (ii) które tak dalece przypomina słowo lub nazwę, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp, że prawdopodobnie staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób; lub

- (b) w związku działalnością gospodarczą, handlową lub zawodową publicznie używa –
 - (i) dowolnego słowa lub nazwy, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp; lub
 - (ii) dowolnego słowa lub nazwy, które tak dalece przypomina słowo lub nazwę, do których ma zastosowanie niniejszy ustęp, że prawdopodobne staje się zmylenie lub wprowadzenie w błąd innych osób.
- (2) Czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę dopuszcza się każde stowarzyszenie (mające lub niemające osobowości prawnej) prowadzące swoją działalność pod nazwą, która zawiera dowolne słowo lub nazwę, do których ma zastosowanie ustęp (1), chyba że stowarzyszenie to zostało zarejestrowane pod tą nazwą z uwzględnieniem ustępu (5).
- (3) Ustęp (1) ma zastosowanie do:
 - (a) słowa „DSIR”;
 - (b) nazwy „Departament Badań Naukowych i Przemysłowych”;
 - (c) słowa „Ruakura”;
 - (d) nazwy „Instytut Badań nad Pszenicą”;
 - (e) nazwy „Nowozelandzkie Biuro ds. Gleby”;
 - (f) nazwy „Nowozelandzki Instytut Oceanograficzny”;
 - (g) nazwy „Centrum ds. Utrzymywania Jakości Gleby”;
 - (h) nazwy „Laboratorium Fizyczne i Techniczne”;
 - (i) nazwy „Instytut Nauk Jądrowych”;
 - (j) nazwy „Laboratorium Fizyczne Dominium”;
 - (k) słowa „NECAL”;
 - (l) słowa „NZGS”;
 - (m) nazwy „Laboratorium Badań nad Zwierzętami”;

- (n) nazwy „Centrum Badań nad Rolnictwem”;
 - (o) nazwy „Usługi Doradcze w zakresie Zarządzania”;
 - (p) słowa „MAF”;
 - (q) nazwy „Nowozelandzkie Centrum ds. Chorób Zakaźnych”;
 - (r) nazwy „Nowozelandzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności”;
 - (s) słowa „NZSFA”.
- (4) Ustępy (1) i (2) nie mają zastosowania do używania dowolnego słowa lub nazwy, gdy takie użycie zostało w sposób wyraźny usankcjonowane w innej ustawie lub na jej podstawie, albo przez Gubernatora Generalnego w drodze rozporządzenia w radzie.
- (5) Urząd prowadzący rejestr może wydać zezwolenie na zarejestrowanie dowolnego stowarzyszenia pod nazwą, która zawiera dowolne słowo lub nazwę, do których ma zastosowanie ustęp (1), jeśli Kierownik Rejestru jest przekonany że –
- (a) słowo lub nazwa zawiera w całości lub w części nazwę własną miasta lub ulicy albo innego miejsca, a która to nazwa jest lub ma być użyta w pełnym brzmieniu przez to stowarzyszenie; lub
 - (b) słowo lub nazwa jest nazwiskiem (nie będąc nazwiskiem przyjętym lub użytym do obejścia celu niniejszego ustępu) członka-założyciela przedsiębiorstwa lub zarejestrowanego towarzystwa; –
- oraz w kontekście, w którym są one używane lub w zamierzeniu mają być używane, nie zachodzi prawdopodobieństwo wprowadzenia w błąd innych osób.
- (6) Żaden przepis niniejszego artykułu nie ustanowi zakazu, ani nie będzie miał wpływu na używanie przez dowolną osobę nazwy lub słowa, jeśli bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszego artykułu takie użycie zostało w sposób

wyraźny usankcjonowane w drodze zgody, pozwolenia, zezwolenia lub upoważnienia wydanego przez osobę do tego uprawnioną.

20A. Używanie bez zezwolenia godeł, słów oraz nazw odnoszących się do Igrzysk Olimpijskich oraz Igrzysk Brytyjskiej Wspólnoty Narodów

[Uchylony]

20AA. Wyłączenie odpowiedzialności karnej

[Uchylony]

20AAA. Używanie bez zezwolenia godła Federacji Obozów Zdrowotnych dla Dzieci im. Króla Jerzego V⁵

- (1) W niniejszym artykule termin *Fundacja* oznacza fundusz charytatywny powołany aktem datowanym na 31 marca 1999 roku o nazwie Obozy Zdrowotne dla Dzieci – Nowozelandzka Fundacja na rzecz Opieki Zdrowotnej i Rozwoju Dziecka i Rodziny.
- (2) Pomimo uchylenia artykułu 14 Ustawy o rozwiązaniu Zarządu ds. Obozów Zdrowotnych dla dzieci z 1999 roku godło Federacji Obozów Zdrowotnych dla Dzieci im. Króla Jerzego V będzie godłem Fundacji.
- (3) Nikt nie może –
 - (a) umieszczać lub umożliwiać umieszczanie na dowolnym artykule przeznaczonym do sprzedaży godła Fundacji lub barwnego odwzorowania tegoż godła bez uprzedniej pisemnej zgody Fundacji; lub
 - (b) wiedząc, że godło Fundacji lub dowolne barwne odwzorowanie tegoż godła zostało użyte bez uprzedniej pisemnej zgody Fundacji, sprzedawać takiego przedmiotu, umożliwiać jego sprzedaż, oferować lub wystawiać taki przedmiot na sprzedaż, albo umożliwiać jego oferowanie lub wystawianie na sprzedaż.

⁵ Artykuł dodany dn. 3 czerwca 2017 r. na mocy *Statutes Repeal Act 2017* (2017 No 23).

- (4) Osoba, która narusza ustęp (3) dopuszcza się czynu zabronionego i podlega karze grzywny nie przekraczającej 2000 dolarów.

20B. Interdykt w razie naruszenia artykułu 20A

[Uchylony]

CZEŚĆ 4

Postanowienia różne

21. Urzędowa odmowa rejestracji w niektórych przypadkach

- (1) Gdy jakakolwiek ustawa przewiduje rejestrację stowarzyszenia, wtedy, niezależnie od przepisów takiej ustawy i o ile artykuł 20(5) niniejszej ustawy nie stanowi inaczej, urząd prowadzący rejestr odmówi rejestracji – w trybie przewidzianym w takiej ustawie – stowarzyszenia pod określoną nazwą, jeśli używanie przez to stowarzyszenie tej nazwy lub dowolnego słowa zawierającego część tej nazwy stanowiłoby czyn zabroniony naruszający jakiegokolwiek z postanowień niniejszej ustawy.
- (2) Gdy jakakolwiek ustawa przewiduje rejestrację godła, wtedy, niezależnie od przepisów takiej ustawy, urząd prowadzący rejestr odmówi rejestracji godła na wniosek dowolnej osoby, jeśli używanie tegoż godła przez tę osobę stanowiłoby czyn zabroniony naruszający jakiegokolwiek z postanowień niniejszej ustawy.

22. Ochrona istniejących praw

Żaden przepis niniejszej ustawy nie ustanowi zakazu ani nie będzie miał wpływu na używanie przez dowolną osobę godła, nazwy, odwzorowania lub słowa, jeśli bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszej ustawy takie użycie zostało w sposób wyraźny usankcjonowane w drodze zgody, pozwolenia, zezwolenia lub upoważnienia wydanego przez osobę do tego uprawnioną.

23. Godła i nazwy chronione na podstawie innych ustaw

Żaden przepis niniejszej ustawy nie ograniczy, ani nie będzie miał wpływu na ustawy wyszczególnione w Załączniku 3 dotyczące ochrony różnych godeł i nazw.

24. Wymiar kary⁶

- (1) Kto dopuszcza się czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę, podlega –
 - (a) w przypadku osoby fizycznej – karze grzywny nie przekraczającej 5000 dolarów;
 - (b) w przypadku osoby prawnej – karze grzywny nieprzekraczającej 50 000 dolarów oraz, jeśli czyn zabroniony ma charakter ciągły, dodatkowej karze grzywny nie przekraczającej 5000 dolarów za każdy dzień, w którym utrzymuje się stan niezgodny z prawem.
- (2) Niniejszy artykuł nie ma zastosowania do czynu zabronionego naruszającego artykuł 20AAA.

25. Wymóg zgody Prokuratora Generalnego w odniesieniu do niektórych aktów oskarżenia

Wszczęcie postępowania karnego w związku z popełnieniem czynu zabronionego naruszającego artykuły od 11 do 15 nie może nastąpić bez zgody Prokuratora Generalnego.

26. Odpowiedzialność funkcjonariuszy stowarzyszeń

Gdy stowarzyszenie (mające lub niemające osobowości prawnej) jest winne popełnienia czynu zabronionego naruszającego niniejszą ustawę, każdy funkcjonariusz lub inna osoba kierująca tym stowarzyszeniem będzie uznana winną popełnienia takiego czynu zabronionego, jeśli zostanie udowodnione, że działanie stanowiące czyn zabroniony nastąpiło za jej upoważnieniem, przyzwoleniem lub zgodą, albo że wiedziała ona, że ten czyn zabroniony ma zostać popełniony lub, że jest popełniany i nie podjęła wszelkich odpowiednich działań, aby mu zapobiec lub go powstrzymać.

⁶ Ustęp (2) art. 24 dodany dn. 3 czerwca 2017 r. na mocy *Statutes Repeal Act 2017* (2017 No 23).

26A. Uprawnienie do wprowadzania poprawek do Załącznika 2A
Gubernator Generalny może w drodze rozporządzenia w radzie –

- (a) wprowadzać poprawki do Załącznika 2A poprzez dodanie, usunięcie lub zmianę specyfikacji lub charakterystyki godła, słowa lub nazwy;
- (b) uchylić Załącznik 2A lub Część Załącznika 2A oraz wprowadzić nowy Załącznik 2A lub nową Część Załącznika 2A.

27. Poprawki i przepisy uchylone

- (1) Ustawy wyszczególnione w Załączniku 4 zostają niniejszym zmienione w sposób wskazany w tym załączniku.
- (2) Ustawy wyszczególnione w Załączniku 5 zostają niniejszym uchylone.

Załącznik 1

Flaga Nowej Zelandii

Załącznik 2

Rozporządzenia i obwieszczenia uznawane za wydane na podstawie niniejszej ustawy

Część A

Dni, w których na budynkach państwowych należy wywieszać Banderę Nowej Zelandii (*Gazette* 1977, p 643)

Część B

Obwieszczenie o oficjalnym godle oraz oficjalnej pieczęci ICAO z 1958 roku (*Gazette* 1958, p 174)

Obwieszczenie o nazwie i godle Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej z 1961 roku (SR 1961/93)

Obwieszczenie o nazwie Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (SR1962/69)

Zakaz używania godła, oficjalnej pieczęci oraz nazwy Światowej Organizacji Zdrowia (*Gazette* 1950, p 8)

Obwieszczenie o nazwie i godle Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury z 1966 roku (SR 1966/12)

Obwieszczenie o nazwach i godłach organizacji należących do Grupy Banku Światowego z 1966 roku (SR 1966/13)

Obwieszczenie o nazwie i godle Światowej Organizacji Meteorologicznej z 1968 roku (SR 1968/126)

Część C

Obwieszczenie o zmianie obwieszczenia o używaniu słowa „Anzac” (*Gazette* 1916, p 3765)

Obwieszczenie zakazujące używania słowa „Anzac” (*Gazette* 1916, p 2893)

Część D

Ochrona nazwy, odznak, etc. Związku Skautek (*Gazette* 1931, p 1542)

Ochrona nazwy i odznaki organizacji Toc H (*Gazette* 1939, p 2011)

Załącznik 2A

Godła Stowarzyszenia 28. Batalionu Maoryskiego (NZ)

Załącznik 3

Utrzymane w mocy ustawy lub rozporządzenia (odnoszące się do ochrony niektórych godeł, nazw oraz słów)

Ustawa lub rozporządzenie	Chronione godło, nazwa lub słowa
Ustawa o nadawaniu programów audiowizualnych z 1976 roku: artykuł 15	Nowozelandzka Korporacja Nadawcza
Ustawa o rozwiązaniu Zarządu ds. Obozów Zdrowotnych dla Dzieci z 1999: artykuł 14	Godło Federacji Obozów Zdrowotnych dla Dzieci im. Króla Jerzego V
Ustawa o ochronie znaku Igrzysk Brytyjskiej Wspólnoty Narodów z 1974 roku	Symbol X Igrzysk Brytyjskiej Wspólnoty Narodów
Ustawa o ochronie dóbr kultury podczas konfliktów zbrojnych z 2012 roku: artykuł 36	Godło Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego
Ustawa o grach hazardowych z 2003 roku: artykuł 267	Nowozelandzka Komisja ds. Gier Losowych
Ustawa o grach hazardowych z 2003 roku: artykuł 268	Loteria Złoty Ptak Kiwi
Ustawa o Konwencjach Genewskich z 1958 roku: artykuł 8	Czerwony Krzyż lub Krzyż Genewski Czerwony Półksiężyc Czerwony Kryształ Czerwony Lew i Słońce
Ustawa o Korporacji ds. Gospodarki Mieszkaniowej z 1974 roku: artykuł 43	Nowozelandzka Korporacja ds. Gospodarki Mieszkaniowej oraz Korporacja ds. Gospodarki Mieszkaniowej Nowej Zelandii

Ustawa o władzach lokalnych z 1974 roku: artykuł 696	Herby rad miast, miasteczek, hrabstw, okręgów, miejscowości, rad regionalnych i rad skonsolidowanych
Ustawa o Nowozelandzkim Muzeum Te Papa Tongarewa z 1992 roku: artykuł 23	Muzeum Nowej Zelandii, Te Papa Tongarewa, Narodowa Galeria Sztuki, Muzeum Narodowe
Ustawa o Narodowym Memoriale Wojennym z 1992 roku: artykuł 15	Narodowy Memoriał Wojenny, Memoriał Wojenny, Carillon, Sala Pamięci o Poległych
Ustawa o Nowozelandzkim Instytucie Antarktycznym z 1996 roku: artykuł 11	Nowozelandzki Instytut Antarktyczny, Komitet Badawczy Dependencji Rossa, Nowozelandzki Program Antarktyczny
Ustawa o Nowozelandzkiej Korporacji ds. Eksportu i Importu z 1974 roku: artykuł 30	Nowozelandzka Korporacja ds. Eksportu i Importu
Ustawa o Nowozelandzkiej Komisji Filmowej z 1978 roku: artykuł 34	Nowozelandzka Komisja Filmowa
Ustawa o Nowozelandzkim Międzynarodowym Centrum Kongresowym z 2013 roku: artykuł 15	Nowozelandzkie Międzynarodowe Centrum Kongresowe, NZICC
Rozporządzenie o znakach zastrzeżonych z 1957 roku (SR 1957/179)	Symbol Zielonego Krzyża Bezpieczeństwa
Rozporządzenie o znakach zastrzeżonych z 1961 roku (SR 1961/120)	Symbol Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego

Rozporządzenie o znakach zastrzeżonych z 1982 roku (SR 1982/127)	TELARC
Ustawa o wyścigach konnych z 2003 roku: artykuł 24	Nowozelandzka Komisja ds. Wyścigów Konnych, Agencja Totalizatora Sportowego, TAB, Konferencja Wyścigów Konnych, Nowozelandzka Organizacja Wyścigów Koni Czystej Krwi, Konferencja Wyścigów Zaprzęgów Konnych, Nowozelandzka Organizacja Wyścigów Zaprzęgów Konnych oraz Nowozelandzkie Stowarzyszenie Wyścigów Chartów
Rozporządzenie o odznace Związku Weteranów Wojennych (<i>Gazette</i> 1950, p 1870)	Odznaka Związku Weteranów Wojennych
Ustawa z 1967 roku o zmianie ustawy o Nowozelandzkim Związku Skautów: artykuł 5	Związek Skautów
Ustawa o Nowozelandzkiej Agencji Sportu i Wypoczynku z 2002: artykuł 12	Nowozelandzka Agencja Sportu i Wypoczynku
Ustawa o wykazie ośrodków certyfikacji z 1972 roku: artykuł 29	Wykaz ośrodków certyfikacji
Ustawa o Korporacji ds. Ośrodków Turystycznych z 1974 roku: artykuł 3	Korporacja ds. Ośrodków Turystycznych

Załącznik 4

Ustawy, w których wprowadza się poprawki dostosowujące

Ustawa o archiwizacji dokumentów z 1957 roku (1957 No 13)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o spółkach handlowych z 1955 roku (1955 No 63)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Narodowej Galerii Sztuki, Muzeum Narodowym i Narodowym Memoriale Wojennym z 1972 roku (1972 No 11)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o patentach z 1953 roku (1953 No 64)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o żegludze z 1952 roku (1952 No 49)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o znakach towarowych z 1953 roku (1953 No 66)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Załącznik 5

Ustawy uchylone

Ustawa o ochronie nazw i strojów stowarzyszeń zarejestrowanych w drodze przywileju królewskiego z 1930 roku (1930 No 15) (1957 Reprint, Vol 1, p 835)

Ustawa o zmianie niektórych ustaw z 1939 roku (1939 No 39) (1973 Reprint, Vol 2, p 1635)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zmianie niektórych ustaw z 1948 roku (1948 No 77) (1973 Reprint, Vol 2, p 1636)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

PATENT KRÓLEWSKI
USTANAWIAJĄCY
URZĄD GUBERNATORA
GENERALNEGO NOWEJ
ZELANDII

PATENT KRÓLEWSKI
USTANAWIAJĄCY
URZĄD GUBERNATORA
GENERALNEGO NOWEJ
ZELANDII

PATENT KRÓLEWSKI
USTANAWIAJĄCY URZĄD
GUBERNATORA GENERALNEGO
NOWEJ ZELANDII
(SR 1983/225)

*Letters Patent Constituting the Office
of Governor-General of New Zealand, 1983*

Elżbieta R

Elżbieta Druga, z Łaski Bożej Królowa Nowej Zelandii oraz innych jej Królestw i Terytoriów, Głowa Wspólnoty Narodów, Obrończyni Wiary;

Do wszystkich, którzy zapoznają się z niniejszym dokumentem, z Pozdrowieniami:

Przywołuje Patent Królewski z 11 maja 1917 roku

Zważywszy, że w drodze Patentu Królewskiego opatrzonego Wielką Pieczęcią Zjednoczonego Królestwa, wydanego w Westminsterze z datą 11 dnia maja 1917 roku, Jego Królewska Mość ówczesny Król Jerzy V ustanowił, zarządził i ogłosił, że winien być powołany Gubernator Generalny i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w Dominium Nowej Zelandii.

Przywołuje Patent Królewski z 18 grudnia 1918 roku

I zważywszy, że w drodze Patentu Królewskiego opatrzonego Wielką Pieczęcią Zjednoczonego Królestwa, wydanego w Westminsterze z datą 18 dnia grudnia 1918 roku, Jego Królewska Mość ówczesny Król Jerzy V wydał dalsze postanowienia w celu ogłoszenia oraz wejścia w życie rzeczzonego Patentu Królewskiego noszącego datę 11 dnia maja 1917 roku, w miejsce postanowienia zawartego w piętnastej klauzuli tegoż.

Przywołuje Instrukcje Królewskie z 11 maja 1917 roku

I zważywszy, że 11 dnia maja 1917 roku na Dworze Św. Jakuba Jego Królewska Mość ówczesny Król Jerzy V przekazał Gubernatorowi Generalnemu i Naczelnemu Dowódcy Sił Zbrojnych Instrukcje opatrzone Królewskim Podpisem oraz Pieczęcią Sygnetową.

Przywołuje Zawieszone Pełnomocnictwo z 23 lipca 1917 roku

I zważywszy, że 23 dnia lipca 1917 roku na Dworze Św. Jakuba Jego Królewska Mość ówczesny Król Jerzy V wydał Zawieszone Pełnomocnictwo opatrzone Królewskim Podpisem oraz Pieczęcią Sygnetową, wyznaczające Naczelnego Sędziego lub w danym czasie Najstarszego Rangą Sędziego Sądu Najwyższego Nowej Zelandii, który będzie sprawował rządy w Nowej Zelandii w razie śmierci, niezdolności do sprawowania urzędu lub nieobecności Gubernatora Generalnego i Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych oraz (w ostateczności) Wicegubernatora.

Przywołuje zatwierdzenie przez Radę Wykonawczą projektu nowego Patentu Królewskiego

I zważywszy, że w drodze rozporządzenia w radzie wydanego w Wellington z datą 26 dnia września 1983 roku Nasz Gubernator Generalny i Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych Nowej Zelandii, działając za radą i zgodą Rady Wykonawczej Nowej Zelandii, zwrócił się z prośbą o wydanie nowego Patentu Królewskiego odwołującego rzeczony Patent Królewski noszący datę 11 dnia maja 1917 roku, rzeczony Patent Królewski noszący datę 18 dnia grudnia 1918 roku, rzeczony Instrukcje i rzeczony Zawieszone Pełnomocnictwo, oraz wprowadzający w miejsce uchylonych dokumentów odmienną regulację w formie projektu nowego Patentu Królewskiego wskazanego w Załączniku 1 do tego rozporządzenia w radzie.

Przywołuje stosowanie Patentu Królewskiego, Instrukcji Królewskich oraz Zawieszonego Pełnomocnictwa do Wysp Cooka oraz Niue

I zważywszy, że rzeczony Patent Królewski noszący datę 11 dnia maja 1917 roku, rzeczony Patent Królewski noszący datę 18 dnia grudnia 1918 roku, rzeczony Instrukcje i rzeczony Zawieszone

Pełnomocnictwo rozciągają swoją moc obowiązującą na samorządne państwo Wyspy Cooka oraz samorządne państwo Niue jako część porządku prawnego odpowiednio Wysp Cooka oraz Niue.

Przywołuje zatwierdzenie przez Rząd Wysp Cooka oraz Rząd Niue projektu nowego Patentu Królewskiego

I zważywszy, że zatwierdzenie rzeczonych projektu nowego Patentu Królewskiego zostało poświadczane w imieniu Rządu Wysp Cooka oraz Rządu Niue.

Dokonuje uchyleń

Stąd też obecnie w drodze niniejszego dokumentu odwołujemy rzeczony Patent Królewski noszący datę 11 dnia maja 1917 roku, rzeczony Patent Królewski noszący datę 18 dnia grudnia 1918 roku, rzeczony Instrukcje i rzeczony Zawieszony Pełnomocnictwo, ale bez uszczerbku dla jakichkolwiek czynności, które na ich podstawie zostały zgodnie z prawem dokonane;

I niniejszym oświadczamy, że osoby, które były członkami organu zwanego Radą Wykonawczą Nowej Zelandii bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszego Naszego Patentu Królewskiego będą członkami Naszej, niniejszym ustanowionej, Rady Wykonawczej, jak gdyby zostali oni do niej powołani na podstawie niniejszego Naszego Patentu Królewskiego.

Oświadczamy zatem, wedle Naszej woli i uznania, co następuje:

1. Ustanowienie Urzędu Gubernatora Generalnego i Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych

Niniejszym ustanawiamy, zarządzamy oraz ogłaszamy, że będzie powołany w Naszym Królestwie Nowej Zelandii, w którego skład wchodzi –

- (a) Nowa Zelandia; oraz
- (b) samorządne państwo Wyspy Cooka; oraz
- (c) samorządne państwo Niue; oraz
- (d) Tokelau; oraz
- (e) Dependencja Rossa, –

Gubernator Generalny i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych, który będzie Naszym przedstawicielem w Naszym Królestwie Nowej Zelandii, będzie dysponował oraz będzie mógł korzystać z uprawnień i pełnomocnictw przyznanych mu niniejszym Naszym Patentem Królewskim, ale bez uszczerbku dla urzędu, uprawnień i pełnomocnictw każdej innej osoby, która została lub może zostać powołana, aby reprezentować Nas w dowolnej części Naszego Królestwa Nowej Zelandii, i aby korzystać z uprawnień i pełnomocnictw w Naszym imieniu.

2. Powołanie Gubernatora Generalnego i Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych

I niniejszym zarządzamy i ogłaszamy, że Nasz Gubernator Generalny i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych (zwany dalej Naszym Gubernatorem Generalnym) będzie powołany przez Nas, w drodze listów komisyjnych opatrzonych Pieczęcią Nowej Zelandii, i będzie sprawował urząd wedle Naszego uznania.

3. Uprawnienia i pełnomocnictwa Gubernatora Generalnego

I niniejszym upoważniamy Naszego Gubernatora Generalnego, chyba że w przepisach prawa przewidziano inaczej, –

- (a) do sprawowania w Naszym imieniu władzy wykonawczej Naszego Królestwa Nowej Zelandii albo bezpośrednio, albo za pośrednictwem funkcjonariuszy podporządkowanych Naszemu Gubernatorowi Generalnemu; oraz
- (b) dla większej pewności, a nie celem ograniczenia ogólnego charakteru powyższej regulacji zawartej w niniejszej klauzuli, do wykonywania w podobny sposób wszelkich czynności, które należą do Urzędu Gubernatora Generalnego, włączając w to uprawnienia i pełnomocnictwa przyznane dalej w drodze niniejszego Naszego Patentu Królewskiego.

4. Wykonywanie uprawnień i pełnomocnictw przez Gubernatora Generalnego

Nasz Gubernator Generalny będzie wykonywał wszelkie uprawnienia i pełnomocnictwa Gubernatora Generalnego zgodnie z –

- (a) brzmieniem niniejszego Naszego Patentu Królewskiego oraz takimi opatrzonymi Pieczęcią Nowej Zelandii listami

komisyjnymi, jakie mogą zostać skierowane do Naszego Gubernatora Generalnego; oraz

- (b) takimi prawami, jakie obowiązują obecnie i będą odąd obowiązywać w Naszym Królestwie Nowej Zelandii lub w jakiegokolwiek jego części.

5. Obwieszczenie listów komisyjnych Gubernatora Generalnego

Każda osoba powołana na Urząd Gubernatora Generalnego, przed przystąpieniem do sprawowania tego urzędu, zadba, aby listy komisyjne powołujące tę osobę na Gubernatora Generalnego zostały publicznie odczytane w obecności Naczelnego Sędziego lub innego sędziego Wysokiego Sądu Nowej Zelandii oraz członków Rady Wykonawczej.

6. Przysięga składana przez Gubernatora Generalnego

Nasz Gubernator Generalny, niezwłocznie po publicznym odczytaniu listów komisyjnych powołujących go na urząd, złoży –

- (a) Przysięgę Wierności w formie określonej w danym czasie w prawodawstwie Nowej Zelandii; oraz
- (b) Przysięgę właściwego sprawowania Urzędu Gubernatora Generalnego w następującej formie:

Ja, [*imię i nazwisko*], przysięgam, że – jako Gubernator Generalny i Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych Królestwa Nowej Zelandii, w którego skład wchodzi Nowa Zelandia, samorządne państwa Wyspy Cooka oraz Niue; Tokelau; oraz Dependencja Rossa – będę wiernie i bezstronnie służył Jej [*lub Jego*] Królewskiej Mości [*podać imię panującego Suwerena, tak oto: Królowej Elżbiecie Drugiej*], Królowej Nowej Zelandii [*lub Królowi Nowej Zelandii*], Jej [*lub Jego*] dziedzicom i następcom, oraz narodowi Królestwa Nowej Zelandii, zgodnie z ich odpowiednimi prawami i zwyczajami. Tak mi dopomóż Bóg,

które to przysięgi Naczelnny Sędzia lub inny sędzia, w którego obecności odczytuje się listy komisyjne, jest niniejszym zobowiązany odebrać.

7. Utworzenie Rady Wykonawczej

I niniejszym dokumentem ustanawiamy Radę Wykonawczą w celu służeńia radą Nam i Naszemu Gubernatorowi Generalnemu w Rządzie Naszego Królestwa Nowej Zelandii.

8. Członkostwo w Radzie Wykonawczej

Rada Wykonawcza będzie się składała z osób, które – będąc powołane do Rady Wykonawczej spośród osób spełniających wymogi na to stanowisko na podstawie Ustawy Konstytucyjnej z 1986 roku – są w danym czasie Naszymi odpowiedzialnymi doradcami.

9. Korum w Radzie Wykonawczej

Rada Wykonawcza nie przystąpi do rozpatrywania żadnej sprawy, chyba że podczas całego posiedzenia, na którym taka sprawa jest rozstrzygana, będzie obecnych przynajmniej dwóch członków (nie licząc osoby przewodniczącej posiedzeniu pod nieobecność Naszego Gubernatora Generalnego), z wyjątkiem nagłej lub nadzwyczajnej sytuacji, gdy członkowie mogą uczestniczyć za pośrednictwem dowolnego środka łączności, który pozwala każdemu członkowi skutecznie brać udział w całym posiedzeniu.

10. Powołanie członków Rady Wykonawczej, etc.

I niniejszym zatem upoważniamy Naszego Gubernatora Generalnego, aby w Naszym imieniu i na Naszą rzecz ustanawiał i powoływał pod Pieczęcią Nowej Zelandii do sprawowania urzędu wedle uznania, wszystkich takich członków Rady Wykonawczej, Ministrów Korony, komisarzy, przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych Nowej Zelandii, głównych przedstawicieli w innych państwach lub akredytowanych przy organizacjach międzynarodowych, oraz innych niezbędnych funkcjonariuszy, którzy mogą być zgodnie z prawem ustanowieni i powołani przez Nas.

11. Korzystanie z prawa łaski

I ponadto upoważniamy Naszego Gubernatora Generalnego, do korzystania w Naszym imieniu i na Naszą rzecz z prawa łaski w Naszym Królestwie Nowej Zelandii, z wyjątkiem takich jego części, gdzie – na podstawie przepisów prawa obowiązujących obecnie lub w przyszłości, prawo łaski może być wykonywane

w Naszym imieniu i na naszą rzecz przez inną osobę lub osoby z wyłączeniem Gubernatora Generalnego; i dla większej pewności, a nie celem ograniczenia władzy niniejszym przyznanej, Nasz Gubernator Generalny może:

- (a) ułaskawić – albo bezwarunkowo, albo z uwzględnieniem zgodnych z prawem obostrzeń – dowolną osobę uwikłaną w popełnienie czynu zabronionego, za który może ona być sądzona przed jakimkolwiek sądem w Nowej Zelandii lub w innej części Naszego rzeszonego Królestwa, do której niniejsza klauzula ma zastosowanie, albo dowolną osobę skazaną za czyn zabroniony przez taki sąd; lub
- (b) odroczyć, w odniesieniu do dowolnej osoby – albo bezterminowo, albo na czas określony – wykonanie wyroku wymierzonego tej osobie przez jakikolwiek sąd w Nowej Zelandii lub w innej części Naszego rzeszonego Królestwa, do której niniejsza klauzula ma zastosowanie; lub
- (c) umorzyć – z uwzględnieniem takich zgodnych z prawem obostrzeń, które uważa on za właściwe nałożyć – całość lub część takiej grzywny lub konfiskaty, która w innym przypadku byłaby nam należna, wymierzonej za czyn zabroniony, w związku z którym dowolna osoba została skazana przez jakikolwiek sąd w Nowej Zelandii lub w innej części Naszego rzeszonego Królestwa, do której niniejsza klauzula ma zastosowanie.

12. Administrator Rządu

Za każdym razem, gdy Urząd Gubernatora Generalnego jest wakujący, lub gdy osoba sprawująca ten Urząd jest z jakiegokolwiek powodu niezdolna do wykonywania wszystkich lub niektórych zadań tego Urzędu, niniejszym udzielamy upoważnienia i nakazujemy Naczelnemu Sędziemu Nowej Zelandii wykonywanie zadań Urzędu Gubernatora Generalnego. Jeśli jednak, w danym czasie Naczelny Sędzia nie jest w stanie podjąć działań jako Gubernator Generalny, wówczas kolejny najstarszy rangą sędzia nowozelandzkiego wymiaru sprawiedliwości, który jest zdolny do podjęcia tych działań zostaje do tego upoważniony i zobowiązany. Naczelny Sędzia lub

kolejny najstarszy rangą sędzia, podczas wykonywania wszystkich lub niektórych zadań Urzędu Gubernatora Generalnego, będzie określany jako Administrator Rządu; i w niniejszym Naszym Patencie Królewskim każde odesłanie do Naszego Gubernatora Generalnego obejmuje, o ile nie będzie to sprzeczne z kontekstem, odesłanie do Naszego Administratora Rządu.

13. Przysięgi składane przez Administratora Rządu

Rzeczony Naczelný Sędzia lub kolejny najstarszy rangą sędzia nowozelandzkiego wymiaru sprawiedliwości przy pierwszej sposobności, gdy jest obowiązany podjąć działania jako Administrator Rządu, a zarazem przed przystąpieniem do wykonywania któregośkolwiek z obowiązków Urzędu Gubernatora Generalnego, składa przysięgi wskazane powyżej, które mają być złożone przez Naszego Gubernatora Generalnego, a które to przysięgi – z niezbędnymi zmianami – zostaną odebrane przez innego sędziego Wysokiego Sądu Nowej Zelandii, w obecności co najmniej dwóch członków Rady Wykonawczej.

14. Nieuszczerplenie uprawnień i pełnomocnictw Gubernatora Generalnego

Gdy Nasz Administrator Rządu wykonuje wszystkie lub niektóre z zadań Urzędu Gubernatora Generalnego, uprawnienia i pełnomocnictwa Naszego Gubernatora Generalnego nie zostaną uszczuplone, zmienione, lub w jakikolwiek inny sposób przekształcone, z wyjątkiem sytuacji, gdy w dowolnym późniejszym czasie uznamy to za właściwe.

15. Nieobecność Gubernatora Generalnego

[*Uchylony*]

16. Ministrowie zobowiązani do udzielania informacji Gubernatorowi Generalnemu

Nasi Ministrowie Korony w Nowej Zelandii będą w pełni informować Naszego Gubernatora Generalnego w sprawach dotyczących ogólnej działalności Rządu Naszego rzeszonego Królestwa, w zakresie, w jakim są za nią odpowiedzialni, oraz będą dostarczać Naszemu Gubernatorowi Generalnemu takich informacji, jakich

może on zażądać w odniesieniu do jakiegokolwiek szczególnej sprawy dotyczącej Rządu Naszego rzezczonego Królestwa.

17. Ministrowie oraz inne osoby obowiązane do wypełniania poleceń, udzielania pomocy i wspierania Gubernatora Generalnego
Nasi Ministrowie Korony oraz inni funkcjonariusze, tak cywilni, jak i wojskowi, a także wszyscy pozostali mieszkańcy Naszego Królestwa Nowej Zelandii będą stosować się do poleceń, udzielając pomocy i wspierając Naszego Gubernatora Generalnego w sprawowaniu Urzędu Gubernatora Generalnego.

18. Zastrzeżone dla Jej Królewskiej Mości uprawnienie do uchylecia, zmiany lub wprowadzenia poprawek do niniejszego Patentu Królewskiego

I niniejszym zastrzegamy Sobie, Naszym dziedzicom i następcom pełnię władzy do tego, aby uchylić, zmieniać lub wprowadzać poprawki do niniejszego Patentu Królewskiego zgodnie z tym, co My albo oni uznamy za właściwe.

19. Niniejszy Patent Królewski jako prawo obowiązujące

I ponadto ogłaszamy, że niniejszy Nasz Patent Królewski uzyska moc obowiązującą jako część porządku prawnego Naszego Królestwa Nowej Zelandii, w skład którego wchodzi Nowa Zelandia, samorządne państwo Wyspy Cooka, samorządne państwo Niue, Tokelau oraz Dependencja Rossa, z dniem 1 listopada 1983 roku.

Na dowód czego wydajemy niniejszy Nasz List jako Patent Królewski, i dla większego świadectwa oraz większej doniosłości tegoż, opatrujemy niniejszy dokument Pieczęcią Nowej Zelandii, który też sygnowaliśmy Własnoręcznym Królewskim Podpisem.

Wydano 28 dnia października Roku Pańskiego Tysiąc Dziewięćset Osiemdziesiątego Trzeciego, i w 32. Roku Naszego Panowania.

Z rozkazu Jej Królewskiej Mości

[Pieczęć]

R. D. Muldoon
Premier Nowej Zelandii

USTAWA
KONSTYTUCYJNA
Z 1986 ROKU

USTAWA KONSTYTUCYJNA Z 1986 ROKU *Constitution Act, 1986*

Ustawa reformująca prawo konstytucyjne Nowej Zelandii, scalająca w jednej ustawie wybrane unormowania o znaczeniu ustrojowym, jak również przewidująca utratę mocy obowiązującej Ustawy o ustroju Nowej Zelandii z 1852 roku przyjętej przez Parlament Zjednoczonego Królestwa jako części porządku prawnego Nowej Zelandii.

1. Skrócony tytuł i wejście w życie

- (1) Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa Konstytucyjna z 1986 roku.
- (2) Niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 1987 roku.

CZĘŚĆ 1

Suweren

2. Głowa państwa

- (1) Suweren w prawie Nowej Zelandii jest głową państwa Nowej Zelandii i będzie się wobec niego używać królewskiej tytulatury ogłoszonej i ogłaszanej w przyszłości.
- (2) Gubernator Generalny powołany przez Suwerena jest reprezentantem Suwerena w Nowej Zelandii.

3. Wykonywanie uprawnień królewskich przez Suwerena lub Gubernatora Generalnego

- (1) Każde uprawnienie przyznane Gubernatorowi Generalnemu ustawą lub na jej podstawie jest uprawnieniem królewskim, które jest wykonywane przez Gubernatora Generalnego w imieniu Suwerena, i może być wykonywane albo przez Suwerena osobiście, albo przez Gubernatora Generalnego.

- (2) Każde odesłanie w ustawie do Gubernatora Generalnego w Radzie lub jakiegokolwiek podobne wyrażenie należy rozumieć jako odesłanie do Suwerena podejmującego decyzje za radą i zgodą Rady Wykonawczej.

3A. Zasięgnięcie opinii i zgoda Rady Wykonawczej

- (1) Suweren lub Gubernator Generalny mogą realizować zadanie lub wykonywać obowiązek, albo skorzystać z uprawnienia, po zasięgnięciu opinii i uzyskaniu zgody Rady Wykonawczej, jeśli ta rada i zgoda są udzielane na posiedzeniu Rady Wykonawczej, na którym ani Suweren, ani Gubernator Generalny nie są obecni, pod warunkiem, że Suwerenowi albo Gubernatorowi Generalnemu na przeszkodzie uczestnictwu na posiedzeniu staje nieunikniony i uzasadniony powód.
- (2) Realizowanie zadania lub wykonywanie obowiązku albo skorzystanie z uprawnienia stają się skuteczne bezpośrednio po podjęciu decyzji⁷, chyba że określono inny termin.
- (3) Ani ważność realizowanego zadania lub wykonywanego obowiązku, ani ważność skorzystania z uprawnienia nie mogą być podważane w jakimkolwiek postępowaniu na tej podstawie, że Suwerenowi lub Gubernatorowi Generalnemu na przeszkodzie uczestnictwu w posiedzeniu Rady Wykonawczej nie stał nieunikniony i uzasadniony powód.

3B. Wykonywanie uprawnień i obowiązków przez Administratora

- (1) Administrator Rządu może realizować zadanie lub wykonywać obowiązek nałożone na Gubernatora Generalnego, albo skorzystać z uprawnienia przyznanego Gubernatorowi Generalnemu, jeśli –
- (a) urząd Gubernatora Generalnego jest opróżniony; albo
 - (b) Gubernator Generalny jest niezdolny do realizowania zadania lub wykonywania obowiązku, albo do skorzystania z uprawnienia.
- (2) Realizowanie zadania lub wykonywanie obowiązku przez Administratora Rządu nałożonych na Gubernatora Generalnego,

⁷ W oryg. *from the date of the meeting*.

albo skorzystanie z przyznanego mu uprawnienia stwarza domniemanie, że Administrator jest do tego uprawniony.

4. Regencja

- (1) Gdy, na mocy prawa Zjednoczonego Królestwa, funkcje królewskie są wypełniane w imieniu i z upoważnienia Suwerena przez Regenta, królewskie funkcje Suwerena w prawie Nowej Zelandii będą wypełniane w imieniu i z upoważnienia Suwerena przez tego Regenta.
- (2) Żadne postanowienie ustępu (1) nie ogranicza kompetencji Gubernatora Generalnego do korzystania z jakiegokolwiek uprawnienia Suwerena w prawie Nowej Zelandii.

5. Przekazanie Korony

- (1) Śmierć Suwerena będzie skutkowałą przeniesieniem wszystkich zadań, obowiązków, uprawnień, pełnomocnictw, praw, przywilejów i godności przynależnych Koronie na rzecz następcy Suwerena, jak to zostało określone zgodnie z ustawą Parlamentu Anglii zatytułowaną Ustawa o następstwie tronu (12 & 13 Will 3, c 2) oraz jakąkolwiek inną ustawą dotyczącą następstwa tronu, jednak w pozostałych przypadkach nie będzie wywierała skutków prawnych.
- (2) Każde odesłanie do Suwerena w akcie lub dokumencie obowiązującym w dniu lub po wejściu w życie niniejszej ustawy będzie, chyba że z kontekstu wynika inaczej, uznane za obejmujące odesłanie do dziedziców i następców Suwerena.

CZĘŚĆ 2

Władza wykonawcza

6. Ministrowie Korony będący członkami Parlamentu

- (1) Określona osoba może być powołana i może zajmować stanowisko jako członek Rady Wykonawczej lub jako Minister Korony tylko jeśli jest członkiem Parlamentu.
- (2) Niezależnie od postanowień ustępu (1), –

- (a) osoba, która nie jest członkiem Parlamentu może być powołana i może zajmować stanowisko jako członek Rady Wykonawczej lub jako Minister Korony, jeśli kandydowała w wyborach powszechnych do Izby Reprezentantów przeprowadzonych bezpośrednio przed powołaniem tej osoby na członka Rady Wykonawczej lub na Ministra Korony, ale opróżni urząd po upływie 40 dni, licząc od dnia nominacji, chyba że w trakcie tego okresu osoba ta zostanie członkiem Parlamentu; oraz
- (b) gdy osoba, która zajmuje stanowisko zarówno członka Parlamentu, jak i członka Rady Wykonawczej lub Ministra Korony, przestaje być członkiem Parlamentu, osoba ta może nadal, do upływu 28. dnia następującego po dniu, w którym przestała być członkiem Parlamentu, zajmować stanowisko członka Rady Wykonawczej lub Ministra Korony

7. Zdolność członka Rady Wykonawczej do wykonywania kompetencji ministra

Jakiegokolwiek zadanie, obowiązek lub uprawnienie wykonywane przez Ministra Korony, bądź mu przyznane (bez względu na tytuł przysługujący ministrowi), mogą, chyba że z kontekstu wynika inaczej, być sprawowane lub wykonywane przez dowolnego członka Rady Wykonawczej.

8. Powołanie podsekretarzy parlamentarnych

- (1) Gubernator Generalny może w drodze aktu podpisanego przez Gubernatora Generalnego, powołać dowolnego członka Parlamentu na stanowisko podsekretarza parlamentarnego przy takim urzędzie ministerialnym lub przy takich urzędach ministerialnych, jakie zostały wyszczególnione w akcie powołania.
- (2) Podsekretarz parlamentarny będzie zajmował stanowisko za zgodą Gubernatora Generalnego, jednak w każdym przypadku opróżni urząd w ciągu 28 dni od wygaśnięcia mandatu parlamentarnego.

9. Zadania podsekretarzy parlamentarnych

- (1) Podsekretarz parlamentarny zajmujący to stanowisko przy dowolnym urzędzie ministerialnym, będzie dysponował oraz będzie mógł wykonywać pod kierunkiem właściwego ministra takie zadania, obowiązki lub uprawnienia Ministra Korony w danym czasie zajmującego to stanowisko, jakie będą przyznane przez tego ministra podsekretarzowi parlamentarnemu.
- (2) Żadne z postanowień ustępu (1) nie ogranicza Ministra Korony w wykonywaniu osobiście jakiegokolwiek zadania, obowiązku lub uprawnienia.
- (3) Fakt, że osoba zajmująca stanowisko podsekretarza parlamentarnego przy jakimkolwiek urzędzie ministerialnym twierdzi, że wykonuje jakiegokolwiek zadanie, obowiązek lub uprawnienie właściwego ministra, stwarza domniemanie, że osoba ta jest do tego uprawniona.

9A. Doradca Prawny Rządu uprawniony do wykonywania funkcji Prokuratora Generalnego

Doradca Prawny Rządu może realizować zadanie lub wykonywać obowiązek nałożone na Prokuratora Generalnego, albo skorzystać z przyznanego mu uprawnienia.

9B. Powołanie osoby działającej w zastępstwie Doradcy Prawnego Rządu

- (1) Gubernator Generalny może powołać adwokata lub radcę prawnego z co najmniej siedmioletnią praktyką zawodową, aby działał –
 - (a) w miejsce, lub w zastępstwie Doradcy Prawnego Rządu, podczas absencji Doradcy Prawnego Rządu lub gdy Doradca Prawny Rządu jest niezdolny do sprawowania urzędu w sposób umożliwiający należyte wykonywanie swoich obowiązków; albo
 - (b) w czasie wakatu na stanowisku Doradcy Prawnego Rządu.
- (2) Realizowanie zadania lub wykonywanie obowiązku, albo skorzystanie z uprawnienia przez osobę powołaną na pod-

stawie ustępu (1) stwarza domniemanie, w braku dowodu przeciwnego, że osoba ta jest do tego uprawniona.

9C. Delegowanie uprawnień Prokuratora Generalnego i Doradcy Prawnego Rządu

- (1) Doradca Prawny Rządu może, na podstawie wyrażonej na piśmie zgody Prokuratora Generalnego, pisemnie delegować Zastępcy Doradcy Prawnego Rządu zadania lub obowiązki nałożone na Prokuratora Generalnego, lub przyznane mu uprawnienia.
- (2) Doradca Prawny Rządu może pisemnie delegować na Zastępcę Doradcy Prawnego Rządu zadania lub obowiązki nałożone na Doradcę Prawnego Rządu lub przyznane mu uprawnienia, z wyjątkiem kompetencji do delegowania przyznanej w niniejszym ustępie.
- (3) Delegacja podlega odwołaniu i nie ogranicza Prokuratora Generalnego lub Doradcy Prawnego Rządu w realizowaniu zadania lub wykonywaniu obowiązku albo skorzystaniu z uprawnienia.
- (4) Delegacji można udzielić na warunkach wyszczególnionych w akcie delegacji.
- (5) Fakt, że Zastępca Doradcy Prawnego Rządu wykonuje zadanie lub obowiązek, albo korzysta z uprawnienia stwarza domniemanie, w braku dowodu przeciwnego, że osoba ta jest do tego uprawniona.

CZEŚĆ 3

Legislatura

Izba Reprezentantów

10. Izba Reprezentantów

- (1) Będzie istniała nadal Izba Reprezentantów Nowej Zelandii.
- (2) Izba Reprezentantów jest tym samym organem, co Izba Reprezentantów wskazana w artykule 32 Ustawy o ustroju

Nowej Zelandii z 1852 roku przyjętej przez Parlament Zjednoczonego Królestwa.

- (3) Izba Reprezentantów będzie uważana za funkcjonującą nieprzerwanie, bez względu na rozwiązanie Parlamentu lub wygaśnięcie jego pełnomocnictw.
- (4) Członkami Izby Reprezentantów będą osoby wybierane we właściwym czasie zgodnie z postanowieniami Ustawy wyborczej z 1993 roku, wobec których będzie się używać określenia **członkowie Parlamentu**.

11. Przymięga składaną przez członków Parlamentu

- (1) Członek Parlamentu nie będzie mógł zasiadać ani głęosować w Izbie Reprezentantów do czasu złożenia przysięgi w formie określonej w artykule 17 Ustawy o przysięgach i oświadczeniach z 1957 roku.
- (2) Przymięga składaną na podstawie niniejszego artykułu będzie odebrana przez Gubernatora Generalnego lub osobę upoważnioną przez Gubernatora Generalnego do odebrania przysięgi.

12. Wybór Spikera

Izba Reprezentantów, na pierwszym posiedzeniu po wyborze swoich członków w głęosowaniu powszechnym oraz niezwłocznie na pierwszym posiedzeniu po powstaniu wakatu na stanowisku Spikera, wybiera jednego ze swoich członków na Spikera, a każdy taki wybór staje się skutecznym po zatwierdzeniu przez Gubernatora Generalnego.

13. Spiker sprawujący urząd bez względu na rozwiązanie Parlamentu lub wygaśnięcie jego pełnomocnictw

Osoba zajmująca urząd Spikera w okresie bezpośrednio poprzedzającym rozwiązanie Parlamentu lub wygaśnięcie jego pełnomocnictw, pozostaje na stanowisku, pomimo rozwiązania lub wygaśnięcia pełnomocnictw, aż do upływu dnia głęosowania w kolejnych wyborach powszechnych, chyba że osoba ta wcześniej opróżni zajmowany urząd Spikera.

14. Parlament

- (1) Ustanawia się Parlament Nowej Zelandii, który będzie się składał z Suwerena w prawie Nowej Zelandii oraz Izby Reprezentantów.
- (2) Parlament Nowej Zelandii jest tym samym organem, który przed wejściem w życie niniejszej ustawy nosił nazwę Zgromadzenia Ogólnego (ustanowionego w artykule 32 Ustawy o ustroju Nowej Zelandii z 1852 roku przyjętej przez Parlament Zjednoczonego Królestwa), i który składał się z Gubernatora Generalnego oraz Izby Reprezentantów.

15. Prawotwórcze uprawnienia Parlamentu

- (1) Parlament Nowej Zelandii posiada nadal pełnię uprawnień prawotwórczych.
- (2) Żadna ustawa Parlamentu Zjednoczonego Królestwa uchwalona po wejściu w życie niniejszej ustawy nie będzie obowiązywała na terytorium Nowej Zelandii jako część jej porządku prawnego.

16. Sankcja królewska wobec projektów ustaw

Projekt ustawy uchwalony przez Izbę Reprezentantów stanie się prawem, gdy Suweren lub Gubernator Generalny udzieli mu sankcji i podpiszą go na dowód takiej zgody.

17. Okres pełnomocnictw Parlamentu

- (1) Okres pełnomocnictw Parlamentu będzie trwał nie dłużej niż trzy lata, licząc od dnia ogłoszenia wyników ostatnich wyborów do Izby Reprezentantów, chyba że Parlament zostanie wcześniej rozwiązany.
- (2) W odniesieniu do ustępu (1) stosuje się artykuł 268 Ustawy wyborczej z 1993 roku.

18. Zwoływanie, odraczenie sesji i rozwiązywanie Parlamentu

- (1) Gubernator Generalny może w drodze proklamacji zwołać Parlament, który zbierze się w wyznaczonym w niej miejscu i czasie, bez względu na to, że proklamacja została podpisana

albo zaczęła obowiązywać w czasie, w którym sesja Parlamentu była odroczone na określony czas.

- (1A) Gubernator Generalny może, w drodze proklamacji, zmienić miejsce obrad Parlamentu określone w proklamacji zwołującej Parlament, jeśli miejsce to jest niebezpieczne lub nie nadaje się do zamieszkania.
- (2) Gubernator Generalny może, w drodze proklamacji, odroczyć sesję lub rozwiązać Parlament.
- (3) Proklamacja zwołująca, odraczająca sesję lub rozwiązująca Parlament wywiera skutek –
 - (a) z dniem ogłoszenia w dzienniku urzędowym; lub
 - (b) w następstwie publicznego odczytania przez osobę, która została do tego upoważniona przez Gubernatora Generalnego, w obecności Sekretarza Izby Reprezentantów oraz dwóch innych osób.
- (4) Każda proklamacja, która wywiera skutek zgodnie z ustępem (3)(b) zostanie po publicznym odczytaniu ogłoszona w dzienniku urzędowym tak szybko, jak to będzie możliwe.

19. Pierwsze posiedzenie Parlamentu po wyborach powszechnych

Po wyborze członków Izby Reprezentantów w głosowaniu powszechnym Parlament zbierze się nie później niż w ciągu sześciu tygodni od dnia wyznaczonego na ogłoszenie wyników tych wyborów.

20. Wygaśnięcie lub wznowienie prac parlamentarnych

- (1) Jakikolwiek projekt, petycja lub inna sprawa rozpatrywana przez Izbę Reprezentantów lub którąś z jej komisji podczas sesji Parlamentu –
 - (a) nie wygasa wskutek odroczenia sesji tego Parlamentu i może zostać podjęta podczas następnej sesji Parlamentu (sesji tego Parlamentu);
 - (b) wygasa wskutek rozwiązania lub wygaśnięcia pełnomocnictw tego Parlamentu, ale może zostać wznowiona

podczas następnej sesji Parlamentu (sesji następnego Parlamentu).

- (2) Prace parlamentarne zostają wznowione podczas następnej sesji Parlamentu, jeśli – po rozwiązaniu albo wygaśnięciu pełnomocnictw – Izba Reprezentantów postanowi, że prace parlamentarne zostaną wznowione podczas tej sesji.

Parlament i finanse publiczne

21. Projekty ustaw przyznających środki publiczne

[Uchylony]

22. Parlamentarna kontrola finansów publicznych

Nie będzie zgodne z prawem, chyba że na podstawie ustawy Parlamentu, działanie Korony polegające na, –

- (a) nałożeniu podatku; lub
- (b) zaciągnięciu pożyczki lub otrzymaniu pożyczki od jakiegokolwiek podmiotu; lub
- (c) wydatkowaniu środków publicznych.

CZEŚĆ 4

Sądownictwo

23. Ochrona sędziów przed usunięciem z urzędu

Sędzia Wysokiego Sądu nie zostanie usunięty z urzędu, chyba że przez Suwerena lub Gubernatora Generalnego działających na podstawie adresu Izby Reprezentantów, który to adres może być wysunięty tylko ze względu na niewłaściwe zachowanie tego sędziego lub niezdolność tego sędziego do wywiązywania się z obowiązków przypisanych urzędowi sędziowskiemu.

24. Niedopuszczalność obniżenia uposażeń sędziów

Uposażenie sędziego Wysokiego Sądu nie ulegnie obniżeniu w okresie sprawowania urzędu sędziowskiego.

CZĘŚĆ 5

Postanowienia różne

25. Biblioteka Zgromadzenia Ogólnego zwana Biblioteką Parlamentarną

- (1) Biblioteka dotychczas zwana Biblioteką Zgromadzenia Ogólnego, od wejścia w życie niniejszej ustawy, będzie nosiła nazwę Biblioteki Parlamentarnej.
- (2) Urzędnik dotychczas zwany Głównym Bibliotekarzem Biblioteki Zgromadzenia Ogólnego, od wejścia w życie niniejszej ustawy, będzie nosił nazwę Bibliotekarza Parlamentarnego.
- (3) Z zastrzeżeniem artykułu 27, wszelkie odesłania do Biblioteki Zgromadzenia Ogólnego lub do Głównego Bibliotekarza Biblioteki Zgromadzenia Ogólnego w jakiegokolwiek innej ustawie lub w jakimkolwiek innym akcie będą odtąd, chyba że z kontekstu wynika inaczej, odczytywane jako odesłania odpowiednio do Biblioteki Parlamentarnej i do Bibliotekarza Parlamentarnego.

26. Ustawy Zjednoczonego Królestwa tracące moc obowiązującą jako część porządku prawnego Nowej Zelandii

- (1) Wraz z wejściem w życie niniejszej ustawy następujące ustawy Parlamentu Zjednoczonego Królestwa, mianowicie –
 - (a) Ustawa o ustroju Nowej Zelandii z 1852 roku (15 and 16 Vict, c 72); oraz
 - (b) Statut Westminsterski z 1931 roku (22 Geo V, c 4); oraz
 - (c) Ustawa z 1947 o zmianie ustawy o ustroju Nowej Zelandii (11 Geo VI, c 4), –tracą moc obowiązującą jako część porządku prawnego Nowej Zelandii.
- (2) Postanowienia artykułów 20, 20A i 21 Ustawy o wykładni ustaw z 1924 roku będą miały zastosowanie do ustaw wyszczególnionych w ustępie (1), tak jakby były one ustawami

Parlamentu Nowej Zelandii, które zostały uchylone na mocy tego ustępu.

- (3) Niezależnie od postanowień ustępu (2), przyjmuje się niniejszym, że artykuł 11 Statutu Westminsterkiego z 1931 roku (22 Geo V, c 4) (w którym to artykule uznano, że wyrażenie **Kolonia** nie będzie, w jakiegokolwiek ustawie Parlamentu Zjednoczonego Królestwa uchwalonej po wejściu w życie Statutu Westminsterkiego z 1931 roku, obejmowało Dominium albo jakiegokolwiek Prowincji lub Stanu stanowiących część Dominium) nie przestanie wywierać skutku ze względu na utratę, na podstawie ustępu (1), mocy obowiązującej Statutu Westminsterkiego z 1931 roku jako części porządku prawnego Nowej Zelandii.

27. Poprawki dostosowujące do innych ustaw

Ustawy wyszczególnione w Załączniku 1 zostają niniejszym zmienione w sposób wskazany w tym załączniku.

28. Przepisy uchylone

- (1) Ustawy wyszczególnione w Załączniku 2 zostają niniejszym uchylone.
- (2) Ustawa z 1962 roku o zmianie ustawy o rozporządzeniach zostaje niniejszym uchylona.
- (3), (4) *Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.*

29. Postanowienia przejściowe i dostosowujące dotyczące Parlamentu

- (1) Parlament działający w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy (przed wejściem w życie niniejszej ustawy zwany Zgromadzeniem Ogólnym) będzie nadal funkcjonował na podstawie postanowień niniejszej ustawy.
- (2) Od wejścia w życie niniejszej ustawy, jakiegokolwiek odesłanie do Zgromadzenia Ogólnego lub do Zgromadzenia Ogólnego Nowej Zelandii w ustawie uchwalonej przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy oraz w jakimkolwiek akcie wykonywanym przed tym dniem, chyba że z kontekstu wynika inaczej, będzie odczytywane jako odesłanie do Parlamentu Nowej Zelandii.

- (3) Ustęp (2) nie znajdzie zastosowania do Ustawy o wykładni ustaw z 1924 roku.

Załącznik 1

Poprawki dostosowujące

Ustawa o stosowaniu środków nadzwyczajnych w rolnictwie z 1934 roku (1934 No 34) (RS Vol 1, p 87)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o obronie cywilnej z 1983 roku (1983 No 46)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o liście cywilnej z 1979 roku (1979 No 33)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o cłach z 1966 roku (1966 No 19) (RS Vol 2, p 57)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o stabilizacji ekonomicznej z 1948 roku (1948 No 38) (RS Vol 6, p 227)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o stosunkach zewnętrznych i służbie zagranicznej z 1983 roku (1983 No 128)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Państwowym Funduszu Emerytalnym z 1956 roku (1956 No 47) (RS Vol 13, p 97)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o sądownictwie z 1908 roku (1908 No 89) (1957 Reprint, Vol 6, p 699)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przysięgach i oświadczeniach z 1957 roku (1957 No 88) (RS Vol 4, p 1)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o dostępie do informacji publicznej z 1982 roku (1982 No 156)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Ombudsmanie z 1975 roku (1975 No 9)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Służbie Parlamentarnej z 1985 roku (1985 No 128)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ograniczeniu popytu na produkty naftowe z 1981 roku (1981 No 12)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o handlu artykułami pierwszej potrzeby z 1953 roku (1953 No 10) (RS Vol 4, p 201)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o finansach publicznych z 1977 roku (1977 No 65)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o utrzymaniu porządku publicznego z 1932 roku (1932 No 3) (RS Vol 4, p 233)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o rozporządzeniach z 1936 roku (1936 No 17) (RS Vol 10, p 723)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zmianie niektórych ustaw z 1936 roku (1936 No 58) (RS Vol 1, p 31)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Traktacie z Waitangi z 1975 roku (1975 No 114) (RS Vol 8, p 877)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Załącznik 2

Ustawy uchylone

Ustawa o przekazaniu Korony z 1908 roku (1908 No 42) (RS Vol 2, s. 323)

Ustawa z 1977 roku o zmianie ustawy o Legislaturze (1977 No 22) (RS Vol 6, p 764)

Ustawa z 1970 roku o zmianie ustawy o ustroju Nowej Zelandii
(1970 No 94) (RS Vol 10, p 463)

Ustawa z 1973 roku o zmianie ustawy o ustroju Nowej Zelandii
(1973 No 114) (RS Vol 10, p 463)

Ustawa z 1947 roku o zmianie ustawy o ustroju Nowej Zelandii
(wniosek i wyrażenie zgody) (1947 No 44) (RS Vol 10, p 461)

Ustawa o uprawnieniach królewskich z 1983 roku (1983 No 20)

Ustawa o przyjęciu Statutu Westminsterskiego z 1947 roku (1947
No 38) (RS Vol 11, p 393)

USTAWA O STOSOWANIU
PRAW IMPERIALNYCH
Z 1988 ROKU

USTAWA O STOSOWANIU PRAW IMPERIALNYCH Z 1988 ROKU

Imperial Laws Application Act, 1988

Ustawa określająca, w jakim zakresie ustawy imperialne, imperialne prawodawstwo pochodne oraz angielskie *common law* są częścią porządku prawnego Nowej Zelandii.

1. Skrócony tytuł i wejście w życie

- (1) Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o stosowaniu praw imperialnych z 1988 roku.
- (2) Niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 1989 roku.

2. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych

W niniejszej ustawie, chyba że z kontekstu wynika inaczej, –

ustawa imperialna oznacza ustawę uchwaloną przez Parlament Anglii, Parlament Wielkiej Brytanii lub Parlament Zjednoczonego Królestwa; ale nie obejmuje imperialnego prawodawstwa pochodnego

imperialne prawodawstwo pochodne oznacza rozporządzenie w radzie, rozporządzenie lub inny akt prawodawczy przyjęty zgodnie z jakąkolwiek ustawą imperialną; jak również obejmuje patenty królewskie wyszczególnione w Załączniku 2.

3. Stosowanie ustaw imperialnych oraz imperialnego prawodawstwa pochodnego jako części porządku prawnego Nowej Zelandii

- (1) Ustawy imperialne wyszczególnione w Załączniku 1, oraz imperialne prawodawstwo pochodne wyszczególnione w Załączniku 2, zostają niniejszym uznane za część porządku prawnego Nowej Zelandii.
- (2) Po wejściu w życie niniejszej ustawy, każde postanowienie ustawy imperialnej oraz imperialnego prawodawstwa pochodnego, o których mowa w ustępie (1) będzie miało taką samą moc obowiązującą jako część porządku prawnego

Nowej Zelandii, jaką miało bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszej ustawy.

- (3) Niezależnie od postanowień ustępu (2), uznaje się niniejszym, że Ustawa o obejmowaniu tronu z 1910 roku (Zjednoczone Królestwo) weszła w życie w Nowej Zelandii 3 sierpnia 1910 roku (w dniu, w którym otrzymała sankcję królewską).
- (4) *[Uchylony]*
- (5) Z zastrzeżeniem artykułu 6, uznanie w ustępie (1) imperialnego prawodawstwa pochodnego wymienionego w Załączniku 2 za część porządku prawnego Nowej Zelandii nie narusza uprawnienia żadnego podmiotu do zmiany lub uchylenia imperialnego prawodawstwa pochodnego, ani do uznania, że przestanie ono obowiązywać jako część porządku prawnego Nowej Zelandii.
- (6) Gdy –
 - (a) imperialne prawodawstwo pochodne wyszczególnione w Załączniku 2 zostaje uchylone; lub
 - (b) uznaje się, że takie imperialne prawodawstwo pochodne traci moc obowiązującą jako część porządku prawnego Nowej Zelandii, –

Gubernator Generalny może w następstwie tego wprowadzić, w drodze rozporządzenia w radzie, takie zmiany dostosowujące do tego załącznika, jakie będą konieczne, aby nadać temu uchyleniu lub uznaniu moc obowiązującą.

- (7) Rozporządzenie w radzie wydane na podstawie ustępu (6) jest aktem prawodawczym, który może zostać odrzucony przez Parlament dla celów Ustawy o ustawodawstwie delegowanym z 2012 roku i winno zostać przedstawione Izbie Reprezentantów zgodnie z artykułem 41 tej ustawy.

4. Pozostałe ustawy imperialne oraz imperialne prawodawstwo pochodne niebędące częścią porządku prawnego Nowej Zelandii

- (1) Po wejściu w życie niniejszej ustawy, żadna ustawa imperialna uchwalona przed wejściem w życie niniejszej ustawy (inna niż

wyszczególniona w Załączniku 1), oraz – z uwzględnieniem ustępu (2) – żadne imperialne prawodawstwo pochodne przyjęte przed wejściem w życie niniejszej ustawy (inne niż wyszczególnione w Załączniku 2) nie będą częścią porządku prawnego Nowej Zelandii.

- (2) Żadne postanowienie ustępu (1) nie ma zastosowania do rozporządzenia w radzie wydanego na podstawie przepisów ustaw ekstradycyjnych z lat 1870–1935 Parlamentu Wielkiej Brytanii, które na mocy artykułu 21 Ustawy ekstradycyjnej z 1965 roku obowiązywało jako część porządku prawnego Nowej Zelandii bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszej ustawy, i nadal wywiera skutki prawne na podstawie artykułu 104(2) Ustawy ekstradycyjnej z 1999 roku.
- (3) Żadne postanowienie ustępu (1) nie ma wpływu na to, czy postanowienie ustawy imperialnej lub imperialnego prawodawstwa pochodnego przed wejściem w życie niniejszej ustawy stanowiło część porządku prawnego Nowej Zelandii.
- (4) Gdy ustawa imperialna lub imperialne prawodawstwo pochodne przestaje, wraz z wejściem w życie niniejszej ustawy, być częścią porządku prawnego Nowej Zelandii, Ustawa o wykładni ustaw z 1924 roku znajdzie zastosowanie, –
 - (a) wobec ustawy imperialnej, tak jak byłąby stosowana w razie uchylecia ustawy Parlamentu Nowej Zelandii;
 - (b) wobec imperialnego prawodawstwa pochodnego, tak jak byłąby stosowana w razie uchylecia rozporządzenia wydanego na podstawie takiej ustawy.

5. Stosowanie angielskiego *common law*

Po wejściu w życie niniejszej ustawy, angielskie *common law* (łącznie z zasadami i regułami słuszności), o ile było częścią porządku prawnego Nowej Zelandii bezpośrednio przed wejściem w życie niniejszej ustawy, będzie nadal częścią porządku prawnego Nowej Zelandii.

6. Uprawnienie do tworzenia prawodawstwa pochodnego na podstawie ustaw imperialnych jako części porządku prawnego Nowej Zelandii

- (1) Gdy po wejściu w życie niniejszej ustawy, ustawa imperialna, która jest częścią porządku prawnego Nowej Zelandii przyznaje Suwerenowi uprawnienie do tworzenia prawodawstwa pochodnego, –
 - (a) prawodawstwo pochodne tworzone zgodnie z tym uprawnieniem po wejściu w życie niniejszej ustawy, które mogłoby obowiązywać jako część porządku prawnego Nowej Zelandii, będzie miało taki skutek, –
 - (i) w przypadku prawodawstwa pochodnego, które dotyczy Komitetu Sądowego Tajnej Rady (innego niż prawodawstwo pochodne, które dotyczy wyłącznie Nowej Zelandii), jeśli jest tworzone przez Suwerena w Tajnej Radzie, lub przez Suwerena działającego za radą i zgodą Rady Wykonawczej;
 - (ii) w każdym innym przypadku, jeśli jest tworzone przez Suwerena w prawie Nowej Zelandii działającego za radą i zgodą Rady Wykonawczej;
 - (b) Gubernator Generalny w Radzie będzie dysponował oraz będzie mógł korzystać z tego uprawnienia w celu tworzenia prawodawstwa pochodnego, które będzie obowiązywało jako część porządku prawnego Nowej Zelandii.
- (2) Z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustępie (1), żadne imperialne prawodawstwo pochodne tworzone po wejściu w życie niniejszej ustawy nie będzie obowiązywało jako część porządku prawnego Nowej Zelandii.

7. Przepisy uchylone

Ustawa o prawodawstwie angielskim z 1908 roku zostaje niniejszym uchylona.

Załącznik 1

Ustawy imperialne pozostające w mocy w Nowej Zelandii

Ustawy ustrojowe

(1275) 3 Edw 1, c 1 – (Pierwszy Statut Westminsterski): w zakresie, w jakim w dokumencie tym wyrażone zostało słowami: „Król życzy sobie i nakazuje..., by *common law* było stosowane wobec wszystkich, tak biednych, jak i bogatych, bez względu na osoby.” [stanowiące przekład na język angielski fragmentu oryginalnego tekstu tego dokumentu zamieszczonego w edycji noszącej nazwę Statuty Królestwa].

(1297) 25 Edw 1 (Magna Carta), c 29.

(1351) 25 Edw 3, St 5, c 4.

(1354) 28 Edw 3, c 3.

(1368) 42 Edw 3, c 3.

(1627) 3 Cha 1, c 1 – Petycja o Prawo.

(1688) 1 Will and Mar Sess 2, c 2 – Deklaracja Praw z 1688 roku: Tytuł i Wstęp, sekcja 1 [której to artykuł 9 winien mieć dodatkowo skutek wyszczególniony w artykule 9 Ustawy o przywilejach parlamentarnych z 2014 roku, oraz zmieniony przez artykuł 62 Ustawy o sądach przysięgłych z 1825 roku (6 Geo 4, c 50)], oraz sekcja 2.

(1700) 12 and 13 Will 3, c 2 – Ustawa o następstwie tronu z 1700 roku: Tytuł i Wstęp, artykuł 1, artykuł 2 [zmieniony przez Ustawę o obejmowaniu tronu z 1910 roku (10 Edw 7 and 1 Geo 5, c 29)] raz artykuł 3 [z wyłączeniem wszystkich słów po słowach „Kościół Anglii ustanowiony przez prawo”].

(1772) 12 Geo 3, c 1 – Ustawa o małżeństwach królewskich z 1772 roku: artykuły 1 i 2.

(1910) 10 Edw 7 and 1 Geo 5, c 29 – Ustawa o obejmowaniu tronu z 1910 roku.

Ustawy dotyczące *habeas corpus*

Pozycje uchylone.

Ustawy dotyczące mienia

Nagłówek i pozycje uchylone.

Ustawy dotyczące granic

(1863) 26 and 27 Vict, c 23 – Ustawa o granicach Nowej Zelandii z 1863 roku: Wstęp i artykuł 2.

(1887) 50 and 51 Vict, c 54 – Ustawa o osadnictwie brytyjskim z 1887 roku.

(1945) 9 Geo 6, c 7 – Ustawa o osadnictwie brytyjskim z 1945 roku.

Ustawy dotyczące Komitetu Sądowego Tajnej Rady

Nagłówek i pozycje uchylone.

Ustawy dotyczące łupów wojennych

(1864) 27 and 28 Vict, c 25 – Ustawa o łupach na morzu z 1864 roku: Tytuł, Wstęp, artykuły od 1 do 3, od 10 do 12 oraz od 14 do 46.

(1894) 57 and 58 Vict, c 39 – Ustawa o sądach kaperskich z 1894 roku.

(1914) 4 and 5 Geo 5, c 13 – Ustawa o postępowaniu przed sądami kaperskimi z 1914 roku.

(1915) 5 and 6 Geo 5, c 57 – Ustawa o sądach kaperskich z 1915 roku.

(1916) 6 and 7 Geo 5, c 2 – Ustawa o postępowaniu przed sądami kaperskimi z 1916 roku.

(1939) 2 and 3 Geo 6, c 65 – Ustawa o łupach wojennych z 1939 roku.

Inne ustawy

(1728) 2 Geo 2, c 22 (Ustawa o potrącaniu długów): Tytuł i artykuł 13.

(1734) 8 Geo 2, c 24 (Ustawa o potrącaniu długów): Tytuł oraz artykuły 4 i 5.

(1750) 24 Geo 2, c 23 – Ustawa o reformie kalendarza z 1750 roku: Tytuł, Wstęp, artykuł 1 [z pominięciem słów „w Europie, Azji, Afryce i Ameryce”, oraz wszystkich słów po słowach „nosi datę zgodnie z rzeczoną nową metodą obliczania”] oraz artykuł 2. *Pozycje pominięte.*

(1837) 7 Will 4 and 1 Vict, c 26 – Ustawa o testamentach z 1837 roku: artykuły 1, 3, 6, 9, 10, od 13 do 31 oraz 33, w odniesieniu do osób zmarłych przed 1 listopada 2007 roku.

(1852) 15 and 16 Vict, c 24 – Ustawa z 1852 roku o zmianie ustawy o testamentach: artykuły 1, 3, oraz 4, w odniesieniu do osób zmarłych przed 1 listopada 2007 roku.

Pozycje pominięte.

Załącznik 2

Imperialne prawodawstwo pochodne pozostające w mocy w Nowej Zelandii

Imperialne prawodawstwo pochodne dotyczące granic 1887 – Patent królewski, datowany na 18 stycznia 1887 roku, opatrzony Wielką Pieczęcią Zjednoczonego Królestwa, dotyczący włączenia wysp znanych jako archipelag wysp Kermadec do Kolonii Nowej Zelandii (SR & O and SI Rev 1948, Vol XVI, 861; *Gazette* 1887, Vol 1, p 433).

1901 No 531 – Rozporządzenie w radzie zmieniające granice Kolonii Nowej Zelandii (poprzez włączenie archipelagu wysp Cooka) (SR & O and SI Rev 1948, Vol XVI, 862; *Gazette* 1901, Vol 1, p 1307).

1923 No 974 – Rozporządzenie w radzie wprowadzające zarząd Dependencją Rossa (SR & O and SI Rev 1948, Vol XVI, 865; *Gazette* 1923, Vol II, p 2211).

Rozporządzenia w radzie dotyczące Komitetu Sądowego
Tajnej Rady

Nagłówek i pozycje uchylone.

Rozporządzenie w radzie dotyczące łupów wojennych
Nagłówek i pozycje uchylone.

Rozporządzenie w radzie dotyczące żeglugi handlowej
Nagłówek i pozycje uchylone.

Rozporządzenie w radzie dotyczące zbiegłych przestępców
1925 No 1031 – Rozporządzenie w radzie o zastosowaniu do Nowej
Zelandii Części 2 Ustawy o zbiegłych przestępcach z 1881 roku
(SR & O and SI Rev 1948, Vol IX, 534; *Gazette* 1926, Vol 1, p 77).

USTAWA
O NOWOZELANDZKIEJ
DEKLARACJI PRAW
Z 1990 ROKU

USTAWA
O NOWOZELANDZKIEJ
DEKLARACJI PRAW
Z 1990 ROKU

USTAWA O NOWOZELANDZKIEJ DEKLARACJI PRAW Z 1990 ROKU

New Zealand Bill of Rights Act, 1990

Ustawa –

- (a) potwierdzająca, chroniąca i upowszechniająca prawa człowieka i podstawowe wolności w Nowej Zelandii; oraz
- (b) potwierdzająca zobowiązania Nowej Zelandii wynikające z Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

1. Skrócony tytuł i wejście w życie

- (1) Niniejsza ustawa może być przywoływana jako Ustawa o nowozelandzkiej Deklaracji Praw z 1990 roku.
- (2) Niniejsza ustawa wchodzi w życie 28. dnia od dnia otrzymania sankcji królewskiej.

CZĘŚĆ 1

Postanowienia ogólne

2. Potwierdzenie praw

Prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji Praw zostają potwierdzone.

3. Stosowanie

Niniejsza Deklaracja Praw ma zastosowanie wyłącznie do czynności dokonywanych –

- (a) przez władzę ustawodawczą, wykonawczą lub sądowniczą Nowej Zelandii; lub
- (b) przez dowolną osobę lub organ wykonujące funkcję publiczną, uprawnienie lub obowiązek przyznane tej

osobie lub organowi albo nałożone na tę osobę lub organ przez prawo lub na jego podstawie.

4. Brak oddziaływania na inne akty prawodawcze

Żaden sąd, wobec jakiegokolwiek aktu prawodawczego (bez względu na to czy uchwalonego lub wydanego przed wejściem w życie, czy po wejściu w życie niniejszej Deklaracji Praw), –

- (a) nie uzna postanowienia takiego aktu prawodawczego za uchylone lub unieważnione w sposób dorozumiany, lub za w jakikolwiek inny sposób nieważne lub niewywołujące skutków prawnych; lub
- (b) nie odmówi zastosowania postanowienia takiego aktu prawodawczego –

tylko z tego powodu, że postanowienie to jest niezgodne z jakimkolwiek postanowieniem Deklaracji Praw.

5. Uzasadnione ograniczenia

Z zastrzeżeniem artykułu 4, prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji Praw mogą zostać poddane tylko takim rozsądnym ograniczeniom przewidzianym w przepisach prawa, jakie są w sposób oczywisty uzasadnione w wolnym i demokratycznym społeczeństwie.

6. Pierwszeństwo wykładni zgodnej z Deklaracją Praw

Jeśli aktowi prawodawczemu może zostać nadane znaczenie, które jest zgodne z prawami i wolnościami zawartymi w niniejszej Deklaracji Praw, taka wykładnia będzie miała pierwszeństwo przed jakąkolwiek inną wykładnią.

7. Przekazanie Parlamentowi przez Prokuratora Generalnego informacji o niezgodności projektu ustawy z Deklaracją Praw

W przypadku projektu ustawy wprowadzonego pod obrady Izby Reprezentantów, Prokurator Generalny może –

- (a) w przypadku projektu rządowego, w momencie wprowadzenia tego projektu pod obrady; lub
- (b) w każdym innym przypadku, tak szybko jak to jest możliwe po wprowadzeniu tego projektu, –

zwrócić Izbie Reprezentantów uwagę na każde postanowienie projektu, które wydaje się być niezgodne z jakimkolwiek prawem lub wolnością zawartymi w niniejszej Deklaracji Praw.

CZEŚĆ 2

Prawa obywatelskie i polityczne

Życie i bezpieczeństwo jednostki

8. Prawo do ochrony życia

Nikt nie będzie pozbawiony życia, chyba że z powodów ustanowionych przez prawo i zgodnych z podstawowymi zasadami sprawiedliwości.

9. Zakaz poddawania torturom i okrutnego traktowania

Każdy ma prawo do tego, aby nie być poddawany torturom lub okrutnemu, poniżającemu, lub niewspółmiernie surowemu traktowaniu lub karaniu.

10. Zakaz poddawania eksperymentom naukowym lub medycznym

Każdy ma prawo do tego, aby nie być poddawany bez swojej zgody eksperymentom medycznym lub naukowym.

11. Prawo do odmowy poddania się leczeniu

Każdy ma prawo odmowy poddania się jakimkolwiek leczeniu.

Prawa demokratyczne i obywatelskie

12. Prawa wyborcze

Każdy obywatel Nowej Zelandii, który ukończył 18 rok życia –

- (a) ma prawo do głosowania w uczciwych, okresowo przeprowadzanych wyborach członków Izby Reprezentantów, odbywających się w głosowaniu równym i tajnym; oraz
- (b) jest uprawniony do członkostwa w Izbie Reprezentantów.

13. Wolność myśli, sumienia i wyznania

Każdemu przysługuje wolność myśli, sumienia, wyznania i przekonań, włącznie z prawem do niezakłóconego przyjmowania i posiadania poglądów.

14. Wolność słowa

Każdemu przysługuje wolność słowa, która obejmuje wolność poszukiwania, uzyskiwania oraz przekazywania w dowolnej formie wszelkich informacji i opinii.

15. Manifestowanie wyznania i przekonań

Każdy ma prawo do manifestowania swojego wyznania i przekonań w formie kultu, obrządku, praktyk lub nauczania tak indywidualnie, jak i wspólnie z innymi, zarówno publicznie, jak i prywatnie.

16. Wolność pokojowych zgromadzeń

Każdemu przysługuje wolność pokojowych zgromadzeń.

17. Wolność zrzeszania się

Każdemu przysługuje wolność zrzeszania się.

18. Wolność przemieszczania się

- (1) Każdemu, kto przebywa legalnie w Nowej Zelandii przysługuje wolność przemieszczania się i osiedlania w Nowej Zelandii.
- (2) Każdy obywatel Nowej Zelandii ma prawo do wjazdu na terytorium Nowej Zelandii.
- (3) Każdy ma prawo do opuszczania terytorium Nowej Zelandii.
- (4) Nikt, kto nie jest obywatelem Nowej Zelandii, a kto przebywa legalnie w Nowej Zelandii nie zostanie wydalony z Nowej Zelandii, chyba że na podstawie decyzji podjętej z przyczyn przewidzianych przez prawo.

Niedyskryminacja i prawa mniejszości

19. Wolność od dyskryminacji

- (1) Każdemu przysługuje wolność od dyskryminacji na warunkach określonych w Ustawie o prawach człowieka z 1993 roku.
- (2) Środki podjęte w dobrej wierze w celu pomocy lub wsparcia osób lub grup pokrzywdzonych z powodu dyskryminacji, która

jest sprzeczna z prawem na mocy Części 2 Ustawy o prawach człowieka z 1993 roku nie stanowią formy dyskryminacji.

20. Prawa mniejszości

Osobie, która należy do mniejszości etnicznej, religijnej lub językowej w Nowej Zelandii, nie zostanie odmówione prawo do korzystania z kultury, wyznawania i praktykowania kultu religijnego lub używania języka tej mniejszości, we wspólnocie z innymi członkami tej mniejszości.

Przeszukanie, aresztowanie i przetrzymywanie

21. Nieuzasadnione przeszukanie i zatrzymanie

Każdy ma prawo do ochrony przed nieuzasadnionym przeszukaniem lub zatrzymaniem, bez względu na to, czy dotyczy to osoby, własności, korespondencji lub czego innego.

22. Wolność jednostki

Każdy ma prawo do tego, by nie być arbitralnie aresztowanym lub zatrzymanym.

23. Prawa osób aresztowanych lub zatrzymanych

- (1) Każdy, kto zostaje aresztowany lub zatrzymany na podstawie jakiegokolwiek ustawy –
 - (a) w chwili aresztowania lub zatrzymania zostanie poinformowany o jego powodach; oraz
 - (b) będzie miał prawo do niezwłocznego zasięgnięcia porady i wzięcia obrońcy oraz do informacji o tym prawie; oraz
 - (c) będzie miał prawo do niezwłocznego rozstrzygnięcia legalności aresztowania lub zatrzymania w drodze *habeas corpus*, i do zwolnienia jeśli areszt lub zatrzymanie nie są zgodne z prawem.
- (2) Każdy, kto zostaje aresztowany za czyn zabroniony ma prawo do szybkiego postawienia zarzutów lub do zwolnienia.
- (3) Każdy, kto zostaje aresztowany za czyn zabroniony, a nie zostaje zwolniony, ma prawo do postawienia, najszybciej jak to możliwe, przed sądem lub przed właściwym trybunałem.

- (4) Każdy, kto jest –
- (a) aresztowany; lub
 - (b) zatrzymany na podstawie jakiegokolwiek ustawy –
- za czyn zabroniony lub domniemany czyn zabroniony będzie miał prawo do odmowy składania zeznań oraz do powiadomienia o tym prawie.
- (5) Każdy, kto zostaje pozbawiony wolności będzie traktowany humanitarnie i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.

24. Prawa osób oskarżonych

Każdy, komu postawiono zarzut popełnienia czynu zabronionego –

- (a) zostanie powiadomiony niezwłocznie i w szczególności o istocie i przyczynach stawianych zarzutów; oraz
- (b) zostanie zwolniony na odpowiednich warunkach, chyba że zaistnieje uzasadniona przyczyna dalszego zatrzymania; oraz
- (c) będzie miał prawo do zasięgnięcia porady i wzięcia obrońcy; oraz
- (d) będzie miał prawo do odpowiedniego czasu i stosownych udogodnień w celu przygotowania obrony; oraz
- (e) będzie miał prawo, z wyjątkiem czynu zabronionego prawem wojskowym sądownego przez trybunał wojskowy, do przywileju sądenia przez ławę przysięgłych, jeśli czyn zabroniony zagrożony jest karą co najmniej dwóch lat pozbawienia wolności; oraz
- (f) będzie miał prawo do otrzymania bezpłatnej pomocy prawnej, jeśli wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, a osoba ta nie posiada wystarczających środków, aby zapewnić sobie taką pomoc; oraz
- (g) będzie miał prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli osoba ta nie rozumie języka lub nie mówi w języku, którego używa się w sądzie.

25. Podstawowe standardy procedury karnej

Każdy, komu postawiono zarzut popełnienia czynu zabronionego posiada, w związku z postępowaniem w przedmiocie oskarżenia, następujące prawa podstawowe:

- (a) prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez niezależny i bezstronny sąd;
- (b) prawo do osądzenia bez nieuzasadnionej zwłoki;
- (c) prawo do domniemania niewinności do czasu udowodnienia winy zgodnie z prawem;
- (d) prawo do tego, by nie być zmuszonym do bycia świadkiem lub do przyznania się do winy;
- (e) prawo do obecności w trakcie procesu i do przedstawienia obrony;
- (f) prawo do przesłuchania świadków oskarżenia oraz do obecności świadków obrony i przesłuchania ich na takich samych warunkach jak oskarżyciel;
- (g) w razie skazania za zarzucany czyn zabroniony, odnośnie do którego kara uległa zmianie w okresie pomiędzy popełnieniem tego czynu zabronionego a orzeczeniem wyroku, prawo do niższego wymiaru kary;
- (h) w razie skazania za zarzucany czyn zabroniony, prawo do złożenia zgodnie z przepisami prawa apelacji do sądu wyższej instancji od wyroku skazującego albo od wymiaru kary lub od obu;
- (i) w przypadku dziecka, prawo do traktowania w sposób, który uwzględni wiek dziecka.

26. Kary działające wstecz i powtórne pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za ten sam czyn zabroniony

- (1) Nikt nie będzie podlegał skazaniu za czyn zabroniony wskutek działania lub zaniechania, które nie stanowiło czynu zabronionego w świetle prawa Nowej Zelandii w czasie, w którym ono nastąpiło.

- (2) Nikt, kto został prawomocnie uniewinniony lub skazany za czyn zabroniony, lub wobec kogo zastosowano prawo łaski, nie będzie za niego ponownie sądzony lub karany.

27. Prawo do wymiaru sprawiedliwości

- (1) Każdy ma prawo do przestrzegania zasad naturalnej sprawiedliwości przez trybunał lub inny organ władzy publicznej, który ma kompetencję do wydawania postanowień dotyczących chronionych lub uznanych przez prawo uprawnień, obowiązków lub interesów tej osoby.
- (2) Każdy, czyje chronione lub uznane przez prawo uprawnienia, obowiązki lub interesy zostały naruszone postanowieniem trybunału lub innego organu władzy publicznej ma prawo do złożenia, zgodnie z przepisami prawa, wniosku o sądową kontrolę takiego postanowienia.
- (3) Każdy ma prawo do wnoszenia spraw cywilnych przeciwko Koronie oraz do obrony w sprawach cywilnych wniesionych przez Koronę, jak również do tego, aby sprawy te były rozpoznawane zgodnie z przepisami prawa w taki sposób, jak sprawy cywilne pomiędzy jednostkami.

CZĘŚĆ 3

Postanowienia różne

28. Brak oddziaływania na inne prawa i wolności

Istniejące prawo lub wolność nie będą uznane za uchylone lub ograniczone tylko na tej podstawie, że tego prawa lub wolności nie zawarto w niniejszej Deklaracji Praw lub zawarto jedynie częściowo.

29. Stosowanie do osób prawnych

Z wyjątkiem przypadków, gdy postanowienia niniejszej Deklaracji Praw stanowią inaczej, postanowienia niniejszej Deklaracji Praw mają zastosowanie – na tyle, na ile to możliwe – na rzecz wszystkich osób prawnych, jak również na rzecz wszystkich osób fizycznych.

USTAWA O WOLNOŚCI OSOBISTEJ Z 2001 ROKU

USTAWA O WOLNOŚCI
OSOBISTEJ Z 2001 ROKU

USTAWA O WOLNOŚCI OSOBISTEJ Z 2001 ROKU

Habeas Corpus Act, 2001

1. Tytuł

Niniejsza ustawa nosi tytuł Ustawa o wolności osobistej z 2001 roku.

2. Wejście w życie

Niniejsza ustawa wchodzi w życie w dniu następującym po dniu, w którym otrzyma sankcję królewską.

3. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych⁸

W niniejszej ustawie, chyba że z kontekstu wynika inaczej, –

wnioskodawca oznacza powoda składającego wniosek

wniosek oznacza wniosek do Wysokiego Sądu o nakaz habeas corpus

pozbawienie wolności obejmuje każdą formę ograniczenia wolności jednostki

habeas corpus oznacza habeas corpus *ad subjiciendum*

sędzia oznacza sędziego Wysokiego Sądu

Sekretarz obejmuje Zastępcę Sekretarza

dzień roboczy ma takie samo znaczenie, jak w Regulaminie Wysokiego Sądu z 2016 roku

4. Stosowanie ustawy wobec Korony oraz Parlamentu

- (1) Niniejsza ustawa wiąże Koronę.
- (2) Żaden przepis niniejszej ustawy nie ogranicza ani nie narusza władztwa i uprawnień Izby Reprezentantów w zakresie karania za obrazę.

⁸ Artykuł zmieniony dn. 18 października 2016 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48).

5. Cele

Niniejsza ustawa ma na celu –

- (a) potwierdzenie historycznego i konstytucyjnego celu nakazu habeas corpus jako podstawowego środka służącego zachowaniu wolności jednostki;
- (b) stworzenie lepszego zabezpieczenia przywrócenia wolności osób, które zostały bezprawnie pozbawione wolności poprzez ustanowienie skutecznej procedury składania wniosków do Wysokiego Sądu o wydanie nakazu habeas corpus, oraz sprawne rozstrzyganie tych wniosków;
- (c) zapewnienie stronom przegranym w postępowaniu habeas corpus prawa odwołania do Sądu Apelacyjnego;
- (d) zniesienie nakazów habeas corpus innych niż nakaz habeas corpus *ad subjiciendum*.

Wniosek o nakaz habeas corpus

6. Wniosek o nakaz habeas corpus mający na celu podważenie legalności pozbawienia wolności

Wniosek mający na celu podważenie legalności pozbawienia wolności jednostki może być przedłożony w formie wniosku o nakaz habeas corpus.

7. Sposób przedłożenia wniosku o nakaz⁹

- (1) Wniosek o nakaz habeas corpus winien zostać przedłożony Wysokiemu Sądowi w formie wniosku wszczynającego postępowanie w sposób przewidziany w Regulaminie Wysokiego Sądu z 2016 roku.
- (2) Niezależnie od postanowień ustępu (1), żadne postanowienie tego ustępu nie wyłącza – każdorazowo w razie wystąpienia nadzwyczajnych okoliczności – immanentnej jurysdykcji¹⁰ Wysokiego Sądu do rozpatrzenia i wydania zarządzenia dotyczącego wniosku w formie ustnej.

⁹ Artykuł 7 ustęp (1) zmieniony dn. 18 października 2016 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48), ustęp (7) tegoż artykułu zmieniony dn. 1 marca 2017 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48).

¹⁰ W oryg. *inherent jurisdiction*.

- (3) Niezależnie od postanowień ustępu (1), postanowienia Regulaminu Wysokiego Sądu przewidujące wydawanie przez sąd poleceń przez rozpatrzeniem, lub w związku z rozpatrzeniem, wniosku wszczynającego postępowanie, albo upoważniające sąd do zwołania narady stron wniosku wszczynającego postępowanie, nie mają zastosowania do wniosku.
- (4) Żaden wnioskodawca nie może zostać wyłączony z powodu braku zdolności do czynności prawnych lub braku interesu prawnego.
- (5) W postępowaniu o nakaz habeas corpus –
 - (a) żadna ze stron postępowania nie jest uprawniona do ujawnienia, na zasadach ogólnych lub szczególnych, dokumentów innej strony w postępowaniu lub do zarządzenia w sprawie zabezpieczenia kosztów; oraz
 - (b) postanowienia Regulaminu Wysokiego Sądu dotyczące ujawniania i przeglądania dokumentów oraz zabezpieczenia kosztów nie mają zastosowania.
- (6) Do Wysokiego Sądu nie wnosi się żadnej opłaty za złożenie dokumentu w związku z wnioskiem.
- (7) Artykuł 153 Ustawy o sądach wyższych instancji z 2016 roku nie ma zastosowania do formy i trybu przedkładania wniosków na podstawie niniejszej ustawy.

8. Wskazanie pozwanego poprzez odwołanie wyłącznie do stanowiska

Pozwany może być wskazany we wniosku poprzez odwołanie wyłącznie do stanowiska pozwanego, jeżeli pozwany jest –

- (a) kierownikiem departamentu w danym czasie odpowiedzialnym za wykonywanie Ustawy o środkach wychowawczych z 2004 roku, jeśli domniemywa się, że osoba pozbawiona wolności jest bezprawnie przetrzymywana w zakładzie poprawczym; lub
- (b) Komisarzem Policji, jeśli domniemywa się, że osoba pozbawiona wolności jest bezprawnie przetrzymywana

- w areszcie policyjnym, z wyjątkiem korzystania z uprawnień na podstawie Ustawy o imigracji z 2009 roku; lub
- (c) kierownikiem departamentu rządowego, który w danym czasie, z upoważnienia premiera jest odpowiedzialny za wykonywanie Ustawy o imigracji z 2009 roku, jeśli domniemywa się, że osoba pozbawiona wolności jest bezprawnie przetrzymywana w areszcie w następstwie skorzystania z uprawnień na podstawie tej ustawy; lub
 - (d) Kierownikiem Nowozelandzkiej Służby Celnej, jeśli domniemywa się, że osoba pozbawiona wolności jest bezprawnie przetrzymywana w areszcie Nowozelandzkiej Służby Celnej; lub
 - (e) każdym innym urzędnikiem określonym w regulaminie wydanym zgodnie z artykułem 20, i na warunkach określonych w tym regulaminie.

9. Tryb pilny

- (1) Wniosek o nakaz habeas corpus winien otrzymać pierwszeństwo przed wszystkimi innymi sprawami przed Wysokim Sądem, chyba że sędzia tego sądu uzna, że okoliczności wymagają czego innego.
- (2) Sędziowie i pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości są obowiązani zapewnić, aby każdy wniosek, włącznie z wnioskiem w kwestii incydentalnej, został rozpatrzony priorytetowo.
- (3) Sekretarz winien ustalić datę rozpoznania wniosku *inter partes*, które odbędzie się nie później niż w ciągu trzech dni roboczych, licząc od dnia, w którym wniosek został złożony.

10. Tryb pilny w przypadku nieobecności sędziego miejscowego¹¹

- (1) Jeśli wniosek zostaje złożony w Sekretariacie Wysokiego Sądu w miejscu, w którym w danym czasie nie jest dostępny żaden sędzia, Sekretarz jest obowiązany zapewnić, aby wniosek został rozpatrzony w innym miejscu w terminie określonym

¹¹ Artykuł 10 ustęp (3) zmieniony dn. 18 października 2016 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48).

w artykule 9(3); i analogiczny obowiązek spoczywa na każdym innym Sekretarzu lub pracowniku Ministerstwa Sprawiedliwości, którego współdziałania oczekuje Sekretarz, w którego Kancelarii został złożony ten wniosek.

- (2) Jeśli ma zastosowanie ustęp (1), Sekretarz winien –
 - (a) w trybie pilnym zasięgnąć informacji niezbędnych do ustalenia, gdzie oraz przez kogo wniosek może być rozpatrzony w sposób najbardziej dogodny i sprawny; oraz
 - (b) przekazać niezwłocznie wniosek i wszelkie inne właściwe dokumenty do Kancelarii w miejscu, w którym ten wniosek ma zostać rozpatrzony; oraz
 - (c) niezwłocznie zawiadomić każdą stronę postępowania o działaniach podjętych na podstawie niniejszego artykułu.
- (3) Niniejszy artykuł zastępuje przepisy Regulaminu Wysokiego Sądu z 2016 roku dotyczące powiadamiania o wnioskach złożonych w czasie, gdy sędzia nie jest obecny.

Rozpatrywanie wniosków

11. Zarządzenia tymczasowe w celu zwolnienia osób pozbawionych wolności

- (1) Wysoki Sąd może wydać zarządzenie tymczasowe w celu zwolnienia osoby pozbawionej wolności do czasu ostatecznego rozpatrzenia wniosku, oraz może opatrzyć to zarządzenie warunkami, które ten sąd uzna za odpowiednie do zaistniałych okoliczności.
- (2) W przypadku osoby pozbawionej wolności, której postawiono zarzut popełnienia czynu zabronionego, do którego znajduje zastosowanie Ustawa o kaucjach z 2000 roku, sąd nie może wydać zarządzenia na podstawie niniejszego artykułu, jeśli ten sąd jest zdania, że osobie tej nie zostanie udzielone zwolnienie za kaucją na mocy tej ustawy.
- (3) Jeśli osoba pozbawiona wolności została zwolniona na podstawie zarządzenia tymczasowego, sąd może, na wniosek osoby

zwolnionej lub strony w postępowaniu albo też z inicjatywy tego sądu, wydać zarządzenie –

- (a) uchylające zarządzenie tymczasowe; lub
 - (b) zmieniające lub uchylające warunek zawarty w zarządzeniu tymczasowym, zastępujące go lub określające inny warunek.
- (5) Jeśli osoba pozbawiona wolności, która przebywa w areszcie na mocy wyroku skazującego zostaje zwolniona na podstawie zarządzenia tymczasowego, okres, w którym ta osoba pozostaje na wolności nie jest liczony jako część kary pozbawienia wolności, jeśli na mocy ostatecznej decyzji wnioszek o nakaz habeas corpus zostanie oddalony.

12. Uprawnienie do aresztowania zbiega, etc.

- (1) Funkcjonariusz Policji może bez nakazu sądowego aresztować osobę, która – będąc pozbawiona wolności – została zwolniona z aresztu na podstawie zarządzenia tymczasowego wydanego na mocy artykułu 11, jeśli ten funkcjonariusz ma uzasadnione powody, by uważać, że –
- (a) osoba ta zbiegła, albo też ma zamiar zbiec, w celu uniknięcia kolejnego stawiennictwa w sądzie w związku z wnioskiem lub pierwotnym pozbawieniem wolności tej osoby; lub
 - (b) osoba ta nie spełniła warunku określonego w zarządzeniu tymczasowym.
- (2) Osoba, która została aresztowana na mocy niniejszego artykułu winna zostać tak szybko, jak to możliwe postawiona przed Wysokim Sądem.
- (3) Sąd może uchylić zarządzenie tymczasowe jeśli jest przekonany, że osoba zbiegła lub też zamierzała zbiec albo też nie zdołała spełnić warunku określonego w zarządzeniu tymczasowym lub zobowiązaniu wobec sądu, w związku z którym zarządzenie tymczasowe zostało wydane.
- (4) Funkcjonariusz Policji może, dla celów niniejszego artykułu, wejść w dowolnym czasie na teren nieruchomości, jeśli to ko-

nieczne – z użyciem siły, o ile ma uzasadniony powód, by sądzić, że osoba zwolniona znajduje się na terenie tej nieruchomości.

- (5) Jeśli funkcjonariusz Policji nie jest w mundurze służbowym, a osoba znajdująca się na terenie nieruchomości żąda od funkcjonariusza poświadczenia uprawnień, funkcjonariusz jest obowiązany, przed wejściem na teren tej nieruchomości, okazać swoją odznakę lub inne poświadczenie przynależności do Policji.

13. Uprawnienie wobec osoby nieletniej pozbawionej wolności¹²

- (1) Rozpatrując wniosek dotyczący osoby pozbawionej wolności, która nie ukończyła 18 roku życia, Wysoki Sąd może korzystać z uprawnień, które zostały przyznane Sądowi Rodzinnemu przez Ustawę o opiece nad dziećmi z 2004 roku.
- (2) Jeśli istota sporu wynikająca z wniosku dotyczy dobra¹³ osoby, która nie ukończyła 16 roku życia, Wysoki Sąd może, z własnej inicjatywy lub na wniosek strony postępowania, przekazać ten wniosek do Sądu Rodzinnego.
- (3) Wniosek, o którym mowa w ustępie (2) winien być rozpatrzony z uwzględnieniem wszystkich aspektów sprawy przez Sąd Rodzinny, tak jakby chodziło o wniosek do tego sądu na podstawie Ustawy o opiece nad dziećmi z 2004 roku.

14. Rozpatrywanie wniosków

- (1) Jeśli pozwany nie zdoła wykazać, że pozbawienie wolności jest zgodne z prawem, Wysoki Sąd jest obowiązany przyznać jako przysługujące prawo nakaz habeas corpus zarządzający zwolnienie osoby pozbawionej wolności.
- (1A) Niezależnie od postanowień ustępu (1), Wysoki Sąd może, nie wzywając pozwanego do wykazania, że pozbawienie wolności określonej osoby jest zgodne z prawem, odrzucić wniosek w sprawie nakazu, jeśli sąd jest przekonany, że –
 - (a) artykuł 15(1) ma zastosowanie; lub

¹² Artykuł 13 ustęp (1) i ustęp (2) zmieniony dn. 1 marca 2017 r. na mocy *District Court Act 2016* (2016 No 49).

¹³ W oryg. *welfare*.

- (b) wniosek o wydanie nakazu habeas corpus nie stanowi właściwej procedury do rozpatrzenia zarzutów formułowanych przez wnioskodawcę.
- (2) Sędzia rozpatrujący wniosek winien zbadać stan faktyczny i prawny mające uzasadnić pozbawienie wolności i nie jest w tym ograniczony do korygowania błędów jurysdykcyjnych; ale niniejszy ustęp nie upoważnia sędziego do podważania –
- (a) skazania za popełnienie czynu zabronionego przez sąd właściwej jurysdykcji, Sąd Wojskowy Nowej Zelandii ustanowiony na podstawie artykułu 8 Ustawy o Sądzie Wojskowym z 2007 roku, lub przez oficera dyscyplinarnego działającego na podstawie Części 5 Ustawy o dyscyplinie w Siłach Zbrojnych z 1971 roku; lub
 - (b) orzeczenia w sprawie wyjścia za kaucją wydanego przez sąd o właściwej jurysdykcji.
- (3) Z zastrzeżeniem artykułu 13(2), sędzia winien rozstrzygnąć wniosek poprzez –
- (a) odrzucenie wniosku o wydanie nakazu; lub
 - (b) wydanie nakazu zarządzającego zwolnienie osoby pozbawionej wolności.
- (4) Wszelkie sprawy dotyczące kosztów oraz towarzyszące wnioskowi pozostają w zakresie swobodnego uznania sądu; sąd może odmówić zwrotu kosztów stronie wygranej albo nakazać stronie wygranej zapłatę kosztów na rzecz strony przegranej.
- (5) Nakaz habeas corpus może być sporządzony w formie określonej w Załączniku.

14A. Wniosek o nakaz w postępowaniu cywilnym na podstawie Ustawy o stosowaniu w sądach środków komunikacji na odległość z 2010 roku

W celu uniknięcia wątpliwości, wniosek o nakaz habeas corpus stanowi procedurę cywilną dla celów Ustawy o stosowaniu w sądach środków komunikacji na odległość z 2010 roku.

15. Ostateczność rozstrzygnięć sądowych¹⁴

- (1) Z zastrzeżeniem prawa do apelacji przyznanego w artykule 16 niniejszej ustawy oraz w artykułach od 68 do 71 Ustawy o sądach wyższych instancji z 2016 roku, rozstrzygnięcie wniosku jest ostateczne i żaden dalszy wniosek nie może zostać przez nikogo złożony zarówno temu samemu, jak i innemu sędziemu z żądaniem ponownego zbadania przez sąd tych samych przesłanek, jak te uwzględnione przez sąd, gdy poprzedni wniosek został odrzucony.
- (2) Osoba pozbawiona wolności, która została zwolniona zgodnie z nakazem habeas corpus nie może być ponownie aresztowana lub pozbawiona wolności na podstawie tych samych przesłanek, jak te uwzględnione przez sąd, gdy nakazano poprzednie zwolnienie.
- (3) Ustęp (2) nie ma zastosowania, jeśli poprzednio zarządzone zwolnienie stanowiło uchybienie jurysdykcyjne lub proceduralne, które zostało poprawione lub już nie obowiązuje.

Apelacje składane przez strony przegrane

16. Możliwość składania apelacji przez strony przegrane¹⁵

- (1) Postanowienia Ustawy o sądach wyższych instancji z 2016 roku dotyczące składania do Sądu Apelacyjnego apelacji od orzeczeń Wysokiego Sądu w sprawach cywilnych –
 - (a) stosuje się w odniesieniu do rozstrzygnięć odmownych w sprawie wniosku o wydanie nakazu habeas corpus; ale
 - (b) nie mają zastosowania do ostatecznych rozstrzygnięć, które nakazują zwolnienie osoby pozbawionej wolności, chyba że istota sporu dotyczyła dobra osoby, która nie ukończyła 16 roku życia.
- (1A) Za zezwoleniem Sądu Najwyższego, strona postępowania, w którym zapadło rozstrzygnięcie, może złożyć apelację do Sądu Najwyższego –

¹⁴ Artykuł 15 ustęp (1) zmieniony dn. 1 marca 2017 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 49).

¹⁵ Artykuł 16 ustęp (1) zmieniony dn. 1 marca 2017 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 49).

- (a) od rozstrzygnięcia odmownego w sprawie wniosku o wydanie nakazu habeas corpus;
 - (b) od ostatecznego rozstrzygnięcia, które nakazuje zwolnienie osoby pozbawionej wolności, jeżeli istota sporu dotyczyła dobra osoby, która nie ukończyła 16 roku życia.
- (2) Sąd nie może zarządzić zabezpieczenia kosztów przez odwołującego się w apelacji w sprawie odmowy uwzględnienia wniosku, gdy pozwanym w apelacji jest Korona lub funkcjonariusz publiczny albo inna osoba twierdząca, że działa z upoważnienia Korony.
- (3) Do Sądu Apelacyjnego, ani do Sądu Najwyższego nie wnoszą się żadnej opłaty za złożenie jakiegokolwiek dokumentu w związku z apelacją od odmowy uwzględnienia wniosku.

17. Tryb pilny rozpoznawania apelacji

- (1) Apelacja na podstawie niniejszej ustawy winna mieć pierwszeństwo przed wszelkimi innymi sprawami przed Sądem Apelacyjnym, chyba że sąd lub sędzia tego sądu uzna, że okoliczności wymagają czego innego.
- (1A) Następujące sprawy mają pierwszeństwo przed wszelkimi innymi sprawami przed Sądem Najwyższym, chyba że sąd lub sędzia tego sądu uzna, że okoliczności wymagają czego innego:
- (a) wniosek o zezwolenie na złożenie apelacji od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w sprawie odwołania na podstawie niniejszej ustawy;
 - (b) wniosek o zezwolenie na złożenie apelacji na podstawie paragrafu (a) lub paragrafu (b) artykułu 16 (1A);
 - (c) apelacja od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w sprawie apelacji na podstawie niniejszej ustawy;
 - (d) apelacja na podstawie paragrafu (a) lub paragrafu (b) artykułu 16 (1A).
- (2) Sędziowie Sądu Apelacyjnego lub Sądu Najwyższego oraz pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości winni dołożyć starań, aby zapewnić, że każda apelacja na podstawie niniejszej

ustawy albo paragrafu (a) lub paragrafu (b) artykułu 16 (1A) będzie rozpatrzona priorytetowo i w trybie pilnym.

Postanowienia różne

18. Zniesienie niektórych nakazów

W celu uniknięcia wątpliwości oświadcza się, że wszelkie nakazy habeas corpus inne niż nakaz habeas corpus *ad subjiciendum* zostają zniesione.

19. Obraza sądu

- (1) Dopuszcza się obrazy sądu ten, kto –
 - (a) umyślnie utrudnia bezzwłoczne rozpatrzenie wniosku; lub
 - (b) mając świadomość, że do Wysokiego Sądu złożony został wniosek o zwolnienie osoby pozbawionej wolności, przenosi lub próbuje przenieść tę osobę poza jurysdykcję sądu; lub
 - (c) będąc zwolnionym na podstawie zarządzenia tymczasowego, o którym mowa w artykule 11, nie wypełnia warunków zawartych w zarządzeniu;
 - (d) umyślnie nie podporządkowuje się nakazowi habeas corpus zarządzającemu zwolnienie osoby pozbawionej wolności.
- (2) Niniejszy artykuł nie ogranicza, ani nie ma wpływu na zakres władztwa i uprawnień Wysokiego Sądu, Sądu Apelacyjnego lub Sądu Najwyższego do wymierzenia kary za obrazę sądu w każdym przypadku, do którego niniejszy artykuł nie znajduje zastosowania.

20. Regulamin¹⁶

- (1) W odniesieniu do wniosków przewidzianych niniejszą ustawą, na podstawie artykułu 148 Ustawy o sądach wyższych instancji z 2016 roku, może zostać wydany regulamin określający tryb i zasady postępowania przed Wysokim Sądem, Sądem Apelacyjnym i Sądem Najwyższym.

¹⁶ Artykuł 20 ustęp (1) i ustęp (2) zmienione dn. 1 marca 2017 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48).

- (2) Nie naruszając postanowień ustępu (1), regulamin może być wydany na podstawie artykułu 148 Ustawy o sądach wyższych instancji z 2016 roku, aby wprowadzić poprawki do formularza określonego w Załączniku lub aby zmienić ten formularz.

21. Procedura dodatkowa¹⁷

Jeśli w związku z wnioskiem powstanie zagadnienie, którego niniejsza ustawa nie reguluje, Wysoki Sąd winien je rozstrzygnąć w możliwie najkrótszym czasie i w sposób nie pozostający w sprzeczności z niniejszą ustawą, kierując się Regulaminem Wysokiego Sądu z 2016 roku.

22. Przepisy uchylone oraz poprawki

(1), (2) *Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.*

- (3) Artykuły od 17 do 19, oraz artykuł 21 Ustawy o wykładni ustaw z 1999 roku mają zastosowanie do aktów prawodawczych wskazanych w ustępie (2), tak jakby te akty prawodawcze były ustawami Parlamentu Nowej Zelandii.

Załącznik

Nakaz habeas corpus

(Oznaczenie)

Elżbieta II z Łaski Bożej Królowa Nowej Zelandii oraz innych jej Królestw i Terytoriów, Głowa Wspólnoty Narodów, Obrońcy Wiary:

Do: [*imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, zawód pozwanego lub innej osoby, w której areszcie ma się znajdować osoba pozbawiona wolności*]

Nakazujemy Panu/Pani natychmiastowe zwolnienie z aresztu [*pełne imię i nazwisko*] (kto może też używać innego imienia lub nazwiska).

Poświadczam sędzia Wysokiego Sądu Nowej Zelandii, tegoż
dnia 20..... r.

Zarządzeniem Sądu

Sekretarz (Zastępca)

¹⁷ Artykuł 21 zmieniony dn. 18 października 2016 r. na mocy *Senior Courts Act 2016* (2016 No 48).

Ostrzeżenie:

Proszę mieć na względzie, że jeśli umyślnie nie podporządkuje się Pan/Pani nakazowi habeas corpus, do Wysokiego Sądu skierowany zostanie, jak tylko będzie można wysłuchać adwokata, wniosek o wydanie zarządzenia w sprawie umieszczenia Pana/Pani w więzieniu za obrazę sądu.

USTAWA O SĄDZIE
NAJWYŻSZYM
Z 2003 ROKU

USTAWA O SĄDZIE NAJWYŻSZYM Z 2003 ROKU¹⁸ *Supreme Court Act, 2003*

1. Tytuł

Niniejsza ustawa nosi tytuł Ustawa o Sądzie Najwyższym z 2003 roku.

CZĘŚĆ 1

Sąd Najwyższy Nowej Zelandii

Przepisy ogólne

2. Wejście w życie

Niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 2004 roku.

3. Cel

- (1) Celem niniejszej ustawy jest –
- (a) ustanowienie na obszarze Nowej Zelandii nowego sądu apelacyjnego najwyższej instancji, składającego się z sędziów Nowej Zelandii –
 - (i) dla uznania, że Nowa Zelandia jest państwem niepodległym, mającym swoją własną historię i swoje własne tradycje; oraz
 - (ii) dla umożliwienia rozwiązywania doniosłych zagadnień prawnych, włącznie z zagadnieniami prawnymi dotyczącymi Traktatu z Waitangi, z uwzględnieniem właściwych dla Nowej Zelandii uwarunkowań, historii i tradycji; oraz

¹⁸ Od dnia 1 marca 2017 r. sukcesywnie wchodzi w życie postanowienia Ustawy o sądach wyższych instancji (*Senior Courts Act 2016*).

- (iii) dla ułatwienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości; oraz
 - (b) określenie zakresu jurysdykcji sądu i spraw z tym związanych; oraz
 - (c) zniesienie możliwości składania apelacji od orzeczeń sądów nowozelandzkich do Komitetu Sądowego Tajnej Rady; oraz
 - (d) wprowadzenie właściwych poprawek do niektórych aktów prawodawczych dotyczących sądów i postępowania sądowego.
- (2) Żaden z przepisów niniejszej ustawy nie narusza niezmiennego przywiązania Nowej Zelandii do zasady rządów prawa i suwerenności Parlamentu.

4. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych

W niniejszej ustawie, o ile z kontekstu nie wynika inaczej –

sędzia pełniący obowiązki oznacza tymczasowego sędziego Sądu Najwyższego powołanego na podstawie artykułu 23(1)

Naczelnny Sędzia oznacza Naczelnego Sędziego Nowej Zelandii powołanego na podstawie artykułu 4(1) Ustawy o sądownictwie z 1908 roku

postępowanie cywilne –

- (a) oznacza każde postępowanie, które nie jest postępowaniem karnym; oraz
- (b) obejmuje postępowanie na podstawie Ustawy o kaucjach z 2000 roku

orzeczenie oznacza wyrok, postanowienie, zarządzenie, polecenie lub rozstrzygnięcie

Sąd Dystryktowy obejmuje –

- (a) Sąd Rodzinny oraz Sąd ds. Osób Niepełnoletnich; oraz
- (b) Sąd Dystryktowy rozpatrujący sprawy z zakresu prawa morskiego

Wysoki Sąd obejmuje Wysoki Sąd rozpatrujący sprawy z zakresu prawa morskiego lub obradujący jako stały Sąd Kaperski na podstawie jurysdykcji przyznanej w artykule 8 Ustawy o admiralicji z 1973 roku

wniosek w kwestii incydentalnej –

- (a) oznacza wniosek w trwającym postępowaniu lub planowanym postępowaniu o –
 - (i) wydanie zarządzenia lub polecenia dotyczącego zagadnienia proceduralnego; lub
 - (ii) w przypadku postępowania cywilnego, zasądzenie świadczenia uzupełniającego wobec świadczenia wnioskowanego w żądaniu pozwu; oraz
- (b) obejmuje wniosek o przeprowadzenie ponownego przewodu sądowego; oraz
- (c) obejmuje wniosek o dopuszczenie środka odwoławczego od decyzji, która zapadła w odniesieniu do wniosku w kwestii incydentalnej

sąd nowozelandzki oznacza –

- (a) Sąd Najwyższy, Sąd Apelacyjny, Wysoki Sąd lub Sąd Dystryktowy; lub
- (b) którykolwiek z następujących sądów wyspecjalizowanych: Sąd Wojskowy Nowej Zelandii ustanowiony na podstawie artykułu 8 Ustawy o Sądzie Wojskowym z 2007 roku, Wojskowy Sąd Apelacyjny utworzony przez Ustawę o apelacjach od orzeczeń Sądu Wojskowego z 1953 roku, Sąd ds. Zatrudnienia, Sąd ds. Środowiska Naturalnego, Maoryski Sąd Apelacyjny oraz Sąd ds. Gruntów Maoryskich

sędzia stały oznacza sędziego Sądu Najwyższego, który nie jest sędzią pełniącym obowiązki

Tajna Rada oznacza Komitet Sądowy Tajnej Rady

Sekretarz oznacza Sekretarza Sądu Najwyższego powołanego na podstawie artykułu 36(1)

Sąd Najwyższy oraz **Sąd** oznaczają Sąd Najwyższy Nowej Zelandii ustanowiony na podstawie artykułu 6

dzień roboczy oznacza dzień tygodnia inny niż –

- (a) sobota, niedziela, Dzień Waitangi, Wielki Piątek, Poniedziałek Wielkanocny, Dzień Anzac, urodziny Suwerena, Święto Pracy; oraz
- (b) dzień obchodzony jako dzień rocznicowy w prowincji Wellington; oraz
- (c) jeśli Dzień Waitangi lub Dzień Anzac wypada w sobotę lub w niedzielę, następujący po nich poniedziałek; oraz
- (d) dzień w okresie rozpoczynającym się 25 grudnia każdego roku, a kończącym się 15 stycznia następnego roku.

5. Ustawa wiążąca Koronę

Niniejsza ustawa wiąże Koronę.

Ustanowienie i jurysdykcja Sądu Najwyższego

6. Ustanowienie Sądu Najwyższego

Niniejszy artykuł ustanawia jako sąd ostatniej instancji dla Nowej Zelandii sąd postępowania pisemnego zwany Sądem Najwyższym Nowej Zelandii.

7. Apelacje od orzeczeń Sądu Apelacyjnego w postępowaniach cywilnych

Sąd Najwyższy rozpoznaje i rozstrzyga apelację strony w postępowaniu cywilnym toczącym się przed Sądem Apelacyjnym od każdego orzeczenia, które zapadło w tym postępowaniu, chyba że –

- (a) ustawa inna niż niniejsza zawiera postanowienie niedopuszczające uprawnień do apelacji od tego orzeczenia; lub
- (b) orzeczenie to stanowi odmowę przyznania zezwolenia lub specjalnego zezwolenia na złożenie apelacji do Sądu Apelacyjnego.

8. Apelacje od orzeczeń Wysokiego Sądu w postępowaniach cywilnych

Sąd Najwyższy rozpoznaje i rozstrzyga apelację strony w postępowaniu cywilnym toczącym się przed Wysokim Sądem od każdego orzeczenia, które zapadło w tym postępowaniu, chyba że –

- (a) ustawa inna niż niniejsza zawiera postanowienie niedopuszczające uprawnień do apelacji od tego orzeczenia; lub
- (b) orzeczenie to stanowi odmowę przyznania zezwolenia lub specjalnego zezwolenia na złożenie apelacji do Wysokiego Sądu lub do Sądu Apelacyjnego; lub
- (c) orzeczenie zapadło w sprawie wniosku w kwestii incydentalnej.

9. Apelacje od orzeczeń innych sądów w postępowaniach cywilnych

Sąd Najwyższy rozpoznaje i rozstrzyga apelację od orzeczenia, które zapadło w postępowaniu cywilnym toczącym się przed sądem nowozelandzkim innym niż Sąd Apelacyjny lub Wysoki Sąd tylko w takim zakresie, w jakim ustawa inna niż niniejsza przewiduje wniesienie apelacji od tego orzeczenia do Sądu Najwyższego.

10. Apelacje od orzeczeń w postępowaniach karnych

Sąd Najwyższy rozpoznaje i rozstrzyga apelacje przewidziane w –

- (a) Części 6 Ustawy o procedurze karnej z 2011 roku; lub
- (b) artykułe 10 lub 10A Ustawy o apelacjach od orzeczeń Sądu Wojskowego z 1953 roku.

11. Wymogi proceduralne

Artykuły od 7 do 10 są stosowane z uwzględnieniem:

- (a) postanowień niniejszej ustawy; oraz
- (b) przepisów, zarządzeń oraz poleceń określających terminy i warunki, będące podstawą do wniesienia apelacji, wydanych na podstawie niniejszej ustawy lub Ustawy o sądownictwie z 1908 roku.

Zezwolenie na złożenie apelacji do Sądu

12. Apelacje na podstawie zezwolenia

- (1) Apelacje wniesione do Sądu Najwyższego mogą być rozpoznane wyłącznie na podstawie zezwolenia Sądu.
- (2) Odniesienia do przyjęcia przez Sąd Najwyższy apelacji w przypadku ustaw innych niż niniejsza winny być odczytywane z uwzględnieniem artykułów 13 i 14.

13. Kryteria udzielenia zezwolenia na złożenie apelacji

- (1) Sąd Najwyższy nie udziela zezwolenia na złożenie apelacji, chyba że jest przekonany, że rozpoznanie i rozstrzygnięcie wniesionej apelacji przez Sąd jest niezbędne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości.
- (2) Interes wymiaru sprawiedliwości wymaga rozpoznania i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy wniesionej apelacji, jeśli –
 - (a) apelacja dotyczy kwestii o powszechnej lub publicznej doniosłości; lub
 - (b) mogła nastąpić poważna pomyłka sądowa, albo też może ona nastąpić, chyba że apelacja zostanie rozpoznana; lub
 - (c) apelacja dotyczy kwestii mającej powszechne znaczenie dla obrotu gospodarczego.
- (3) Dla celów ustępu (2) znacząca kwestia, która dotyczy Traktatu z Waitangi stanowi kwestię o powszechnej lub publicznej doniosłości.
- (4) Sąd Najwyższy nie udziela zezwolenia na złożenie do niego apelacji od zarządzenia wydanego przez Sąd Apelacyjny w sprawie wniosku w kwestii incydentalnej, chyba że jest przekonany, że rozpoznanie i rozstrzygnięcie przez sąd proponowanej apelacji przed zakończeniem przedmiotowego postępowania jest uzasadnione interesem wymiaru sprawiedliwości.
- (5) Ustęp (2) nie ogranicza ogólnego charakteru ustępu (1); a ustęp (3) nie ogranicza ogólnego charakteru ustępu (2)(a).

14. Niedopuszczalność bezpośredniej apelacji od orzeczenia innego sądu niż Sąd Apelacyjny, chyba że z powodu zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności

Sąd Najwyższy nie udziela zezwolenia na złożenie bezpośrednio do niego apelacji od wydanego orzeczenia, wyroku skazującego lub orzeczonego wymiaru kary w postępowaniu toczącym się przez sądem nowozelandzkim innym niż Sąd Apelacyjny, chyba że (przy spełnieniu wymogu przekonania, że rozpoznanie i rozstrzygnięcie wnioskowanej apelacji przez Sąd jest niezbędne ze względu na interes wymiaru sprawiedliwości), jest przekonany, że zaistniały nadzwyczajne okoliczności, które uzasadniają skierowanie wnioskowanej apelacji bezpośrednio do Sądu Najwyższego.

15. Wnioski o zezwolenie na złożenie apelacji

- (1) Strony wniosku o zezwolenie na złożenie apelacji do Sądu Najwyższego mogą przedstawiać Sądowi pisemne przedłożenia, w których to przedłożeniach mogą zamieścić –
 - (a) dodatkowe dokumenty pisemne o istotnym znaczeniu; oraz
 - (b) odpowiedzi na stanowiska innych stron.
- (2) Stronom, ani ich przedstawicielom, nie przysługuje prawo występowania przed Sądem rozpatrującym wniosek w tej sprawie; jednak Sąd może, jeśli uzna to za właściwe –
 - (a) upoważnić strony, ich przedstawicieli lub oba podmioty, do występowania;
 - (b) nie dopuścić do wystąpienia strony, która – będąc wnioskodawcą – odbywa karę pozbawienia wolności.
- (3) Rozstrzygając wniosek, Sąd winien rozpatrzyć –
 - (a) przedstawione mu pisemne przedłożenia; oraz
 - (b) jeśli odbyła się ustna rozprawa, kwestie podniesione na rozprawie.
- (4) Sąd może rozpatrzyć przedłożenia pisemne w sposób, który uzna za właściwy.

16. Przedstawienie przez Sąd powodów odmowy udzielenia zezwolenia

- (1) Sąd Najwyższy jest obowiązany podać powody, dla których odmawia udzielenia zezwolenia na złożenie do niego apelacji.
- (2) Powody te mogą zostać podane zwięźle, jak też jedynie w sposób ogólny.

Skład Sądu

17. Skład Sądu

- (1) W skład Sądu Najwyższego wchodzi –
 - (a) Naczelny Sędzia; oraz
 - (b) nie mniej niż 4 i nie więcej niż 5 innych sędziów powołanych przez Gubernatora Generalnego na sędziów Sądu Najwyższego.
- (2) Wakat powstały w składzie sędziowskim nie ma wpływu na jurysdykcję Sądu Najwyższego.

18. Naczelny Sędzia oraz ranga sędziów

- (1) Naczelny Sędzia jest zwierzchnikiem nowozelandzkiego sądownictwa oraz jest najstarszy rangą wśród wszystkich sędziów Sądu Najwyższego.
- (2) Pozostali sędziowie Sądu Najwyższego powołani w różnych terminach mają rangę ustaloną odpowiednio do terminu powołania.
- (3) Pozostali sędziowie Sądu Najwyższego powołani w tym samym terminie mają między sobą rangę ustaloną w sposób następujący:
 - (a) Sędziowie, którzy byli sędziami Sądu Apelacyjnego są starsi rangą od sędziów, którzy nie byli sędziami Sądu Apelacyjnego;
 - (b) Sędziowie, którzy byli sędziami Sądu Apelacyjnego mają między sobą rangę, którą mieliby, gdyby nadal byli sędziami Sądu Apelacyjnego;

- (c) Sędziowie, którzy do tego czasu nie byli sędziami Sądu Apelacyjnego, ale uprzednio byli sędziami Wysokiego Sądu mają między sobą rangę ustaloną odpowiednio do rangi przysługującej im jako sędziom Wysokiego Sądu;
 - (d) Sędziowie, którzy nie byli uprzednio sędziami Wysokiego Sądu, ale zajmowali inny urząd sędziowski w Nowej Zelandii, są starsi rangą od sędziów, którzy nie zajmowali wcześniej innego urzędu sędziowskiego w Nowej Zelandii.
- (4) Sędziowie Sądu Najwyższego są starsi rangą od sędziów Sądu Apelacyjnego, oraz od sędziów Wysokiego Sądu, którzy nie są Sędziami Sądu Najwyższego.
 - (5) Postanowienia niniejszego artykułu mają zastosowanie wyłącznie wobec sędziów stałych.

19. Pełniący obowiązki Naczelnego Sędziego

- (1) Gdy stanowisko Naczelnego Sędziego wakuje lub Naczelny Sędzia przebywa poza terytorium Nowej Zelandii najstarszy rangą sędzia Sądu Najwyższego pełni obowiązki jako Naczelny Sędzia.
- (2) Jeśli z powodu choroby lub z powodu innego niż przebywanie poza terytorium Nowej Zelandii Naczelny Sędzia jest niezdolny do wykonywania obowiązków na tym stanowisku, Gubernator Generalny może upoważnić najstarszego rangą sędziego Sądu Najwyższego do działania jako Naczelny Sędzia do czasu wznowienia wykonywania obowiązków przez Naczelnego Sędziego.
- (3) Upoważniony do działania jako Naczelny Sędzia, najstarszy rangą sędzia Sądu Najwyższego, wykonuje uprawnienia i obowiązki Naczelnego Sędziego.
- (4) Fakt wykonywania przez najstarszego rangą sędziego Sądu Najwyższego uprawnienia lub obowiązku Naczelnego Sędziego stwarza domniemanie, że osoba ta jest uprawniona do takiego działania. Żadne działanie sędziego, ani żadne orzeczenie Sądu nie mogą być podawane w wątpliwość na tej

podstawie, że powód, dla którego sędzia wykonuje obowiązek lub uprawnienie nie zaistniał lub ustał.

- (5) Niniejszy artykuł nie narusza klauzuli 12 Patentu Królewskiego ustanawiającego Urząd Gubernatora Generalnego Nowej Zelandii z 1983 roku (SR 1983/225).

20. Sędziowie będący sędziami Wysokiego Sądu

- (1) Nikt nie może być powołany na sędziego Sądu Najwyższego na podstawie artykułu (17)(1)(b), chyba że osoba ta –
- (a) była sędzią Wysokiego Sądu (w Wysokim Sądzie lub w Sądzie Apelacyjnym) bezpośrednio przed powołaniem na sędziego Sądu Najwyższego; lub
 - (b) została powołana na sędziego Wysokiego Sądu równocześnie z uzyskaniem powołania na sędziego Sądu Najwyższego.
- (2) Każdy stały sędzia Sądu Najwyższego –
- (a) pozostaje sędzią Wysokiego Sądu; oraz
 - (b) jako sędzia Sądu Najwyższego może wykonywać uprawnień i obowiązki sędziego Wysokiego Sądu.

21. Sędziowie pozostałych sądów opróżniający urząd w następie powołania

- (1) Sędzia sądu nowozelandzkiego innego niż Wysoki Sąd opróżnia urząd sędziowski tego sądu, gdy zostaje powołany na sędziego Sądu Najwyższego.
- (2) Sędzia Sądu Najwyższego, który opróżnił urząd jako sędzia sądu nowozelandzkiego zgodnie z ustępem (1) może mimo tego pozostać na stanowisku, aby rozstrzygnąć, wydać wyrok lub w jakikolwiek inny sposób zakończyć sprawę rozpoznawaną przez tego sędziego (zarówno samodzielnie, jak i z innymi), gdy zasiadał w tym sądzie.

22. Okres urzędowania sędziów

Sędzia Sądu Najwyższego sprawuje urząd aż do czasu zaprzestania sprawowania urzędu jako stały sędzia Wysokiego Sądu.

23. Sędziowie pełniący obowiązki

- (1) Gubernator Generalny może powołać na sędziów Sądu Najwyższego pełniących obowiązki sędziów Sądu Najwyższego lub Sądu Apelacyjnego w stanie spoczynku, którzy nie ukończyli 75. roku życia.
- (2) Każdy sędzia pełniący obowiązki jest powołany na czas określony –
 - (a) nie dłuższy niż okres pozostający do ukończenia przez sędziego 75. roku życia;
 - (b) w każdym przypadku, nie dłuższy niż 24 miesiące.
- (3) W okresie, na który został powołany, sędzia pełniący obowiązki może działać jako sędzia Sądu Najwyższego tylko w zakresie upoważnienia wydanego na podstawie ustępu (4) przez Naczelnego Sędziego.
- (4) Naczelny Sędzia może upoważnić sędziego pełniącego obowiązki do działania jako członek Sądu Najwyższego –
 - (a) w celu rozpoznawania i rozstrzygania spraw w przewidzianym okresie;
 - (b) w celu rozpoznawania i rozstrzygania wyszczególnionych spraw.
- (5) Naczelny Sędzia może upoważnić sędziego pełniącego obowiązki do działania jako członek Sądu Najwyższego wyłącznie gdy stwierdzi, że –
 - (a) istnieje wakat w Sądzie Najwyższym; lub
 - (b) sędzia Sądu Najwyższego z jakiegokolwiek powodu nie jest w stanie rozpoznawać spraw albo określonych spraw.
- (6) Sędzia pełniący obowiązki zostaje upoważniony, gdy Naczelny Sędzia przekaze Prokuratorowi Generalnemu zaświadczenie podpisane przez Naczelnego Sędziego i co najmniej dwóch innych stałych sędziów Sądu Najwyższego poświadczające, że w ich przekonaniu do właściwego prowadzenia spraw Sądu niezbędne jest upoważnienie sędziego pełniącego obowiązki do działania jako członek Sądu Najwyższego –

- (a) w celu rozpoznawania i rozstrzygania spraw w przewidzianym okresie; lub
 - (b) w celu rozpoznawania i rozstrzygania wyszczególnionych spraw.
- (7) Sędzia pełniący obowiązki wykonuje jurysdykcję, uprawnienia oraz przysługują mu środki ochrony, przywileje oraz immunitety sędziego Sądu Najwyższego i Wysokiego Sądu, ale wyłącznie w związku z działaniem jako członek Sądu Najwyższego, który rozpoznaje i rozstrzyga sprawę na podstawie upoważnienia zawartego w ustępie (4).
- (8) Sędzia pełniący obowiązki, działając na podstawie upoważnienia zawartego w ustępie (4) jako członek Sądu Najwyższego, który rozpoznaje i rozstrzyga sprawę, ale nie w innym przypadku, otrzymuje –
- (a) uposażenie w wysokości odpowiadającej w danym czasie uposażeniu sędziego Sądu Najwyższego innego niż Naczelny Sędzia; oraz
 - (b) właściwe diety, będące dietami na pokrycie kosztów podróży lub innymi dodatkami o charakterze ubocznym, określone przez Gubernatora Generalnego dla sędziów pełniących obowiązki.
- (9) Fakt, że sędzia pełniący obowiązki działa jako członek Sądu Najwyższego tworzy domniemanie, że sędzia ten jest uprawniony do takiego działania. Żadne działanie sędziego, ani żadne orzeczenie Sądu nie mogą być podawane w wątpliwość na tej podstawie, że powód, dla którego sędzia działa jako członek Sądu nie zaistniał lub ustał.
- (10) Sędzia pełniący obowiązki może złożyć urząd, wystosowując do Prokuratora Generalnego pisemne powiadomienie.

Władza i wyroki Sądu

24. Apelacje procedowane przez ponowne rozpoznanie sprawy
Apelacje do Sądu Najwyższego są procedowane przez ponowne rozpoznanie sprawy.

25. Uprawnienia ogólne

- (1) W związku z apelacją w sprawie rozpoznawanej w sądzie nowozelandzkim, Sąd Najwyższy –
 - (a) może wydać dowolne zarządzenie lub zasądzić dowolne świadczenie, które mogłyby zostać wydane lub zasądzone przez ten sąd; oraz
 - (b) nawet jeśli sprawa nie została rozpoznana przez Sąd Apelacyjny, ma wszelkie kompetencje, które miałby Sąd Apelacyjny, gdyby rozpoznawał apelację.
- (2) W każdym postępowaniu Sąd Najwyższy może wydawać wszelkie zarządzenia o charakterze posiłkowym lub w kwestiach incydentalnych (włącznie z zarządzeniami dotyczącymi kosztów), które uzna za właściwe.

26. Uprawnienie do przekazywania spraw

Sąd Najwyższy może również przekazać sprawę, która została wszczęta przed sądem nowozelandzkim do innego sądu nowozelandzkiego, który ma jurysdykcję w tym zakresie.

27. Wykonywanie uprawnień i obowiązków Sądu

- (1) W celu rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy, Sąd Najwyższy rozpoznaje i rozstrzyga sprawę w pięcioosobowym składzie.
- (2) Co najmniej dwóch stałych sędziów Sądu Najwyższego może działać jako Sąd –
 - (a) w celu podjęcia decyzji, czy powinno się odbyć ustne rozpoznanie wniosku o zezwolenie na złożenie apelacji do Sądu Najwyższego, czy też wniosek winien zostać rozstrzygnięty wyłącznie na podstawie pisemnych przedłożeń;
 - (b) w celu rozstrzygnięcia wniosku o zezwolenie na złożenie apelacji do Sądu.
- (3) Ogłoszenie wyroku Sądu Najwyższego może zostać dokonane w dowolnej formie oraz w dowolnym składzie sędziowskim, zgodnie z regulaminem wydanym na podstawie artykułu 51C Ustawy o sądownictwie z 1908 roku.

(4) Ustęp (1) nie narusza postanowień artykułów 28(1) i 30(1).

28. Zarządzenia i polecenia w kwestiach incydentalnych wydawane przez sędziego

- (1) W postępowaniu przed Sądem Najwyższym, każdy sędzia stały może wydawać takie zarządzenia i polecenia w kwestiach incydentalnych, jakie uważa za właściwe (inne niż zarządzenie lub polecenie kończące toczące się postępowanie albo rozstrzygające kwestie lub zagadnienia postawione przed Sądem w takim postępowaniu).
- (2) Każdy stały sędzia Sądu Najwyższego może poddać kontroli decyzję Sekretarza podjętą w zakresie cywilnej jurysdykcji Sądu na podstawie kompetencji przyznanej Sekretarzowi regulaminem Sądu, i w następstwie może potwierdzić, zmienić lub odwołać tę decyzję, gdy uzna to za właściwe.
- (3) Sędziowie Sądu Najwyższego wykonując jurysdykcję poprzez kolegialne rozpatrzenie sprawy mogą –
 - (a) uchylić lub zmienić zarządzenie lub polecenie wydane na podstawie ustępu (1); lub
 - (b) potwierdzić, zmienić lub odwołać decyzję potwierdzoną lub zmienioną na podstawie ustępu (2).

29. Sędzia przewodniczący

- (1) Naczelny Sędzia przewodniczy Sądowi Najwyższemu.
- (2) Jeśli Naczelny Sędzia jest nieobecny lub urząd Naczelnego Sędziego wakuje, Sądowi przewodniczy najstarszy rangą sędzia spośród obecnych sędziów Sądu Najwyższego.
- (3) Fakt, że sędzia Sądu Najwyższego inny niż Naczelny Sędzia przewodniczy Sądowi tworzy domniemanie, że sędzia ten jest uprawniony do takiego działania. Żadne działanie sędziego, ani żaden wyrok lub orzeczenie Sądu nie mogą być podawane w wątpliwość na tej podstawie, że powód, dla którego sędzia przewodniczy Sądowi nie zaistniał lub ustał.

30. Postępowanie, gdy sędziowie są nieobecni

- (1) Gdy z powodu śmierci lub nieobecności 1 lub 2 sędziów Sądu Najwyższego, którzy mają rozpocząć lub już rozpoczęli rozpoznawanie sprawy, jedynie 3 lub 4 spośród tych sędziów pozostaje w dyspozycji do jej rozstrzygnięcia –
 - (a) pozostali sędziowie podejmują uchwałę w sprawie odroczenia, ponownego rozpoznania albo kontynuowania postępowania; oraz
 - (b) jeśli pozostali sędziowie postanowili o kontynuowaniu postępowania –
 - (i) mogą działać jako Sąd Najwyższy w tej sprawie, rozstrzygnąć ją oraz decydować o wszelkich kwestiach incydentalnych (włącznie z kosztami); oraz
 - (ii) odesłanie w artykule 31(1) do większości sędziów rozpoznających sprawę winno być odczytywane jako odesłanie do większości pozostałych sędziów.
- (2) Jeśli w terminie wyznaczonym na posiedzenie Sądu Najwyższego co najmniej jeden sędzia jest nieobecny, obecny sędzia lub obecni sędziowie mogą odroczyć posiedzenie.
- (3) Jeśli w terminie wyznaczonym na posiedzenie Sądu Najwyższego wszyscy sędziowie są nieobecni, Sekretarz może odroczyć posiedzenie.

31. Wyrok Sądu

- (1) Wyrok Sądu Najwyższego winien pozostawać w zgodności z opinią większości sędziów rozpoznających przedmiotową sprawę.
- (2) Jeśli sędziowie są równo podzieleni co do opinii, orzeczenie, od którego złożona została apelacja lub orzeczenie poddane kontroli zostaje utrzymane w mocy.

32. Wykonywanie decyzji Sądu przez Wysoki Sąd

Wyrok, postanowienie lub zarządzenie Sądu Najwyższego wykonywane są przez Wysoki Sąd, jak gdyby zostały wydane przez Wysoki Sąd.

33. Uposażenie oraz dodatki sędziów

- (1) Sędziom Sądu Najwyższego innym niż Naczelny Sędzia, wypłaca się z środków publicznych, z wyłączeniem innych należności, niż przewidziane niniejszym artykułem, –
 - (a) uposażenie w wysokości ustalonej przez Urząd ds. Wynagrodzeń; oraz
 - (b) przysługujące dodatki ustalone przez Urząd ds. Wynagrodzeń; oraz
 - (c) dodatkowe diety, będące dietami na pokrycie kosztów podróży lub dodatkami o charakterze specjalnym, ustalone przez Gubernatora Generalnego.
- (2) Postanowienia wydane na mocy ustępu (1) lub świadczenia określone w ustępie (1) nabierają mocy prawnej –
 - (a) w dniu, w którym takie postanowienie zostaje wydane; lub
 - (b) w innym terminie, bez względu na to, czy przypada on przed czy po dniu, w którym takie postanowienie zostaje wydane.
- (3) Jeśli w odniesieniu do takiego postanowienia lub świadczenia nie określono żadnego terminu, wejście w życie następuje z dniem wydania.
- (4) Ustęp (2) nie narusza Ustawy o Urzędzie ds. Wynagrodzeń z 1977 roku.
- (5) Niniejszy artykuł nie ma zastosowania wobec sędziów pełniących obowiązki.

34. Opłaty wnoszone na rachunek bankowy Korony

Wszelkie należności otrzymywane na podstawie niniejszej ustawy winny być wnoszone na rachunek bankowy Korony.

35. Obraza Sądu

- (1) Dopuszcza się czynu zabronionego ten, kto –

- (a) napada, grozi, zastrasza lub umyślnie znieważa sędziego Sądu Najwyższego, Sekretarza Sądowego, Zastępcę Sekretarza, funkcjonariusza sądowego lub świadka w trakcie posiedzenia lub stawiennictwa w Sądzie, albo w drodze do lub z Sądu; lub
 - (b) umyślnie przerywa lub utrudnia postępowanie w Sądzie Najwyższym lub zachowuje się w Sądzie w sposób niegodny; lub
 - (c) umyślnie i bez prawnie uzasadnionego powodu nie podporządkowuje się w trakcie rozpoznawania sprawy zarządzeniom lub poleceniom Sądu Najwyższego.
- (2) Funkcjonariusz Policji lub funkcjonariusz Sądu Najwyższego może, z pomocą innych osób lub bez takiej pomocy, na podstawie zarządzenia sędziego Sądu, aresztować i zatrzymać aż do zakończenia obrad Sądu osobę, która dopuszcza się czynu zabronionego, o którym mowa w ustępie (1).
- (3) Sąd Najwyższy może skazać osobę, która dopuszcza się czynu zabronionego, o którym mowa w ustępie (1) na karę aresztu nie przekraczającą 5 dni lub na zapłacenie grzywny nie przekraczającej 5000 dolarów, albo na obie te kary, za każdy czyn zabroniony.
- (4) We wszystkich przypadkach, wobec których ustęp (1) nie ma zastosowania, Sąd Najwyższy ma ten sam zakres władzy do wymierzania kar za obrazę sądu, jaką ma Wysoki Sąd.
- (5) Żadne postanowienie ustępów od (1) do (3) nie ogranicza, ani nie ma wpływu na zakres władztwa i uprawnień, o których mowa w ustępie (4).

36. Powoływanie urzędników

- (1) Sekretarz Sądu Najwyższego jest powoływany na podstawie Ustawy o sektorze publicznym z 1988 roku.
- (2) Na podstawie powyższej ustawy mogą być również powoływani Zastępcy Sekretarza Sądu Najwyższego oraz inni urzędnicy niezbędni do prowadzenia spraw Sądu.

37. Uprawnienia i obowiązki urzędników

Sekretarz, Zastępcy Sekretarza oraz inni urzędnicy Sądu Najwyższego mają uprawnienia i obowiązki określone w regulaminie wydanym na podstawie artykułu 51C Ustawy o sądownictwie z 1908 roku.

38. Pieczęć

- (1) Sąd Najwyższy ma pieczęć służącą do pieczętowania nakazów i innych aktów lub dokumentów wymagających opieczętowania, wydawanych przez Sekretarza.
- (2) Sekretarz sprawuje pieczęć nad pieczęcią.

39. Regulacje

- (1) Gubernator Generalny może w drodze rozporządzenia w radzie wydawać regulacje w zakresie wszystkich lub niektórych spośród następujących materii:
 - (a) określenia spraw, które na podstawie niniejszej ustawy wymagają wniesienia opłat;
 - (b) określenia wysokości opłat dla celów niniejszej ustawy oraz dla celów postępowań toczących się przed Sądem Najwyższym;
 - (c) określenia opłat, diet na pokrycie kosztów podróży oraz wydatków na rzecz tłumaczy i osób składających zeznania w postępowaniach toczących się przed Sądem Najwyższym;
 - (d) mając na względzie wspieranie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, upoważnienia Sekretarza lub Zastępcy Sekretarza Sądu Najwyższego do zniesienia, zmniejszenia lub odroczenia płatności wymaganej w związku z postępowaniem lub planowanym postępowaniem, lub do zwrotu, w całości lub w części, już wniesionej opłaty, jeśli – uwzględniając kryteria określone w paragrafie (e) – jest on przekonany, że –
 - (i) osoba, która w przeciwnym razie byłaby odpowiedzialna za wniesienie opłaty, nie jest w stanie uiścić opłaty w całości lub w części; lub

- (ii) gdy co najmniej jedno z tych uprawnień nie będzie wykonane w odniesieniu do postępowania, które dotyczy istotnego interesu publicznego, jest mało prawdopodobne, by postępowanie to zostało wszczęte lub było kontynuowane;
- (e) określenia, w celu wykonania uprawnienia, o którym mowa w paragrafie (d), kryteriów –
 - (i) oszacowywania zdolności określonej osoby do wniesienia opłaty; oraz
 - (ii) ustalania postępowań, które dotyczą istotnego interesu publicznego;
- (f) upoważnienia Sekretarza lub Zastępcy Sekretarza Sądu Najwyższego do odroczenia płatności podczas rozpatrywania –
 - (i) wniosku o skorzystanie z uprawnienia określonego w paragrafie (d); lub
 - (ii) wniosku o przeprowadzenie kontroli na podstawie artykułu 40;
- (g) odroczenia płatności, na podstawie tych regulacji, w tym (bez ograniczeń) –
 - (i) zwrotu opłaty po wygaśnięciu okresu odroczenia; oraz
 - (ii) nałożenia ograniczeń mających zastosowanie (po wygaśnięciu okresu odroczenia i tak długo, jak opłata pozostaje nieuiszczona) do działań, które mogą być podejmowane w postępowaniu, w związku z którym wnosi się opłatę;
- (h) sposobu, w jaki wniosek o skorzystanie z uprawnień wyszczególnionych w paragrafie (d) lub w paragrafie (f) ma być złożony, w tym (bez ograniczeń) wymogów złożenia wniosku w formie zaakceptowanej w tym celu przez kierownika Ministerstwa Sprawiedliwości.

- (2) Z opłaty zwolnione jest złożenie wniosku o skorzystanie z uprawnień wyszczególnionych w paragrafie (d) lub paragrafie (f) ustępu (1).

40. Odwołania od decyzji dotyczących opłat wydanych przez Sekretarza

- (1) Osoba pokrzywdzona decyzją Sekretarza lub Zastępcy Sekretarza powziętą na podstawie regulacji wydanych na podstawie artykułu 39(1)(d) może wnieść do sędziego Sądu Najwyższego odwołanie od tej decyzji.
- (2) Wniosek winien być złożony –
- (a) w ciągu 20 dni od dnia, w którym wnioskodawca został powiadomiony o decyzji; lub
 - (b) w dalszym terminie, na który w odniesieniu do wniosku złożonego w tym celu sędzia wyrazi zgodę przed lub po upływie tego okresu.
- (3) Wniosek może być złożony w sposób nieformalny.
- (4) Odwołanie –
- (a) winno być rozpatrzone w trybie ponownego rozpoznania sprawy;
 - (b) może być rozstrzygnięte na podstawie dokumentów, chyba że sędzia zadecyduje inaczej.
- (5) Sędzia może decyzję utrzymać w mocy, zmienić lub cofnąć.
- (6) Wniosek złożony na podstawie niniejszego artykułu jest zwolniony od opłat.

41. Doradcy techniczni

Artykuły od 99B do 99D Ustawy o sądownictwie z 1908 roku (które dotyczą powołania doradców technicznych doradzających w apelacjach obejmujących sprawy wynikające z opinii biegłych) mają zastosowanie do Sądu Najwyższego i postępowań toczących się przed Sądem Najwyższym, jak gdyby odesłania w tych artykułach do Sądu Apelacyjnego były odesłaniami do Sądu Najwyższego.

*Zniesienie możliwości składania apelacji
do Jej Królewskiej Mości w Radzie*

42. Zniesienie możliwości składania apelacji do Jej Królewskiej Mości w Radzie

- (1) Nie przysługuje apelacja do Jej Królewskiej Mości w Radzie od orzeczenia sądu nowozelandzkiego wydanego w sprawie cywilnej lub karnej po 31 grudnia 2003 roku –
 - (a) bez względu na to czy następowałyby to na podstawie zezwolenia lub specjalnego zezwolenia jakiegokolwiek sądu lub Jej Królewskiej Mości w Radzie, czy też w inny sposób; oraz
 - (b) bez względu na to czy następowałyby to na mocy ustawy Parlamentu Zjednoczonego Królestwa lub prerogatywy królewskiej, czy też w inny sposób.
- (2) Postanowienia ustępu (1) nie naruszają artykułu 50.

CZĘŚĆ 2

**Poprawki, przepisy uchylone, przejściowe
oraz klauzule ochronne**

*Poprawki merytoryczne do Ustawy o sądownictwie
z 1908 roku.*

**43. Dodane nowe artykuły 4A i 4B Ustawy o sądownictwie
z 1908 roku**

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

44. Konstytuowanie Sądu

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

45. Doradcy techniczni

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

*Poprawki merytoryczne do Ustawy o gruntach maoryskich
Te Ture Whenua z 1993 roku.*

46. Dodane nowe artykuły 58A i 58B

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Inne poprawki merytoryczne

47. Inne poprawki merytoryczne

Ustawy wyszczególnione w Części 2 Załącznika 1 zostają zmienione w sposób wskazany w tym załączniku.

Poprawki dostosowujące i przepisy uchylone

48. Poprawki dostosowujące i przepisy uchylone

- (1) Ustawy wyszczególnione w Części 2 Załącznika 1 lub w Części 1 Załącznika 3 zostają zmienione w sposób wskazany w tym załączniku.
- (2) Ustawy wyszczególnione w Załączniku 2 zostają uchylone.
- (3) *Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.*
- (4) *Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia w radzie.*
- (5) Niniejszy artykuł ma skutek jak gdyby z upływem 31 grudnia 2003 roku artykuł 12 Ustawy z 1979 roku o zmianie Ustawy o sądownictwie przestał być stosowany w odniesieniu do Ustawy o zmianie niektórych ustaw z 1947 roku, do Rozporządzenia o wykonywaniu zawodów prawniczych (zasada wzajemności w odniesieniu do Victorii) z 1937 roku oraz do aktów prawodawczych wyszczególnionych w Załączniku 3.

49. Ustawy imperialne tracące moc obowiązującą w Nowej Zelandii

Dnia 1 stycznia 2004 roku następujące ustawy imperialne tracą moc obowiązującą w Nowej Zelandii:

- (a) ustawy imperialne wymienione w Części 1 Załącznika 4;
- (b) imperialne prawodawstwo pochodne wymienione w Części 2 Załącznika 4.

Przepisy przejściowe i klauzule ochronne

50. Możliwość dalszego rozstrzygnięcia przez Tajną Radę apelacji w niektórych toczących się postępowaniach

- (1) Tajna Rada może rozpoznać i rozstrzygnąć lub kontynuować rozpoznawanie i rozstrzygnięcie –

- (a) apelacji od ostatecznego wyroku Sądu Apelacyjnego wydanego przed 1 stycznia 2004 roku lub po 31 grudnia 2003 roku w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku, gdy –
 - (i) przedmiot sporu apelacji opiewa na kwotę lub odpowiada wartości co najmniej 5000 dolarów; lub
 - (ii) apelacja obejmuje, bezpośrednio lub pośrednio, roszczenie albo zagadnienie odnoszące się do praw majątkowych lub osobistych, które opiewają na kwotę lub odpowiadają wartości co najmniej 5000 dolarów; lub
 - (b) apelacji będącej wynikiem skutecznego wniosku do sądu nowozelandzkiego (złożonego przed, po lub w dniu 1 stycznia 2004) o udzielenie zezwolenia na złożenie do Tajnej Rady apelacji od orzeczenia Sądu Apelacyjnego –
 - (i) wydanego przed 1 stycznia 2004 roku; lub
 - (ii) wydanego po 31 grudnia 2003 roku w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku; lub
 - (c) apelacji będącej wynikiem skutecznego wniosku do Tajnej Rady (złożonego przed, po lub w dniu 1 stycznia 2004) o udzielenie zezwolenia na złożenie do niej apelacji od orzeczenia Sądu Apelacyjnego –
 - (i) wydanego przed 1 stycznia 2004 roku; lub
 - (ii) wydanego po 31 grudnia 2003 roku w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku.
- (2) Ustęp (1) nie ma zastosowania do apelacji, jeśli –
- (a) Tajna Rada nie rozpoczęła rozpoznawania apelacji; oraz
 - (b) wszystkie strony zgodzą się na piśmie, że do Sądu Najwyższego winien zostać złożony wniosek o zezwolenie na złożenie od przedmiotowego orzeczenia apelacji do Sądu Najwyższego.

51. Ograniczenie prawa do złożenia apelacji do Sądu Najwyższego w niektórych toczących się postępowaniach

- (1) Niniejszy ustęp ma zastosowanie do orzeczenia, jeśli –
 - (a) zostało ono wydane przez sąd nowozelandzki przed 1 stycznia 2004 roku; lub
 - (b) zostało ono wydane przez Sąd Apelacyjny po 31 grudnia 2003 roku, w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku.
- (2) Nie przysługuje prawo złożenia do Sądu Najwyższego apelacji od orzeczenia, do którego ma zastosowanie ustęp (1), jeśli –
 - (a) Tajna Rada już rozpoznała lub rozpoczęła rozpoznawanie od niego apelacji; lub
 - (b) sąd nowozelandzki nie udzielił zezwolenia na złożenie od niego apelacji do Tajnej Rady, a Tajna Rada nie udzieliła później specjalnego zezwolenia na złożenie od niego apelacji; lub
 - (c) Tajna Rada odmówiła udzielenia specjalnego zezwolenia na złożenie od niego apelacji; lub
 - (d) zgody na piśmie, że do Sądu Najwyższego winien zostać złożony wniosek o zezwolenie na złożenie od niego apelacji do Sądu Najwyższego nie udzieliły wszystkie strony postępowania, w którym wydane zostało orzeczenie.
- (3) Ustęp (2) wyłącza zastosowanie artykułów od 7 do 10.

52. Przejściowy skutek artykułów 42 i 49

- (1) Następujące wnioski winny być rozstrzygane, jak gdyby artykuły 42 i 49 nie zostały przyjęte:
 - (a) wszystkie wnioski do sądu nowozelandzkiego (złożone przed, po lub w dniu 1 stycznia 2004 roku) o udzielenie zezwolenia na złożenie do Tajnej Rady apelacji od –
 - (i) orzeczenia sądu nowozelandzkiego wydanego przed 1 stycznia 2004; lub

- (ii) orzeczenia Sądu Apelacyjnego wydanego po 31 grudnia 2003 roku w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku;
- (b) wszystkie wnioski do Tajnej Rady (złożone przed, po lub w dniu 1 stycznia 2004 roku) o udzielenie zezwolenia na złożenie do niej apelacji od –
 - (i) orzeczenia sądu nowozelandzkiego wydanego przed 1 stycznia 2004; lub
 - (ii) orzeczenia Sądu Apelacyjnego wydanego po 31 grudnia 2003 roku w sprawie, której rozpoznawanie zostało zakończone przed 1 stycznia 2004 roku.
- (2) Wszystkie apelacje, które, ze względu na artykuł 50(1), Tajna Rada może rozpoznawać i rozstrzygać, lub których rozpoznawanie i rozstrzyganie może kontynuować, winny być rozpoznane oraz rozstrzygnięte, jak gdyby –
 - (a) artykuły od 42 do 49 nie zostały przyjęte; oraz
 - (b) odesłanie w artykule 112(1) Ustawy o umowach kredytowych i finansach konsumenckich z 2003 roku do Sądu Najwyższego obejmowało odesłanie do Tajnej Rady.

53. Postanowienia przejściowe dotyczące składania wniosków o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji

- (1) W ustępie (2) **wniosek o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji** oznacza wniosek do Sądu Najwyższego o zezwolenie na złożenie apelacji do Sądu Najwyższego.
- (2) Aż do czasu wejścia w życie pierwszego regulaminu wydanego na podstawie artykułu 51C Ustawy o sądownictwie z 1908 roku (lub na podstawie tego artykułu oraz artykułu 409 Ustawy o przestępstwach z 1961 roku) zawierających regulacje dotyczące wniosków o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji, –
 - (a) regulamin pozostający aktualnie w mocy na podstawie tego artykułu (lub tych artykułów), ze wszystkimi niezbędnymi zmianami, ma zastosowanie do wniosków

o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji, jak gdyby były one wnioskami o udzielenie zezwolenia na złożenie do Sądu Apelacyjnego apelacji od orzeczenia Wysokiego Sądu; ale

- (b) Naczelny Sędzia może wydawać polecenia proceduralne –
 - (i) zmieniające zastosowanie tego regulaminu do wniosków o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji; lub
 - (ii) uwzględniające zagadnienie (dotyczące wniosków o udzielenie zezwolenia na złożenie apelacji), którego ten regulamin nie uwzględnia.
- (3) Aż do czasu powołania pierwszego Sekretarza Sądu Najwyższego, Sekretarz oraz każdy z Zastępców Sekretarza lub urzędnik Sądu Apelacyjnego będzie także Sekretarzem, Zastępcą Sekretarza lub urzędnikiem Sądu Najwyższego.
- (4) Do czasu ustanowienia pierwszego Sekretariatu Sądu Najwyższego, Sekretariat Sądu Apelacyjnego będzie także Sekretariatem Sądu Najwyższego.

54. Niedopuszczalność nowego prawa apelacji od orzeczeń wydanych przed 1 stycznia 2004 roku

- (1) Nikomu nie przysługuje prawo apelacji, z jakichkolwiek przyczyn, do konkretnego sądu nowozelandzkiego lub do Tajnej Rady od orzeczenia wydanego przed 1 stycznia 2004 roku, chyba że w czasie wydania orzeczenia osobie przysługiwało ze względu na te przyczyny prawo apelacji od tego orzeczenia to tegoż sądu.
- (2) Ustęp (1) nie ogranicza, ani nie narusza, przysługującego każdej osobie prawa do złożenia do sądu nowozelandzkiego z jakichkolwiek przyczyn apelacji od orzeczenia wydanego –
 - (a) w dniu 1 stycznia 2004 lub później; ale
 - (b) w odniesieniu do apelacji od orzeczenia –
 - (i) wydanego przed 1 stycznia 2004 roku; lub

- (ii) wydanego kiedykolwiek w odniesieniu do apelacji od orzeczenia wydanego przed 1 stycznia 2004 roku.

55. Rozpoczęcie rozpoznawania spraw nie wcześniej niż 1 lipca 2004 roku

- (1) Sąd Najwyższy nie może rozpocząć rozpoznawania apelacji wcześniej niż po 30 czerwca 2004 roku.
- (2) Przed 1 lipca 2004 roku Sąd Najwyższy może podejmować kroki o charakterze wstępnym w odniesieniu do rozpoznawania apelacji, włączając w to rozpatrywanie i rozstrzyganie wniosków o udzielenie zezwolenia na złożenie do niego apelacji, oraz kwestie incydentalne.

Załącznik 1

Poprawki

Część 1

Poprawki merytoryczne

Ustawa o świadczeniach alimentacyjnych na rzecz dzieci z 1991 roku (1991 No 142)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie dzieci, młodzieży i ich rodzin z 1989 roku (1989 No 24)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o apelacjach od orzeczeń Sądu Wojskowego z 1953 roku (1953 No 100)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przestępstwach z 1961 roku (1961 No 43)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o postępowaniach w sprawach rodzinnych z 1980 roku (1980 No 94)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o sprawowaniu opieki nad dziećmi z 1968 roku (1968 No 63)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie przed nękaniami z 1997 roku (1997 No 92)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o prawach człowieka z 1993 roku (1993 No 82)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o postępowaniach uproszczonych z 1957 roku (1957 No 87)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Część 2

Poprawki dostosowujące

Ustawa o produktach pochodzenia zwierzęcego z 1999 roku (1999 No 93)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o kaucjach z 2000 roku (2000 No 38)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o obrocie gospodarczym z 1986 roku (1986 No 5)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o bezpieczeństwie w pomieszczeniach sądowych z 1999 roku (1999 No 115)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o umowach kredytowych i finansach konsumenckich z 2003 roku (2003 No 52)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przestępstwach 1961 roku (1961 No 43)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o postępowaniach z udziałem Korony z 1950 roku (1950 No 54)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o wyrokach deklaratoryjnych z 1908 roku (1908 No 220)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa z 2002 roku o zmianie ustawy o sądach dystryktowych (2002 No 63)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej z 1995 roku
(1995 No 86)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa wyborcza z 1993 roku (1993 No 87)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o transakcjach dokonywanych elektronicznie z 2002 roku
(2002 No 35)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o stosunkach pracowniczych z 2000 roku (2000 No 24)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o środkach dowodowych z 1908 roku (1908 No 56)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o wolności osobistej z 2001 roku (2001 No 31)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o prawach człowieka z 1993 roku (1993 No 82)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o stosowaniu praw imperialnych z 1988 roku (1988 No 112)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o sądownictwie z 1908 roku (1908 No 89)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o usługach prawnych z 2000 roku (2000 No 42)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o języku maoryskim z 1987 roku (1987 No 176)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przysięgach i oświadczeniach z 1957 roku (1957 No 88)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie prywatności z 1993 roku (1993 No 28)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ustrojach majątkowych z 1976 roku (1976 No 166)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie praw osobistych i majątkowych z 1988 roku (1988 No 4)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o Urzędzie ds. Wynagrodzeń z 1977 roku (1977 No 110)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zarządzaniu zasobami naturalnymi z 1991 roku (1991 No 69)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o orzekaniu kar z 2002 roku (2002 No 9)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zmianie niektórych ustaw z 1947 roku (1947 No 60)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o walce z terroryzmem z 2002 roku (2002 No 34)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Załącznik 2

Dostosowujące przepisy uchylone

Ustawa o orzecznictwie z zakresu prawa morskiego z 1973 roku (1973 No 119)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie zwierząt z 1999 roku (1999 No 142)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie dzieci, młodzieży i ich rodzin z 1989 roku (1989 No 24)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o restrukturyzacji przemysłu mleczarskiego z 2001 roku (2001 No 51)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie rodziny z 1955 roku (1955 No 88)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ochronie przed nękaniami z 1997 roku (1997 No 92)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o sądownictwie z 1908 roku (1908 No 89)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa z 1957 roku o zmianie ustawy o sądownictwie (1957 No 9)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa z 1985 roku o zmianie ustawy o sądownictwie (1985
No 136)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zmianie przepisów regulujących przyrzeczenia testa-
mentowe z 1949 roku (1949 No 33)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o rynku usług telekomunikacyjnych z 2001 roku (2001
No 103)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o ziemi maoryskiej Te Ture Whenua z 1993 roku
(1993 No 4)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Załącznik 3

Przepisy zawierające odesłania do dawnego Sądu Najwyższego

Część 1

Ustawy

Ustawa o Kościele Baptystów w Auckland z 1948 roku (1948
No 4 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o uprawnieniach Rady Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych
w Dniach Ostatnich z 1957 roku (1957 No 1 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o spadku po Johnie Duncanie McGruer z 1945 roku
(1945 No 4 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o spadku po R.O. Bradleyu z 1972 roku (1972 No 3 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o zwiększeniu uprawnień Zarządu Powierniczego Sierocińca w Wanganui z 1960 roku (1960 No 1 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Ustawa o przedsiębiorstwie wodociągowym w Wellington z 1871 roku (1871 No 3 (P))
Poprawki włączono do tekstu jednolitego ustawy.

Część 2

Prawodawstwo pochodne

Rozporządzenie o procedurze adopcyjnej z 1959 roku (SR 1959/109)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o wytwarzaniu środków biochemicznych z 1980 roku (SR 1980/145)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Regulamin Wojskowego Sądu Apelacyjnego z 1954 roku (SR 1954/215)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego regulaminu.

Rozporządzenie o licencjonowanych organizatorach gier hazardowych z 1978 roku (SR 1978/144)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o rejestracji stowarzyszeń z 1979 roku (SR 1979/93)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o współwłasności rodzinnych nieruchomości mieszkaniowych z 1965 roku (SR 1965/65)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o licencjonowanych tłumaczach z 1958 roku (SR 1958/22)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o patentach z 1954 roku (SR 1954/211)
Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1966 roku (SR 1966/182)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1967 roku (SR 1967/31)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1968 roku (SR 1968/112)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1971 roku (SR 1971/253)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1972 roku (SR 1972/41)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 2) z 1972 roku (SR 1972/89)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 3) z 1972 roku (SR 1972/99)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 4) z 1972 roku (SR 1972/144)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności z 1973 roku (SR 1973/60)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 3) z 1973 roku (SR 1973/190)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 4) z 1973 roku (SR 1973/204)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 2) z 1974 roku (SR 1974/66)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o karze ograniczenia wolności (Nr 4) z 1974 roku (SR 1974/239)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o pośrednikach obrotu nieruchomościami z 1977 roku (SR 1977/248)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Rozporządzenie o kontroli majątków powierniczych z 1958 roku (SR 1958/71)

Poprawki włączono do tekstu jednolitego rozporządzenia.

Załącznik 4

Prawodawstwo imperialne tracące moc obowiązującą jako część porządku prawnego Nowej Zelandii

Część 1

Ustawy imperialne

Ustawa o jurysdykcji apelacyjnej z 1876 roku (39 and 40 Vict, No c 59)

Ostatni paragraf artykułu 6.

Ustawa o jurysdykcji apelacyjnej z 1887 roku (50 and 51 Vict, No c 70)

Artykuły 3 i 5.

Ustawa o jurysdykcji apelacyjnej z 1908 roku (8 Edw 7, No c 51)

Artykuły 1, 3(1), 4, 5 i 7.

Ustawa o Sądzie Kanclerskim z 1851 roku (14 and 15 Vict, No c 83)

Artykuł 16 (zmieniony przez artykuł 1 Ustawy o rewizji ustawodawstwa z 1875 roku (38 and 39 Vict, No c 66)).

Ustawa o Komitecie Sądowym z 1833 roku (3 and 4 Will 4, No c 41)

Artykuł 1 (zmieniony przez artykuł 1 Ustawy o rewizji ustawodawstwa z 1874 (37 and 38 Vict, c 35) i artykuł 1 Ustawy o rewizji ustawodawstwa (Nr 2) z 1888 roku (51 and 52 Vict, c 57)),

artykuł 3, artykuł 5 (zmieniony przez artykuł 16 Ustawy o Sądzie Kanclerskim z 1851 roku (14 and 15 Vict, c 83)), artykuły od 6 do 9, od 11 do 13, od 15 do 21, 23 i 24, i artykuł 28 (zmieniony przez artykuł 6 Ustawy o Komitecie Sądowym z 1843 roku (6 and 7 Vict, c 38)).

Ustawa o Komitecie Sądowym z 1844 roku (7 and 8 Vict, No c 69)
Artykuły 1 i 8.

Ustawa o Komitecie Sądowym z 1881 roku (44 and 45 Vict, No c 3)

Ustawa o Komitecie Sądowym z 1915 roku (5 and 6 Geo 5, No c 92)

Ustawa z 1895 roku o zmianie ustawy o Komitecie Sądowym (58 and 59 Vict, No c 44)

zmieniona przez artykuł 3 Ustawy o jurysdykcji apelacyjnej z 1913 roku (3 and 4 Geo 5, No c 21) i artykuł 13 Ustawy o wymiarze sprawiedliwości z 1928 roku (Zjednoczone Królestwo).

Ustawa o łupach na morzu z 1864 roku (27 and 28 Vict, No c 25)
Artykuły od 4 do 6, 9, 13.

Ustawa o Sekretarzu Tajnej Rady z 1853 roku (16 and 17 Vict, No c 85)

Część 2

Imperialne prawodawstwo pochodne

1909 No 1228 – Rozporządzenie w radzie wprowadzające stały nakaz rozpatrywania wszelkich apelacji do Jej Królewskiej Mości w Radzie przez Komitet Sądowy (SR & O and SI Rev 1948, Vol XI, p 205).

1910 No 70 (L3) – Rozporządzenie o kierowaniu apelacji od wyroków sądów nowozelandzkich od Tajnej Rady z 1910 roku (SR& O and SI Rev 1948, Vol XI, p 409; SR 1973/181).

1972 No 1994 – Rozporządzenie z 1972 roku o zmianie rozporządzenia o kierowaniu apelacji od wyroków sądów nowozelandzkich od Tajnej Rady (SI 1972/1994; SR 1973/181).

1982 No 1676 – Rozporządzenie o Regulaminie ogólnej jurysdykcji apelacyjnej Komitetu Sądowego z 1982 roku (SI 1982/1676).

WYBRANA LITERATURA

Bożyk S., *Izba Reprezentantów. Parlament Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.

Bożyk S., *Parlament a egzekutywa w systemie ustrojowym dominium (Australia, Kanada, Nowa Zelandia)*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach rządów. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Stembrowicza*, red. S. Bożyk, Białystok 2009.

Bożyk S., *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.

Bożyk S., *Nowa Zelandia*, [w:] *Systemy ustrojowe państw współczesnych*, red. S. Bożyk, M. Grzybowski, Białystok 2012.

Bożyk S., *Parlament i egzekutywa w systemie konstytucyjnym Nowej Zelandii*, [w:] *Konstytucjonalizm w państwach anglosaskich*, red. A. Zięba, Kraków 2013.

Dańda A., *Dominium jako forma ustrojowa państw anglosaskich*, Kraków 2009.

Dańda A., *Ewolucja pozycji ustrojowej generalnego gubernatora w dominiach brytyjskich*, [w:] *Konstytucjonalizm w państwach anglosaskich*, red. A. Zięba, Kraków 2013.

Eska J., *Elementy modelu westminsterskiego w porządku konstytucyjnym Nowej Zelandii*, [w:] *Konstytucjonalizm w państwach anglosaskich*, red. A. Zięba, Kraków 2013.

Eska-Mikołajewska J., *Karta Praw z 1990 roku jako podstawa nowego modelu konstytucjonalizmu w formule nowozelandzkiej*, [w:] *Konstytucjonalizm, doktryny, partie polityczne. Księga dedykowana profesorowi Andrzejowi Ziębie*, red. R. Kłosowicz, B. Kosowska-Gąstoł, G.M. Kowalski, T. Wiecech, Ł. Jakubiak, Kraków 2016.

Jakubiak Ł., *Referendum na wniosek obywateli w systemie politycznym Nowej Zelandii*, „Państwo i Prawo” 2010, z. 4.

Jedlicki M.Z., *Zagadnienia polityczno-ustrojowe Wielkiej Brytanii i Dominiów*, Kraków 1947.

Mikuli P., *Sądy a parlament w ustrojach Australii, Kanady i Nowej Zelandii*, Kraków 2010.

Starzewski M., *Ustrój dominionów i charakter Brytyjskiej Rzeczypospolitej Narodów*, Kraków 1939.

Wiciech T., *Konwenanse konstytucyjne*, Kraków 2011.

Zięba A., *Z zagadnień rezydualnej koncepcji praw i wolności obywatelskich*, [w:] *Prawa człowieka – Społeczeństwo obywatelskie – Państwo demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Pawłowi Sarneckiemu*, red. P. Tuleja, M. Florczak-Wątor, S. Kubas, Warszawa 2010.

Zięba A., *Z zagadnień kultury prawnoustrojowej w konstytucjonalizmie Nowej Zelandii*, [w:] *Amerykomania. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Andrzejowi Mani*, red. W. Bernacki, A. Walaszek, Kraków 2012.

Zięba A., *Konstytucyjne zasady ustroju Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] *Prawo konstytucyjne – Doktryny ustrojowe – Partie polityczne. Śladami idei Marka Sobolewskiego*, red. J.M. Majchrowski, A. Zięba, Kraków 2015.

Zięba A., *Model konstytucji materialnej a ustroje państw anglosaskich*, [w:] *Demokracja, Teoria Prawa, Sądownictwo Konstytucyjne. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi zw. nauk prawnych Adamowi Jamrozowi z okazji 50-lecia pracy zawodowej*, red. M. Aleksandrowicz, M. Andruszkiewicz, A. Breczko, S. Oliwniak, Białystok 2018.

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ
UKAZAŁY SIĘ KONSTYTUCJE:

Albanii [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000,
Albanii z 1998 r. – wyd. 2001

Andory [z 1993 r.] wyd. 2014

Australii [z 1900 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 29 VII 1977 r.] wyd. 2014

Austrii [z 1920 r. w wersji z 1929 r., ostatnia zmiana
28 VI 2002 r.] wyd. 2004

Belgii [z 1831 r., tekst jednolity z 1994 r.] wyd. 1996,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008 r.]
wyd. 2010

Brazylii [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 VI 2004 r.] wyd. 2004

Bułgarii [z 1991 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 II 2007 r.] wyd. 2012

Chile [z 1980 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 III 2012 r.] wyd. 2012

Chorwacji [z 1990 r.] wyd. 1995,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001 r.]
wyd. 2007

Cypru [z 1960 r., wg stanu na 31 V 2012 r.] wyd. 2013

Czech [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000

Danii [z 1953 r.] wyd. 2002

Estonii [z 1992 r.] wyd. 1997

Finlandii [z 1919 r.] wyd. 1997,
Finlandii z 1999 r. – wyd. 2003

Francji [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 22 II 1996 r.] wyd. 1997,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003 r.]
wyd. 2005

Grecji 1975/1986 r. – wyd. 1992,
wyd. 2 [wg stanu na 1 VII 2005 r.] wyd. 2005

Gruzji [z 1995 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 4 X 2013 r.] wyd. 2015

Hiszpanii [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992 r.] wyd. 2008

Holandii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 21 III 2002 r.] wyd. 2003

Irlandii [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2004 r.] wyd. 2006

Islandii [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 1 VII 1999 r.] wyd. 2009

Izraela [ustawy konstytucyjne – 1948/1992 r.] wyd. 2001

Japonii [z 1946 r.] wyd. 2014

Kanady [akty z roku 1867 i 1982 wg stanu na 1 IV 1996 r.]
wyd. 1998

Kenii [z 2010 r.] wyd. 2017

Liechtensteinu [z 1921 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 25 XI 2011 r.] wyd. 2013

Litwy [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004 r.]
wyd. 2006

Luksemburga [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2005 r.] wyd. 2006

Łotwy [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998 r.] wyd. 2001

Macedonii [z 1992 r.] wyd. 1999

Malty [wg stanu na 1 IX 2007 r.] wyd. 2008

Maroka [z 2011 r.] wyd. 2015

Mołdawii [z 1994 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 14 VII 2006 r.] wyd. 2014

Monako [z 1962 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 2 IV 2002 r.] wyd. 2012

Niemiec [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 VIII 2006 r.] wyd. 2008

Norwegii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 VI 1992 r.] wyd. 1996

Portugalii [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 20 IX 1997 r.] wyd. 2000

Republiki Południowej Afryki [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003 r.] wyd. 2006

Rosji [z 1993 r.] wyd. 2000

Rumunii [z 1991 r.] wyd. 1996

Serbii [z 2006] wyd. 2018

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001 r.]
wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006 r.]
wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzgl.
poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991,
wyd. 2 [tekst jednolity z 1998 r.] wyd. 2000

Turcji [z 1982 r.] wyd. 2013

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990] wyd. 1992,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001 r.]
wyd. 2002,
Ustawa Zasadnicza Węgier [z 2011 r., uzup. o Postanowienia
przejściowe z 30 XII 2011 r.] wyd. 2012,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 26 IX 2013 r.]
wyd. 2015

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 V 2003 r.] wyd. 2004

**Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii
Północnej**, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu praw-
nego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „**Konstytucje państw
Unii Europejskiej**”, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011

